UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Diplomová práce

2021 **Dalibor Jiříček**

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

„Wir müssen kleine Brötchen backen“: Německá zahraničně-kulturní a vzdělávací politika vůči Rusku v kontextu třetí vlády Angely Merkelové

Diplomová práce

Autor práce: Dalibor Jiříček

Studijní program: Teritoriální studia – Německá a rakouská studia

Vedoucí práce: JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. května 2021 Dalibor Jiříček

Bibliografický záznam

JIŘÍČEK, Dalibor. *„Wir müssen kleine Brötchen backen“: Německá zahraničně-kulturní a vzdělávací politika vůči Rusku v kontextu třetí vlády Angely Merkelové.* Praha, 2021. 97 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rozsah práce:

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá analýzou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN s důrazem na vzdělávací sektor ve vztahu k Rusku během třetí vlády Angely Merkelové. Pozornost je věnována především klíčovým změnám a definici normativních, institucionálních a koncepčních rovin.

Úvodní část práce se věnuje základnímu uvedení do tématu, stanovení cílů, tezí a výzkumných otázek. Dále je zde popsána metodologie a kritické zhodnocení pramenů a literatury. První kapitola teoreticky vymezuje analytické koncepty soft-power, civilní mocnost, geo-ekonomická mocnost a „Wir müssen kleine Brötchen backen“, které umožňují podrobněji popsat zkoumanou oblast. V této části je také definována zahraničně-kulturní politika a její hlavní instrumenty. Druhá kapitola představující empirickou část diplomové práce se podrobně věnuje vzdělávacímu sektoru zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN ve vztahu k Rusku v letech 2013 až 2017. Skrze klíčové programy a projekty jsou rozebírány cíle, tematické okruhy, programové, koncepční a částečně i finanční změny zkoumané politiky. Třetí kapitola se věnuje analýze a vyhodnocení těchto změn. Kromě toho je věnována pozornost i kontinuitě ve vybraných oblastech a efektivnosti autorem zavedeného konceptu „Wir müssen kleine Brötchen backen“. Následuje závěr práce, který shrnuje dosavadní poznatky.

Abstract

The diploma thesis deals with the analysis of Germany's foreign-cultural and educational policy, emphasizing the education sector to Russia during the third government of Angela Merkel. Attention is paid mainly to crucial changes and the definition of normative, institutional, and conceptual levels.

The introductory part of the thesis deals with the essential introduction to the topic, setting goals, theses, and research questions. Furthermore, the methodology and critical evaluation of sources and literature are described here. The first chapter theoretically defines the analytical concepts of soft power, civil power, geo-economic power, and "Wir müssen kleine Brötchen backen", which allow a more detailed description of the research area. This section also defines foreign cultural policy and its main instruments. The second chapter presenting the empirical part of the thesis deals in detail with the educational sector of Germany's foreign cultural and educational policy to Russia from 2013 to 2017. Through crucial programs and projects, the goals, thematic areas, program, conceptual and partly also financial changes of the examined policy are analyzed. The third chapter deals with the analysis and evaluation of these changes. In addition, attention is paid to continuity in selected areas and the effectiveness of the concept "Wir müssen kleine Brötchen backen" introduced by the author. The conclusion of the work follows, which summarizes the existing knowledge.

Klíčová slova

Německo, Rusko, kulturní diplomacie, vzdělávací sektor, modernizace, rusko-ukrajinská krize, spolupráce, dialog, top down, bottom up

Keywords

Germany, Russia, cultural diplomacy, education sector, modernisation, Russia-Ukraine crisis, co-operation, dialogue, top down, bottom up

Title/název práce

"We have to bake small bagels now": German Russia-Foreign Cultural and Educational Policy in the context of the third Angela Merkel´s government

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu této diplomové práce, JUDr. Vladimíru Handlovi, CSc., za obětavou pomoc, cenné připomínky a odborné vedení, které mi pomohly tuto práci dokončit.

Obsah

Úvod 10

Cíl diplomové práce 12

Teze diplomové práce 12

Výzkumné otázky diplomové práce 13

Metodologie 14

Vymezení výzkumu a jeho metodologie 14

Struktura zdrojů, práce s teorií a způsob dosažení cíle, výzkumné otázky a teze 14

Konceptualizace, operacionalizace a zdroje dat 15

Výběr případů, sběr, zpracování a interpretace dat, závěr 16

Kritický rozbor pramenů a literatury 17

1. Teoretická část 19

1.1. Soft power 19

1.1.1. Nye a jeho definice soft power 20

1.1.2. Pohled Fan na definici soft power dle Nye 21

1.2. Civilní mocnost 21

1.2.1. Německo jakožto *civilní mocnost* z pohledu Maulla 22

1.2.2. Německo jakožto *civilní mocnost* z pohledu Eberleho a jeho návaznost na Maulla 23

1.2.3. Kritika a rozporuplnost *civilní mocnosti* v kontextu Německa 24

1.3. Zahraničně-kulturní politika 27

1.3.1. Zahraničně-kulturní a vzdělávací politika SRN – stručný historický exkurs 27

1.3.2. Všeobecné cíle zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky po roce 2000 31

1.3.3. Tematické celky zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN počátkem třetí vlády Angely Merkelové a jejich proměny v kontextu uprchlické a ukrajinské krize 32

1.3.4. Instrumenty zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN počátkem třetí vlády Angely Merkelové 33

1.3.5. Obecné otázky německé zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky 34

1.3.6. Vymezení pojmu „Wir müssen kleine Brötchen backen“ 35

2. Empirická část 36

2.1. Politická a společenská dimenze 36

2.2. Hospodářská dimenze 38

2.3. Bezpečnostní dimenze 38

2.4. Dimenze vědy a kultury (zahraničně-kulturní dimenze) 39

2.4.1. Historický vývoj zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky vůči Ruské federaci (1989–2011) 39

2.4.2. Národní koncepce zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky se zaměřením na sektor vzdělávání a její změny ve vztahu k Rusku v letech 2013-2017 40

3. Analýza zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN se zaměřením na sektor vzdělávání ve vztahu k Rusku v letech 2013-2017 58

4. Závěr 69

5. Summary 72

6. Použité prameny a literatura 76

7. Archiv: 1914-1918. Der erste Weltkrieg. *Berlin.de* [online]. Berlin.de, [cit. 2020-12-15]. Dostupné z: https://www.berlin.de/ausstellungen/archiv/3490252-3238788-19141918-der-erste-weltkrieg.html 84

8. Seznam příloh 97

Úvod

Zahraničně-kulturní politika nepředstavuje v německém prostředí nový element. Jedná se o důležitý prvek v novodobých dějinách Německa, jehož tradice sahá až do počátků minulého století. Tuto specifickou a více než stoletou historii provázely změny v tématech, koncepcích i instrumentech, které zrcadlilo šest různých podob Německa 20. století. Přes skromné začátky v předvečer první světové války a bouřlivé období dvou světových válek poznamenal *zahraničně-kulturní politiku* zejména poválečný vývoj. Od roku 1949 následovalo dvacet let konsolidace, kterou zásadně změnila až pozdní šedesátá léta.

Jelikož hned od svého vzniku dbala SRN v rámci zahraniční politiky také o rozvoj vztahů na kulturní bázi, povedlo se vybudovat pevné kulturní vazby s mnoha státy světa už v polovině 50. let. Avšak v případě SSSR byly první změny patrné až s prosazováním Ostpolitik na přelomu 60. a 70 let. S tím, jak se *zahraničně-kulturní politika* Německa upevňovala, dostávala se na novou úroveň i kulturní výměna se Sovětským svazem, což vytvořilo „základ", na kterém bylo možné stavět i s Ruskou federací. Období 70. a 80. let tedy upevnilo *zahraničně-kulturní politiku* Německa, která se po roce 2000 začala etablovala do dnešní podoby, kdy hovoříme o třetím pilíři německé zahraniční politiky – *zahraničně-kulturní a vzdělávací politice*.

Německo vnímalo Ruskou federaci od konce devadesátých let až zlomového období let 2012/2014 jakožto strategického partnera, vůči němuž může být a také byl uplatňován *top-down* přístup modernizace, demokratizace a integrace do evropských struktur. Zároveň platilo, že SRN se v rámci zahraniční politiky vztahů s Ruskem nikdy nevzdá, neboť se z jeho pohledu vždy jednalo o nezbytnou součást bezpečnosti, stability a prosperity na evropském kontinentě. Tento kontinuální přístup byl v souvislosti s odchodem prezidenta Medveděva a krizí na Ukrajině zásadním způsobem narušen. Nehledě na to však částečně přetrval v sektoru vzdělávání, který je součásti širšího rámce *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* [1] spadajícího pod vědecko-kulturní dimenzi zahraniční politiky Německa. V tomto ohledu se SRN chovala jako typická *civilní mocnost* [2] kombinující prvky *soft-power* [3].

V souvislosti s Ukrajinskou krizí v roce 2014 šlo poté hovořit o kvalitativní a kvantitativní změně vědecko-kulturní dimenze německé zahraniční politiky, která nadále upřednostňovala modernizaci ruské společnosti výhradně *zespoda*. Hlavním důvodem byla snaha vyhnout se politizaci jednotlivých programů a témat.

Při pohledu na německou zahraniční politiku jako celek se během krizových let 2012 až 2014 začala projevovat její dichotomie. Zmíněný rozpor lze vysvětlit skrze analytický koncept *rozpolcený aktér* [4], který předpokládá dynamické a neustále proměnlivé

[1] Tímto rámcem je myšlena německá „Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik", avšak v diplomové práci je užíván český překlad.
[2] V tomto případě jde o analytický koncept „civilní mocnost" (německy „Zivilmacht"), který je rozebírán v samostatné části. V diplomové práci je nadále užíván obecně přijímaný český přehled.
[3] Jedná se o analytický koncept „soft-power", který lze přeložit jako „koncept měkké síly", nicméně jelikož je původní název v českém prostředí značně rozšířen, je v této práci nadále používán.
[4] V anglojazyčném ale i německy mluvícím prostředí je všeobecné rozšířeno označení „Dividual Actor", avšak z důvodu sjednoceného přístupu v této práci je preferován obecně známý český překlad.

mezinárodní prostředí, v němž je možné dívat se na zahraniční politiku optikou *civilní mocnosti* i *geo-ekonomické mocnosti* [5] zároveň. Obojí přesně odpovídá zahraniční politice SRN během třetí vlády Angely Merkelové.

V současné době se mnohé práce, které se zabývají německo-ruskými vztahy v rámci spolkové úrovně, zaměřují nejvíce na hospodářskou, bezpečnostní a politickou dimenzi. Menší pozornost je však už věnována vědecko-kulturní dimenzi a její *zahraničně-kulturní a vzdělávací politice*, skrze níž Německo vždy dlouhodobě usilovalo o přeměnu a modernizaci Ruska (s přesahem i do hospodářských, politických a celospolečenských témat).

Je známo, že vzdělávání jakožto jednomu z nástrojů (resp. sektorů) *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* na federální úrovni vůči Rusku se za třetí vlády Merkelové doposud žádný (domácí ani zahraniční) autor dostatečně nevěnoval. Současně se jedná o aktuální téma ukotvené v německé zahraniční politice s dlouho tradicí. Kromě toho je daná problematika živě diskutována jak mezi zákonodárci, tak i ve veřejném prostoru. Za relevantní je možno považovat i autorovu osobní zkušenost s řadou vzdělávacích projektů v rámci Německa, které se formou, obsahem i zaměřením značně podobají projektům spadajícím do výzkumného rámce této práce.

[5] Obdobně jako v předchozí poznámce je i zde preferován český překlad před obecně rozšířeným anglickým označením „Geo-economic Power“.

Cíl diplomové práce

Diplomová práce vychází z obecného předpokladu kontinuity německé zahraniční politiky vůči Ruské federaci od konce 80. let, která byla narušena v souvislosti se změnou ruské politiky mezi lety 2012 až 2014. V návaznosti na to se začala projevovat dichotomie v zahraniční politice Německa, a co se týče původního záměru celkové modernizace Ruska, zůstala převážně snaha změnit ruskou společnost *zespoda* [6]. Tato nová orientace je obzvláště patrná ve vědecko-kulturní dimenzi zahraniční politiky Německa. Primárním cílem je tedy analyzovat sektor vzdělávání jakožto nástroj *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* a charakterizovat jeho normativní, institucionální a koncepční základnu včetně klíčových změn.

Teze diplomové práce

1. V krizových letech 2012 až 2014 došlo v mnoha oblastech německé zahraniční politiky k zásadním změnám, které vedly k výraznému omezení modernizačního a ukončení strategického partnerství s Ruskem. Během třetí vlády Merkelové však přetrvala politická a společenská dimenze v podobě crisis managementu [7] (místo partnerství) a snaha o dialog, který je mnohdy již nefunkční. Modernizační snahy přesunuly do dimenze vědy a kultury (zahraničně-kulturní dimenze) v podobě bottom-up modernizace zespoda a v omezené míře také do hospodářské dimenze vyznačující se pragmatickou spoluprací.

2. V rámci všech dimenzí německé zahraniční politiky byl po roce 2014 patrný největší nárůst v dimenzi vědy a kultury. Jelikož šlo prakticky o jedinou apolitickou oblast, osvědčil se zde bottom-up přístup, který se zaměřuje na modernizaci Ruska zespoda skrze občanskou společnost. Tuto do budoucna orientovanou strategii lze trefně vystihnout skrze autorem zavedený koncept „Wir müssen kleine Brötchen backen“ [8].

3. Ve zkoumaném období SRN sice prosazovala bottom-up modernizaci zespoda, nicméně vzhledem k nefunkčnosti politické top-down dimenze [9] získala ruská strana značnou kontrolu nad německou politikou ve smyslu výslednosti a toho, co je možné ještě prosadit. Dimenze vědy a kultury se tak do značné míry nacházela v roli „rukojmího“, který je odkázán na libovůli Ruska.

[6] V práce je také užíváno označení „bottom-up“, nebo „modernizace zespoda“.
[7] Ve smyslu krizového managementu.
[8] Lze volně přeložit jako „Musíme (teď) péct malé housky“ ve smyslu modernizace společnosti *zespoda*. Vzhledem k specifickému zaměření tohoto konceptu je v práci užíváno původního německé označení.
[9] Analogicky jako v případě „bottom-up“ je pod označením „top-down“ myšlena modernizace (resp. snaha o změnu), avšak ze shora.

Výzkumné otázky diplomové práce

1. Došlo na pozadí třetí vlády Merkelové v souvislosti s krizí na Ukrajině k nějaké kvalitativní a kvantitativní změně v sektoru vzdělávání v rámci zahraničně-kulturní vzdělávací politiky vůči Rusku? [10]

2. Proč došlo ke změně právě v rámci zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky?

3. V čem se tato změna odlišuje od dalších dimenzí zahraniční politiky a jak probíhalo formování instrumentů (Goethe-Institut, DAAD, Nadace německo-ruské výměny mládeže, EVZ a Institut pro zahraniční vztahy) zmíněné politiky?

[10] K této otázce se vztahují čtyři podotázky, které jsou uvedeny v kap. 1.3.5.

Metodologie

V následující kapitole je vymezen samotný výzkum diplomové práce a jeho metodologie včetně struktur a prvků výzkumného rámce. Ten popisuje klíčové části tohoto výzkumu. Jedná se o strukturu zdrojů (podrobněji vymezena v samostatné kapitole), hlavní cíl práce, výzkumné otázky a teze. V rámci práce s teorií následuje též rozbor kvalitativních a kvantitativních přístupů, které umožňují dosažení cíle. V další části je pak popsána konceptualizace, operacionalizace a zdroje dat. Závěrem je okomentován i výběru případů, sběru dat, jejich zpracování a interpretace.

Z širšího hlediska vychází struktura výzkumu této diplomové práce z pojetí Druláka. Ten předkládá ucelený přehled doporučení a postupů pro plánování a realizaci společenskovědního výzkumu, u kterého sice připouští význam teorie, která ho definuje, avšak především zdůrazňuje praktickou rovinu a ponechává výzkumníkovi prostor pro tvorbu vlastních postupů a pravidel [11], což odpovídá i potřebám autora této diplomové práce.

Vymezení výzkumu a jeho metodologie

Z metodologického hlediska se jedná o diplomovou práci opírající se o empirický výzkum, který zkoumá koncept *nových dějin mezinárodních vztahů*, kde je předmětem výzkumu *zahraničně-kulturní a vzdělávací politika* [12].

Jelikož je zkoumaná politika dostatečně ukotvena v odborné literatuře a programových prohlášeních německé vlády, je možné se v rámci výzkumu zaměřit na to, jak mohou být její vybrané charakteristiky, otázky a celková struktura aplikovány na zvláštní případ německého vlivu a aktivit v Ruské federaci. K tomu je využito čtyř analytických konceptů, které poskytují vhodný teoretický základ a empirickou část. Jedná se o koncepty *soft-power*, *civilní mocnost* a okrajově též *geo-ekonomická mocnost*. Současně je zaveden i vlastní koncept „Wir müssen kleine Brötchen backen“ [13].

Struktura zdrojů, práce s teorií a způsob dosažení cíle, výzkumné otázky a teze

V rámci struktury zdrojů se práce opírá o řadu pramenů a literaturu. Mezi klíčové prameny se řadí vládní koncepční dokumenty, rezoluce, vyhlášky a oficiální zprávy. Dále se pracuje s oficiálními projevy a stanovisky. Značná část výzkumu se také opírá o statistická data předních institucí. Za významné zdroje lze považovat i smluvní dokumenty a vzájemná prohlášení obou zemí. Autor také vychází z rozhovoru s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku, který potvrdil některé výsledky tohoto výzkumu. V rámci literatury se tento výzkum opírá o řadu respektovaných monografií, sborníků a článků v odborných periodikách Doplňkově jsou využívána i běžná periodika. Podrobný popis struktury zdrojů následuje v samostatné podkapitole.

Definování cíle práce, výzkumných otázek a tezí předcházela v první řadě rešerše a analýza

[11] BENEŠ, Vít a Petr DRULÁK. *METODOLOGIE VÝZKUMU POLITIKY.* Praha: SLON, 2019. Ediční řada Studijní texty, sv. 71, s. 14, 41. ISBN 978-80-7419-283-8.
[12] Je myšlena německá „Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, která je představena v kap. 1.3.
[13] Podrobně je představen až v kap. 1.3.6.

výše naznačených zdrojů. Na základě nich byl definován hlavní výzkumný cíl, který je následně rozveden v tezích. Ty jsou dále promítnuty do přesných výzkumných otázek.

Co se týče způsobu práce s teorií, jedná se o kombinaci popisu, aplikace a testování teorie. Popis samotný slouží k prezentaci dat, jež mohou pomoci dalším výzkumníkům zabývajícím se touto problematikou.

V rámci aplikace teorie se pracuje s analytickými koncepty *soft-power*, *civilní mocnost*, *geo-ekonomická mocnost* a také s vlastním konceptem *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*. Díky tomu je možné popsat zkoumaný případ z různých perspektiv a následně jej i vyhodnotit. Součástí práce s teorií je také její testování, které slouží k ověření vlastních (z teorie odvozených) hypotéz, a tedy i zodpovězení výzkumných otázek. Pokud jde o samotnou aplikace a testování teorie, opírá se tato práce převážně o analýzu dokumentů.

Na základě naznačené práce s teorií se tato diplomová dále zaměřuje na kvalitativní a kvantitativní přístupy vedoucí k dosažení hlavního cíle. Z těchto přístupů je navíc určena i výslednost zkoumané politiky. V kvalitativní rovině jsou využity dva přístupy. Jedná se o analýzu dokumentů (narativní analýzu) a také jeden polostrukturovaný rozhovor s expertem na danou oblast, který slouží ke zpřesnění zkoumaných témat a ověření závěrů výzkumu. Kvalitativní rovina slouží k rozebírání a pojmenování změn v rámci cílů, témat a programů zkoumané politiky. Tyto přístupy jsou využity i ve zmíněné kvantitativní rovině, která zachycuje finanční změny a také vývoj počtu studentů / účastníků jednotlivých programů, projektů a akcí.

Konceptualizace, operacionalizace a zdroje dat

V rámci konceptualizace jsou vymezeny klíčové pojmy a dále pojmy s nejednoznačnou definicí, se kterými se v analýze pracuje. Pro potřeby výzkumné kapitoly jsou v teoretické části definovány analytické pojmy *soft-power* a *civilní mocnost*. Je také objasněn vlastní koncept (pojem) *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*. V rámci uvedení do kontextu německé zahraniční politiky je okrajově zmíněn i analytický koncept *geo-ekonomická mocnost*.

Co se týče operacionalizace, vychází se z již definovaných tezí a výzkumných otázek. V tomto případě je stanoven způsob empirického měření teoretických konceptů, o něž se zmíněná práce opírá. Chování v rámci konceptů *civilní mocnost, soft-power* a *„Wir müssen kleine Brötchen backen“* je operacionalizováno na základě analýzy dokumentů (výroční zprávy, vládní koncepce a prohlášení, koncepce jednotlivých ministerstev a podobně). Při práci s dokumenty byl kladen důraz na hledání klíčových slov a slovních spojení. Dále je operacionalizováno skrze analýzu řečových aktů vybraných osobnostní a také za přispění již zmíněného polostrukturovaného rozhovoru.

Změna kontinuity zahraniční politiky SRN vůči Rusku po roce 2014 je stanovena na základě analýzy dokumentů (jejich přehled viz samostatná kapitola) a řečových aktů vybraných osobností.

Změna ve vzdělávacím sektoru vůči Rusku před i po roce 2014 je dokazována opět z výročních zpráv a dalších dokumentů.

Pokud jde o definici klíčových institucí, jejich programů, a také výsledků (včetně jejich zahraničně politických důsledků), opět se vychází z analýzy dokumentů. Tytéž zdroje jsou využity i při operacionalizaci úspěšnosti německé modernizace Ruska.

Výběr případů, sběr, zpracování a interpretace dat, závěr

V tomto ohledu je z původně obecného jevu *„kontinuita a změna zahraniční politiky“* definován konkrétní (hlavní) případ *„kontinuita a následná změna zahraniční politiky SRN během třetí vlády Angely Merkelové ve vztahu k Ruské federaci v kontextu ukrajinské krize: případ sektoru vzdělávání jakožto nástroje zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky s důrazem na snahu o modernizaci ruské společnosti zespoda“*.

Sběr dat je realizován skrze vybranou literaturu a prameny. Získaná data jsou interpretována v rámci odpovědí na každou jednotlivou výzkumnou otázku a potvrzení či vyvrácení předem stanovených hypotéz. Následuje shrnutí v podobě závěru a vyhodnocení naplnění hlavního cíle diplomové práce.

Poznámka k citační normě a transliteraci

Tato diplomová práce vychází z citační normy ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011 [14]. Jako metoda citování a odkazování byl zvolen způsob průběžných poznámek v podobě bibliografických citací. V případech, které tato norma neřeší, je citováno jednotným způsobem, který vychází z derivace původní normy pro podobné případy.

Zde využívána citační norma taktéž vyžaduje transliteraci všech prvků, které nejsou v latinském písmu. Jelikož v této normě není blíže určeno, jakým způsobem má být transliterováno, jsou ruskojazyčné texty transliterovány na základě doporučení Národní knihovny České republiky z července 2018 a texty ve švabachu na základě doporučení téže instituce z roku 2020 [15].

[14] BIERNÁTOVÁ, Olga a Jan SKŮPA. Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011. In: *Citace.com* [online]. Brno: 2. září 2011 [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf

[15] Cyrilice - základní tabulka. In: *Národní knihovna české republiky* [online]. Červenec 2018 [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/transliterace-nelatinkovych-pisem/cyrilice

Švabach. In: *Národní knihovna české republiky* [online]. [2020], [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/transliterace-nelatinkovych-pisem/svabach

Kritický rozbor pramenů a literatury

Empirická část výzkumu se opírá o velké množství pramenů a doplňkově také o vybranou literaturu.

První skupinu pramenů představují oficiální vládní dokumenty k *zahraničně-kulturní a vzdělávací politice* [16]. Tyto dokumenty jsou vydávány každoročně a představují koncepční jádro zkoumané politiky, které upozornilo na klíčové projekty a programy ve zkoumaném období. Kromě toho byly v těchto pramenech naznačeny i obecné cíle a tematické okruhy analyzované politiky. V rámci koncepčních dokumentů se vycházelo také například z materiálů OSN nebo Ministerstva zahraničí SRN.

Jednu ze stěžejních částí výzkumu představovala statistická data. Autor práce vycházel z řady respektovaných zdrojů. V prvé řadě šlo o oficiálních data Spolkového statistického úřadu [17], pomocí nichž byl stanoven počet studentů v SRN a v Rusku v různých časových obdobích. Autor také pracoval s oporami Ministerstva zahraničí SRN [18], které stanovily rozpočet na zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku a také na země Východního partnerství a Ruska. Též bylo hojně využíváno statistik DAAD[19]. Ty poskytly další potřebná data v rámci stanovení kvantitativních ukazatelů zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky, což pomohlo ověřit její účinnost a úspěšnost.

Významný zdroj informací představovaly i výroční zprávy Goethe-Institutu a nadace Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch. Tyto materiály pomohly stanovit dlouhodobé trendy v rámci programových aktivit zkoumaných institucí a také hlouběji vysvětlily jednotlivé programy, které pomohly zasadit do širšího kontextu.

V mnohých případech se také velice osvědčily další zdroje. Zejména šlo o články z webových stránek jednotlivých organizací, novinové články vztahující se k významnějším akcím, setkáním a konferencím, ale také například webové stránky vysokých škol [20].

K potvrzení některých tendencí stanovených v teoretické části posloužily také vybrané oficiální projevy Angely Merkelové nebo Franka-Waltera Steinmeiera. V teoretické i empirické části autor též využil řadu smluvních dokumentů [21], které jednak poukázaly na kontinuitu vztahů v kulturní rovině mezi Ruskem a SRN, a také vyjasnily některé cíle a plány v rámci zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky. Tato zjištění pak mohla být konfrontována s reálnou výsledností jednotlivých projektů a programů, která tato práce zkoumala. Kompletní přehled všech výše naznačených pramenů je v 6. kapitole.

Realizace a ukotvení výzkumu by nebylo možné bez teoretického základu. K tomu posloužila především řada monografií a odborných článků.

[16] Jedná se o tzv. „Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik“ a využito bylo nejvíce 19., 20. a 21. vydání. K nahlednutí viz 6. kapitola.
[17] Jednalo se o výroční zprávy v oblasti kultury a vzdělání se zaměřením na studenty vysokých škol.
[18] V tomto případě šlo o oficiální rozpočet SRN pro oblast zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky.
[19] Oficiální statistiky DAAD zaměřující se na různé ukazatele mobility studentů.
[20] Podrobný přehled opět v 6. kapitole.
[21] Typicky se jednalo o vzájemné smlouvy a prohlášení mezi SRN a Ruskou federací v oblasti kultury, vědy a výzkumu. Důrazem byl také kladen na smlouvy týkající se studentských výměn.

K vymezení analytických pojmů *civilní mocnost*, *soft power*, či *geo-ekonomická mocnost* existuje celá řada literatury. Pro definici *soft power* byli vybráni autoři Nye a Fan, kteří se v určitém ohledu doplňují, čímž poskytly širší rámec přístupů, z nichž některé byly relevantní pro tuto práci. V případě *civilní mocnosti* autor práce naznačil současnou diskuzi ohledně tohoto konceptu a zaměřil se na pohled Maulla, jehož postoj reflektuje potřeby této práce. Maulla také vhodně doplňuje Eberle, který je též okrajově zmíněn [22].

V případě samotné *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku je relevantně málo zpracovaných prací. Diplomová práce nejdříve definovala tuto politiku například skrze práce Liczové, Richterové, Baštové nebo Kunštáta, nicméně ke specifickému případu vztahů s Ruskem prakticky nebyl nalezen vhodný autor. Dobré vodítko představovala například práce Barbary Lippert [23] věnující se období kulturně-vzdělávacích politiky SRN a SSSR od 70. do 90. let, nicméně pro současné období už bylo třeba se opřít spíše o koncepční materiály SRN.

[22] K článkům ohledně soft power, ale i k Maullovi, Eberlemu a všeobecné diskuzi o civilní mocnosti viz 1. kapitola.

[23] K těmto autorům a jejich přispění do problematiky zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky viz kapitola 1.3.

1. Teoretická část

Jelikož se tato diplomová práce zabývá analýzou zahraniční politiky a s tím související aplikací vybraných analytických konceptů, které se navíc vyvíjejí v čase, je potřeba si nejdříve definovat vhodný teoretický přístup, ze kterého lze v dalších kapitolách vycházet.

Tato kapitola se věnuje debatě o interpretaci německé politiky. Z řady možných přístupů věnujících se kvalitativnímu zkoumání zahraniční politiky státu jsou vybrány analytické koncepty *soft-power* a *civilní mocnost*. *Soft-power* představuje vhodný nástroj k popisu hlavního případu, tedy *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky Německa*. *Civilní mocnost* umožňuje zasadit zkoumaný případ do širšího rámce a popsat chování Německa v politické a bezpečnostní dimenzi. Okrajově je zmíněn i koncept *geo-ekonomické mocnosti*, který zase pomáhá objasnit chování SRN v energeticko-hospodářské dimenzi. Tyto tři dimenze stojí na pomezí teoretické a výzkumné části a slouží k dokreslení kontextu.

1.1. Soft power

Aby bylo možno analyzovat a lépe porozumět *zahraničně-kulturní a vzdělávací politice* SRN, je potřeba definovat si koncept *soft power*, který je všeobecně využíván při analýze kulturní politiky. Mezi významné odborníky, kteří pracovali s prvky *soft power* již od poloviny 60. let 20. století a jejichž práce následně ovlivnila rozvoj tohoto konceptu do dnešní podoby, lze zařadit taková jména jako Klaus Knorr či Ray Cline [24]. K dalšímu rozvoji nepochybně přispěl svou prací i významný historik Hans J. Morgenthaus [25] a obdobné motivy v rámci mezinárodních vztahů definuje například také E. H. Carr [26].

Nicméně finální podobu definice *soft power* poprvé prezentoval až Joseph Nye v 90. letech [27]. Ten následně v roce 2009 uvedl další rozšíření tohoto konceptu [28] a o několik let později jej zasadil i do širšího rámce knižního vydání [29]. S prvenstvím Nye souhlasí i Fan, která zmiňovanou definici rozšířila do takové podoby [30], která odpovídá potřebám této práce.

[24] FAN, Ying. Soft power: the power of attraction or confusion? *Place Branding and Public Diplomacy* [online]. Palgrave Macmillan, 2008, **4**(2), s. 148, [cit. 2020-10-16]. ISSN 1751-8059. Dostupné z: doi:http://dx.doi.org/10.1057/pb.2008.4

[25] Ibid., s. 148

GELLMAN, Peter. Hans J. Morgenthau and the Legacy of Political Realism. *Review of International Studies* [online]. Cambridge University Press, 1988, **14**(4), s. 249, [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20097151

[26] FAN, Ying, ref. 24, s. 149

CARR, E. H. *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations.* Basingstoke: PALGRAVE, 2001, s. 120–134. ISBN 0-333-96377-6.

[27] NYE, Joseph, S. The Changing Nature of World Power. *Political Science Quarterly* [online]. The Academy of Political Science, 1990, **105**(2), s. 178–183, [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/2151022

[28] NYE, Joseph, S. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs* [online]. Council on Foreign Relations, July/August 2009, **88**(4), s. 160–163, [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20699631

[29] NYE, Joseph, S. *The Future of Power.* New York: Public Affairs, 2011, 1. Power (Social sciences) I. Title, s. 84–109. ISBN 978-1-58648-891-8.

[30] FAN, Ying, ref. 24, s. 148

1.1.1. Nye a jeho definice soft power

Nye zasazuje *soft power* (ve smyslu technologie, vzdělání, ekonomického růstu) do kontextu s *„hard power“* (ve smyslu populace, geografické polohy a nerostných surovin) [31]. Oba pohledy vnímá jako propojené nádoby, které vzájemně kombinují své zdroje, což souhrnně nazývá *„smart power“* [32]. Tento pohled ale nebývá vhodným řešením ve všech situacích, a proto je nutno popisované přístupy využívat v politických strategiích takovým způsobem, aby odpovídaly kontextu dané situace, neboli uplatňovat *„contextual intelligence“* [33]. V rámci tohoto výzkumu však postačí úzce zaměřená definice, která tvrdí, že: *„Soft power je schopnost dosáhnout požadovaných cílů skrze vlastní přitažlivost.“ (překlad vlastní)* [34]. Mezi všeobecné cíle dle Nye patří:

- *„podpora demokratických principů“*,
- *„ochrana lidských práv“* a
- *„rozvoj občanské společnosti“ (překlad vlastní)* [35].

Jsou-li tyto cíle porovnány s principy konceptu *civilní mocnosti*, poměrně snadno lze dojít ke zjištění, že mají mnoho společného. Tato zjevná shoda potvrzuje přístup, s jakým pracuje tato diplomová práce, a tedy, že *soft power* je možno vnímat jako podkategorii *civilní mocnosti*.

K prosazení těchto cílů jsou podle Nye potřeba i konkrétní zdroje. Mezi tři klíčové jsou zařazeny:

- *„kultura (v případech, kde je atraktivní pro ostatní)“*,
- *„politické hodnoty (prosazované doma i v zahraniční)“* a
- *„zahraniční politika (jenž je ostatními vnímána jako legitimní a s morální autoritou)“ (překlad vlastní)* [36].

Dále Nye dochází k závěru, že aby stát mohl prosadit své cíle, musí se opřít i o některé oficiální instrumenty, mezi něž patří:

- *„veřejná diplomacie“*,
- *„televizní nebo rozhlasové vysílání“*,
- *„výměnné programy“*,
- *„rozvojová pomoc“*,
- *„podpora v rámci pohrom či neštěstí“* a

[31] Lze přeložit jako „tvrdá síla“
NYE, Joseph, S., ref. 27, s. 179
[32] Lze přeložit jako „chytrá síla“
NYE, Joseph, S., ref. 28, s. 160
[33] Ve smyslu „kontextuální inteligence“
Ibid., s. 161
[34] *„Soft power is the ability to obtain preffered outcomes through attraction.“*
Ibid., s. 160
[35] Ibid., s. 161
[36] *„ …its culture (in places where it is attractive to others), its political values (when it lives up to them at home and abroad), and its foreign policies (when others see them as legitimate and having moral authority).“*
NYE, Joseph, S., ref. 29, s. 84

- *„vzájemné vojenské kontakty.“ (překlad vlastní)* [37].

V návaznosti na definované cíle, nástroje a instrumenty autor vymezuje tří způsoby chování v rámci přístupu *soft power*. Stát (aktér A) mezinárodních vztahů tak může jednat různým způsobem, aby ovlivnil jiný stát (aktéra B). Možné scénáře jsou následující:

- *„A využívá přitažlivosti a přesvědčivosti ke změně existujících preferencí B“*,
- *„A využívá přitažlivosti či institucí tak, aby je aktér B začal vnímat jako legitimní“*,
- *„A využívá přitažlivosti či institucí (popř. obojí současně), aby utvářel a měnil počáteční preference B“(překlad vlastní)* [38].

1.1.2. Pohled Fan na definici soft power dle Nye

Fan souhlasí s pohledem Nye a potvrzuje, že *soft power* je kontextuální záležitostí prosazovanou z větší části nestátními aktéry. Navíc dodává, že její výsledek závisí na vnímání a odpovědi druhé strany. Autorka sice kritizuje nevyjasněné vztahy mezi *soft power* a *hard power* [39], nicméně pro potřeby této práce postačí zaměřit se na její rozšířenou definici *soft-power* a seznam proměnných, kterými lze měřit její dopady.

Pro úplnost jsou z definice od Fan selektivně vybrány některé relevantní znaky *soft power*. Ta podle autorky:

- zahrnuje *„schopnost měnit preference druhých skrze přitažlivost“*,
- vyznačuje se *„silnou kulturou s dosahem“*, je *„kontextuálně založená“*,
- je *„těžce měřitelná“* a *„nepřímá“*,
- je také *„realizována převážně nestátními aktéry (institucemi)“*,
- má *„dlouhodobý účinek“* a *„pracuje s opožděným efektem (dopadem) na další aktéry“ (překlad vlastní)* [40].

1.2. Civilní mocnost

Civilní mocnost představuje další ze způsobů, jak nahlížet na současné Německo. Z pohledu studia mezinárodních vztahů lze všeobecně tento pojem vnímat třemi způsoby. Typicky se může jednat buď o: specializovanou strategii v zahraniční politice, nebo různé státní aktéry vycházející z tohoto konceptu, či roli, kterou určitý stát v mezinárodním prostředí aktivně zastává [41]. V tomto případě autor hovoří o konceptu *civilní mocnost* ve smyslu *teorie rolí*, která původně vzešla z myšlenek psychologického a sociologického prostředí, kde byla role

---

[37] *„…public diplomacy, broadcasting, exchange programs, development assistance, disaster relief, military-to-military contacts…“*
NYE, Joseph, S., ref. 28, s. 162

[38] *„A uses attraction/persuation to change B's existing preferences.“*, *„A uses attraction or institutions so that B sees the agenda as legitimate.“*, *„A uses attraction and/or institutions to shape B's initial preferences.“*.
NYE, Joseph, S., ref. 29, s. 91

[39] FAN, Ying, ref. 24, s. 156

[40] Ibid., s. 151

[41] KŘÍŽ, Zdeněk. Teoretický koncept civilní mocnosti a použití vojenské síly. *Mezinárodní vztahy* [online]. Ústav mezinárodních vztahů, 2007, **42**(2), s. 61, [cit. 2020-05-02]. ISSN 2570-9429. Dostupné z: https://mv.iir.cz/article/view/259

člověka jakožto společenské bytosti přenesena na úroveň států [42]. *Teorie rolí* zároveň nabízí různé jasně definované koncepty a pojmy a představuje tak vhodný konceptuální nástroj pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky [43]. Jelikož se široce využitelnému analytickému konceptu *civilní mocnost* věnuje řada českých [44] a německých autorů [45], je upřednostněn pohled Maulla, který se ve svých pracích zaměřuje na německou zahraniční a bezpečnostní politiku [46].

1.2.1. Německo jakožto *civilní mocnost* z pohledu Maulla

Maull vidí zrod SRN jakožto *civilní mocnosti* v poválečném vývoji v Evropě. V kontextu SRN je toho názoru, že silná kontrola a omezení poválečného Německa vedly k výraznému potlačení militarismu, čímž byla jakákoliv vojenská agrese v regionu nadobro znemožněna. Právě tato regionální stabilita následně umožnila Německu soustředit se na rozvoj ekonomiky a vnitřních politických záležitostí, což vedlo k další prosperitě. Spojenectví s USA poté současně snížilo náklady SRN na obranu, poskytlo jí větší mezinárodní prestiž, finanční podporu a usnadnilo ekonomickou a politickou integraci na mezinárodních evropských i světových trzích. Počáteční německá závislost na USA v bezpečnostních otázkách a pozdější integrace do západních struktur navíc podle Maulla vedly k rozvoji kooperace a vyjednávání jakožto nových nástrojů zahraniční politiky SRN [47].

Maull současně klade i silný důraz na ekonomický rozvoj SRN, skrze něhož může prosazovat vlastní politické zájmy. S tím souvisí i utváření vlastní německé identity v poválečné době orientované na pragmatismus spíše, než emoce. A více na ekonomické, spíše než na politické zájmy. Německo také vnímá jako silně provázané a vzájemně závislé na mnohých dalších aktérech v Evropě a USA. Souhrnně lze říct, že Maull specifickou

---

[42] HUDSON, Valerie. M. Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis* [online]. Oxford University Press, 2005, **1**(1), s. 12, [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2005.00001.x

[43] BENEŠ, Vít. Teorie rolí: Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky. *Mezinárodní vztahy* [online]. Ústav mezinárodních vztahů, 2010, **45**(4), s. 80, [cit. 2020-04-26]. ISSN 2570-9429. Dostupné z: https://mv.iir.cz/article/view/388

[44] KŘÍŽ, Zdeněk, ref. 41, s. 60–67

KŘÍŽ, Zdeněk a Jana URBANOVSKÁ. *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik nach der Vereinigung: Zivilmacht, Handelsstaat oder Mittelmacht?* Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 15–25. ISBN 978-80-210-7061-5.

HANDL, Vladimír. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In: HANDL, Vladimír. *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., 2011, s. 13–75, [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-80-87558-03-4. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Handl_Nemecko_vcele_Evropy.pdf

[45] MAULL, Hanns. W. Germany and Japan: The New Civilian Powers. *Foreign Affairs* [online]. Council on Foreign Relations, 1990, **69**(5), s. 92–93, [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/20044603

HARNISCH, Sebastian. Change and Continuity in Post-Unification German Foreign Policy. *German Politics* [online]. Routledge, 04 Jun 2001, **10**(1), s. 37, [cit. 2020-08-10]. ISSN 1743-8993. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/09644000412331307384

TEWES, Henning. *Germany, Civilian Power and the New Europe: Enlarging NATO and the European Union.* New York: Palgrave Macmillan UK, 2002, s. 33–50. ISBN 978-0-333-96508-5.

RISSE, Thomas. Deutsche Identität und Außenpolitik. In: SCHMIDT, S., G. HELMANN a R. WOLF. *Handbuch zur deutschen Außenpolitik.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, s. 39–61. ISBN 978-3-531-13652-6.

SENGHAAS, Dieter. *Wohin driftet die Welt?: Über die Zukunft friedlicher Koexistenz.* Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994, s. 17–20. ISBN 978-3518119167.

[46] MAULL, Hanns. W., ref. 45, s. 91–106

[47] Ibid., s. 96–97

německou identitu vnímá jako více nadnárodní a evropskou, která ustupuje čistě té národní. Zároveň tento postupný trend vede i k částečné ztrátě vlastní svrchovanosti [48].

Výše popsané myšlenky Maull výstižně shrnuje v následující definici civilní mocnosti a jejích předpokladů:

- *„nezbytnost spolupráce s ostatními při snaze o dosažení mezinárodních cílů“*,
- *„soustředění nevojenských a primárně ekonomických prostředků k zajištění vlastních národních cílů za současného zachování zbytkových vojenských sil sloužících výhradně k ochraně jiných prostředků mezinárodní spolupráce“*,
- *„ochota vybudovat nadnárodní struktury k řešení kritických problémů mezinárodní správy“ (překlad vlastní)* [49].

1.2.2. Německo jakožto *civilní mocnost* z pohledu Eberleho a jeho návaznost na Maulla

Maullem popisovanou definici *civilní mocnosti* vhodně doplňuje i Eberle. Ten vidí počátky současné zahraničněpolitické kultury SRN nejenom v popření dřívějších silně expanzivních a nacionalistických snah, ale zejména pak v tzv. „*Stunde Null“*, jakožto přelomovém okamžiku německých dějin spjatém se zhroucením starého řádu a začátkem nového [50].

Současně vnímá Eberle v zahraniční politice Německa i tři stěžejní vzorce chování, které jdou opět ruku v ruce s Maullovou definicí *civilní mocnosti* [51]. Konkrétně se jedná o:

- orientaci na Západ (*německy „Westbindung“),* tedy soustředění se na budování vztahů s USA, Francií a v rámci euroatlantických struktur,
- upřednostňování mezinárodní spolupráce projevující se zejm. prosazováním multilateralismu, sdílením své vlastní suverenity a orientací na roli *„být dobrým partnerem“* a
- silné odmítání použití (vojenské) síly v mezinárodním prostředí (*německy „Kultur der Zurückhaltung“* [52].

Eberleho vnímání zahraniční politiky SRN ve smyslu *civilní mocnosti* dále velmi vhodně doplňují a shrnují i tři mravní normy dle Maulla, mezi které řadíme:

---

[48] Ibid., s. 103–105

[49] *„The acceptance of the necessity of cooperation with others in the pursuit of international objectives.“*, *„The concentration on non military, primarily economic, means to secure national goals, with military power left as a residual instrument serving essentially to safeguard other means of interna tional interaction.“*, *„A willingness to develop supranational structures to address critical issues of international management.“*
Ibid., s. 92–93

[50] EBERLE, Jakub. Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky Spolkové republiky Německo. In: HANDL, Vladimír. *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., 2011, s. 79, [cit. 2020-05-03]. ISBN 978-80-87558-03-4. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Handl_Nemecko_vcele_Evropy.pdf

[51] KNUT, Kirste a Hanns W. MAULL. Zivilmacht und Rollentheorie. *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* [online]. Nomos Verlagsgesellschaft, Dezember 1996, **3**(2), s. 300–303, [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/40844107

[52] EBERLE, Jakub, ref. 50, s. 80

- *„nikdy osamoceni“ (překlad vlastní)* ve smyslu soustavné orientace na západní struktury a důraz na multilaterální charakter zahraniční politiky,
- *„nikdy více“ (překlad vlastní)* ve smyslu závazku k západním strukturám (především NATO, USA a Francie) a hodnotám, které Německo odvrátily od nedemokratických a militaristických sklonů, což jej zároveň zavazuje k hodnotově orientované zahraniční politice a
- *„politika, ne síla“ (překlad vlastní)* ve smyslu skepse k vojenským prostředkům [53].

1.2.3. Kritika a rozporuplnost *civilní mocnosti* v kontextu Německa

Jelikož analytický koncept *civilní mocnost* představuje jen jeden z možných pohledů, jak nahlížet na zahraniční politiku SRN ani zde není možné se vyhnout kritice. Existuje řada momentů, kdy lze vhodnost konceptu lze zpochybnit.

1.2.3.1. Kritika v rámci bezpečnostní dimenze

V rámci bezpečnostní dimenze se jedná např. o válku v Kosovu v roce 1999, kde nakonec došlo k vojenské podpoře ze strany Německa, které tak dostálo svým spojeneckým závazkům [54].

Za největší úpadek *civilní mocnosti* je často považováno období od války v Iráku v roce 2002. Tehdejší Schröderův kabinetu odmítl vojensky podpořit ostatní spojence. Sice bylo možno vidět Německo jednající jako *civilní mocnost* ve smyslu odmítnutí vojenské intervence, avšak současně došlo k prosazení unilateralismu, tedy k zpochybnění jednoho z pilířů *civilní mocnosti* [55]. Důležitost německého postoje k irácké válce dokládá i Hooper, který mluví o změně vztahu SRN k mezinárodním organizacím typu OSN či NATO. Jestliže se tehdy v rámci OSN Německo pouze postavilo proti rezoluci Rady bezpečnosti [56], tak v případě NATO došlo k výraznému omezení závislosti, které bylo vůbec nejnižší od konce studené války. Jako důvod uvádí posilněnou pozici Německa, které se již nemuselo obávat o zajištění své vlastní bezpečnosti. Tento pohled doplňuje Kundnani, když zmiňuje Německo, které zastává selektivní multilateralismus a bilateralismus vůči vybraným zemím.

---

[53] *„never alone“, „never again“, „politics before force“*
MAULL, Hanns W. Deutsche Außenpolitik: Orientierungslos. *ZPol Zeitschrift für Politikwissenschaft* [online]. Nomos, 2011, **21**(1), s. 100, [cit. 2020-05-03]. ISSN 1430-6387. Dostupné z: https://doi.org/10.5771/1430-6387-2011-1-95

[54] HELLMANN, Gunther. Wider die machtpolitische Resozialisierung der deutschen Außenpolitik: Ein Plädoyer für offensiven Idealismus. *WeltTrends* [online]. 2004, **42**(12), s. 82, [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.fb03.uni-frankfurt.de/44941648/Welttrends_2004_www.pdf

KUNDNANI, Hans. Germany as a Geo-economic Power. *The Washington Quarterly* [online]. 21 Jun 2011, **34**(3), s. 34, [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/0163660X.2011.587950

[55] KUNDNANI, Hans. *The Paradox of German Power*. London: C. Hurst, 2014, s. 86–87. ISBN 987-1-84904-415-8.

SZABO, S.F. *Parting Ways: The crisis in german-american relations*. Washington D.C.: The Brookings Instition Press, 2004, s. 10–19. ISBN 0-8157-8244-6.

[56] HOOPER, John. German leader says no to Iraq war. In: *The Guardian* [online]. Hanover: Guardian News & Media, Tue 6 Aug 2002 03.08 BST, [cit. 2020-08-24]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/world/2002/aug/06/iraq.johnhooper

UNITED NATIONS. Resolution 1453 (2002) In: *United Nations* [online]. 24 December 2002 [cit. 2020-08-24]. Dostupné z: https://undocs.org/S/RES/1453(2002)

Došlo tedy opět k porušení jednoho ze základních předpokladů *civilní mocnosti* [57].

Dále lze hovořit o dlouhodobé přítomnosti Bundeswehru v Mali. Ten se nejdříve, mezi lety 2005 až 2012, podílel na výcviku malijské armády proti islamistickým radikálům [58] a následně od roku 2012 jsou zde dlouhodobě dislokovány početnější německé jednotky v rámci mise OSN s horní hranicí 1.100 vojáků [59]. Obdobně lze zmínit i Afghánistán, kde se Bundeswehr od roku 2015 intenzivně podílel na výcviku, vzdělávání a podpoře místních demokratických sil v rámci mise „Rozhodná podpora" (překlad vlastní) [60]. Celkově SRN v Afghánistánu od roku 2002 nasadila okolo 160.000 vojáků. Nicméně vzhledem k aktuálnímu geopolitickému vývoji ve světě se SRN připojila k rozhodnutí USA ohledně stažení všech spojeneckých sil ze země k 11. září 2021 [61].

1.2.3.2. Kritika v rámci ekonomické dimenze

Skutečnost, že Německo je exportní velmocí, je neoddiskutovatelná. Autoři Kundnani a Szabo zmiňují prospěšnost (zejména exportních) firem pro německou vládu díky zajištění vyšší zaměstnanosti a prokazatelnému podílu na celkovém růstu HDP. V tomto kontextu dominují čtyři oblasti ekonomiky. Jedná se o: automobilový, strojní, chemický průmysl a o odvětví elektroniky [62].

Význam těchto odvětví podtrhují konkrétní čísla z období třetí (a začátku čtvrté) vlády Merkelové, která jsou předmětem zájmu této práce. Mezi lety 2013 až 2018 je možné pozorovat, že německý export se na celkovém HDP podílel v rozmezí 38 až 39 % [63], což potvrzuje důležitost a nezastupitelnost exportu pro německou ekonomiku.

Szabo se však domnívá, že získání politických bodů v podobě ekonomického růstu nebývá zadarmo a zpravidla mu předchází tlak soukromého sektoru, který jak známo, hájí své zájmy. Jeho sílu demonstruje na německém exportu, který je třetím největším na světě a představuje významný faktor na trzích EU. S rozmachem globalizace a unifikace se Německo navíc stalo

---

[57] KUNDNANI, Hans, ref. 54, s. 34–36

[58] DRECHSEL, Alexander. Bundeswehr bereits seit Jahren in Mali. In: *DW Made for minds.* [online]. Deutsche Welle, 27. 02. 2013, [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: https://p.dw.com/p/17muq

[59] DEUTSCHER BUNDESTAG. Antrag der Bundesregierung: Fortsetzung der Beteiligung bewaffneter deutscher Streitkräfte an der Multidimensionalen Integrierten Stabilisierungsmission der Vereinten Nationen in Mali (MINUSMA). In: *BUNDESWEHR* [online]. 6.5.2020, s. 11, [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: https://www.bundeswehr.de/resource/blob/54222/f31d215954376bf67c803d6c292d359a/antrag-der-bundesregierung-minusma-data.pdf

[60] *„Resolute Support"*
BUNDESWEHR. DER EINSATZ AFGHANISTAN. In: *BUNDESWEHR* [online]. Schwielowsee OT Geltow: Einsatzführungskommando der Bundeswehr, September 2020, [cit. 2020-09-28]. Dostupné z: https://www.bundeswehr.de/resource/blob/33082/d91d44784ea0685c87aa4c357a76601d/download-broschuere-afghanistan-data.pdf

[61] KATHER, Timo. NATO-Einsatz endet im September. In: *Bundesministerium der Verteidigung* [online]. Bundesministerium der Verteidigung, 15.04.2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.bmvg.de/de/aktuelles/afghanistan-einsatz-endet-september-5054934

[62] SZABO, S. F. *Germany, Russia, and the Rise of Geoconomics.* London (UK): Bloomsbury, 2015, s. 4–5. ISBN: 978-1-4725-9635-1.
KUNDNANI, Hans, ref. 54, s. 41

[63] STATISTISCHES BUNDESAMT. Außenwirtschaft – Exportquote. *Destatis: Statistisches Bundesamt* [online]. Statistisches Bundesamt, 2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.destatis.de/DE/Themen/Wirtschaft/Globalisierungsindikatoren/aussenwirtschaft.html

klíčovým hráčem i na mimoevropských trzích Ruska, Číny a zemí Blízkého východu [64] a protože pro něj představují významná odbytiště zboží, je na nich také do značné míry závislé [65]. Důležitost spolupráce na ekonomické bázi s těmito zeměmi se tak dále zvyšuje.

V souvislosti s mimoevropskými trhy oba autoři shodně poukazují na sebestředné prosazování německých obchodních zájmů (v souladu s tzv. *„Realpolitik“* [66]), které jsou prosazovány na úkor lidských práv, práv odborů a principů demokratického vládnutí. Tento egoismus je vnímán jako jedna z překážek německého paradigmatu *civilní mocnosti* [67], neboť dochází k posilování protichůdných tendencí multilateralismu a tzv. *„Moralpolitik“* [68].

V rámci odklonu od civilní mocnosti zaznívá i kontext EU. Zde Kundnani zmiňuje například selektivní výběr některých partnerů (zejm. v obchodní politice), nebo dokonce přímé stavění se do opozice (v rámci vojenských intervencí). Popisuje tedy Německo, které se nezdráhá uplatňovat princip hry s nenulovým součtem [69].

1.2.3.2.1. Geo-ekonomická mocnost, aneb alternativní přístup ke zkoumání zahraniční politiky

Popisované chování Německa v rovině ekonomické lze shrnout pod analytický koncept *geo-ekonomická mocnost*, čímž je myšlen stát (aktér) mezinárodních vztahů, který upřednostňuje:

- *„definování národních zájmů v ekonomické rovině“*,
- *„odklon od multilateralismu k selektivní formě multilateralismu“*,
- *„převládající roli byznysu a zejména pak exportně orientovaného byznysu při utváření německé zahraniční politiky“*,
- *„upřednostňování ekonomických zájmů před lidskými právy, podporou demokratických zásah a dalšími neekonomickými zájmy“* a
- *„využívání hospodářské síly k prosazování vlastních národních zájmů na úkor druhých“ (překlad vlastní)* [70].

V případě Německa se jedná o chování, kdy:

- ve vztahu k EU je preferována cenová stabilita před evropskou integrací,
- ve vztahu k autoritářským režimům ČLR, Ruské federace či Íránu jsou upřednostňovány obchodní zájmy před otázkou lidských práv, demokratického vládnutí a zákonů,

[64] SZABO, S. F., ref. 62, s. 6
[65] KUNDNANI, Hans, ref. 55, s. 79
[66] SZABO, S. F., ref. 62, s. 8
[67] Ibid., s. 4–6
KUNDNANI, Hans, ref. 54, s. 41
[68] SZABO, S. F., ref. 62, s. 9
[69] KUNDNANI, Hans, ref. 54, s. 32–43
[70] *„A definition of national interest in economic terms.“, „A shift from multilateralism to selective multilateralism.“, „A predominant role of business and especially export-oriented business in the shaping of German foreign policy.“, „The elevation of economic interests over human rights, democracy promotion, and other noneconomic interests.“, „The use of economic power to impose national preferences on others.“*
SZABO, S. F., ref. 62, s. 9

- je využívána silná proexportně orientované ekonomika, skrze niž jsou prosazovány německé obchodní zájmy na úkor dalších aktérů,
- ale současně je možno pozorovat Německo, které není ekonomicky ani vojensky dostatečně silné na to, aby mohlo usilovat o pozici skutečného hegemona [71].

1.2.3.3. Maullův pohled na rozporuplnost civilní mocnosti

I přesto, že je ve světle výše popsaných událostí koncepce civilní mocnosti do značné míry nabourávána, stále lze najít mnohé autory, kteří sice připouštějí určitý odklon, avšak základní tezi o SRN jakožto civilní mocnosti hájí i nadále. Příkladem může být opět Maull, který ve světle událostí z let 2009 až 2013 hovoří pouze jakémsi o období zmatku následované resetem zahraniční politiky SRN v roce 2014. Od tohoto okamžiku autor popisuje chování Německa pomocí upraveného konceptu *„civilní mocnost 2.0“* (*překlad vlastní*) [72].

1.3. Zahraničně-kulturní politika

Jelikož se jádro tohoto výzkumu zabývá kulturní politikou, je třeba si ještě definovat *kulturní politiku* jako takovou a blíže popsat některé její nástroje, které ji umožnují realizovat. Po stručném úvodu do problematiky je vymezen pojem *zahraničně-kulturní politika*. Vše je následně zasazeno do kontextu *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN*. V závěru této podkapitoly je také objasněn stěžejní obrat diplomové práce: *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*.

1.3.1. Zahraničně-kulturní a vzdělávací politika SRN – stručný historický exkurs

V této části je stručně objasněn kontext toho, odkud se vlastně vzala *zahraničně-kulturní a vzdělávací politika* SRN, kde má své kořeny a jak se rámcově vyvíjela v čase.

1.3.1.1. Kultura v mezinárodním prostředí

V nejširším slova smyslu je možné se s prvky kultury v mezinárodním prostředí setkat již od dob antiky [73] s tím, že počátky moderní *zahraničně-kulturní politika* se datují od konce 19. století [74]. Ačkoliv platí, že ve srovnání s dalšími oblastmi mezinárodních vztahů nikdy

[71] KUNDNANI, Hans, ref. 54, s. 36–43
KUNDNANI, Hans, ref. 55, s. 86–87
KUNDNANI, Hans. Die Ostpolitik-Illusion. *Internationale Politik* [online]. Januar/Februar 2014, s. 77–79, [cit. 2020-09-27]. Dostupné z: https://internationalepolitik.de/system/files/article_pdfs/ip_01_2014_kundnani.pdf
[72] *„…civilian power 2.0…“*
MAULL, Hanns W. Reflective, Hegemonic, Geo-economic, Civilian … ? The Puzzle of German Power. *German politics* [online]. 17 May 2018, **27**(4), s. 460–462, [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1446520

[73] MELISSEN, Jan. The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. In: MELISSEN, Jan et al. *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations.* Basingstoke: PALGRAVE MACMILLAN, 2005, s. 3. ISBN 978-0-230-53554-1.
[74] EMGE, R. M. *Auswärtige Kulturpolitik. Eine soziologische Analyse ihrer Funktionen, Bedingungen und Formen.* Berlin: Duncker & Humblot; 1967, s. 15. ISBN-13: 978-3428003600.

nebyla středobodem zájmu [75], nelze opomenout fakt, že *zahraničně-kulturní politika* je dnes součástí širší celospolečenské debaty. V nejrůznějších kontextech ji zmiňují novináři, politici, diplomaté, akademici a mnozí další. Z toho zákonitě vyplývá, že je ale také velice složité a problematické tuto politiku (a všeobecně kulturu v mezinárodních vztazích) jednoznačně vymezit. Její definice i cíle se neustále proměňují v čase a zároveň rozcházejí [76].

1.3.1.2. Teoretické vymezení pojmu „zahraniční kulturní politika"

V rámci této práce je *zahraničně-kulturní politika* (všeobecně) chápána z pohledu politické teorie jako specifická politika, kde stát jakožto aktér, skrze další (jemu přidružené) instituce realizuje konkrétně zacílenou politiku [77] v oblasti vědy, kultury a vzdělávání. Za klíčovou je považována mezinárodní spolupráce s občanskou společností a státy v bilaterálním a multilaterálním formátu [78].

1.3.1.3. Význam a vývoj zahraničně-kulturní politiky v novodobé historii Německa a její vztah k Rusku

V rámci historického exkurzu se *zahraničně-kulturní politika* vůči Rusku formovala z obecné podoby tzv. *Russlandpolitik* (zahraniční politiky Německa vůči Rusku), která se zpopularizovala u německé veřejnosti počátkem 20. století. To bylo možné zejména díky plodnému období konce 19. století, kdy celospolečenským diskurzem proudily nejrůznější představy o možné podobě vztahů mezi Německem a Ruskem. Kromě kritiky rozpínavosti Ruska [79], imperiálních představ o porobení ruského národa nebo odtržení jeho západních území,[80] byly ve veřejné debatě přítomny také další myšlenkové směry. Šlo například o úvahy o pozitivním vývoji a možném spojenectví [81]. V rámci debaty se samozřejmě objevovalo i všeobecné odmítání války [82].

Počátky moderní *zahraničně-kulturní politiky* se v německém prostředí utvářely už od 19.

---

[75] HEIDENREICH, Felix. Zur Theorie der Kulturpolitik: Drei Dimensionen kulturpolitischen Handelns. *Zeitschrift für Politik* [online]. Nomos, Dezember 2015, **62**(4), s. 442, [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43775895

[76] HAMPEL, Anika. *Fair Cooperation: Partnerschaftliche Zusammenarbeit in der Auswärtigen Kulturpolitik.* Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2015, s. 23. ISBN 978-3-658-07592-7.

LIZCOVÁ, Zuzana. *Kulturní vztahy mezi ČSSR a SRN v 60. letech 20. století* [online]. Praha, 2011, s. 32–33 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/20.500.11956/47316. Dizertační práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí dizertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

[77] HEIDENREICH, Felix, ref. 75, s. 444

[78] RICHTEROVÁ, Pavlína. Der lange Weg zum Dialog. Ein Jahrhundert deutsche Auswärtige Kulturpolitik (1912–2001). In: RICHTEROVÁ, Pavlína et al. *Studia Territorialia VI – 2004*. Sborník prací katedry německých a rakouských studií IMS FSV UK. Praha: nakladatelství Karolinum, 2005, s. 14. ISBN 80-246-0990-8.

[79] EISENHART, Wolfgang. *Der nächste Krieg mit Russland und seine politischen Folgen. Halle Verlag, 1888. Zweite vermehrte und verbesserte Auflage, s. 25*–34. Dostupné také z: https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hnrcjg&view=1up&seq=5&q1=freund

[80] Populární byl například Friedrich Ratzel, který položil základy antropogeografie (pavěda vycházející z geopolitiky) zobrazující státy a národy jako organizmy či zvířata usilující o získání životního prostoru.

[81] ZUBOV, Andrej. *DĚJINY RUSKA 20. STOLETÍ – díl I.* Praha: Argo, 2014, s. 275. ISBN 978-80-257-0921-4.

[82] VEBER, Václav. *KOMUNISTICKÝ EXPERIMENT V RUSKU 1917-1991 aneb malé dějiny SSSR.* Praha: nakladatelství Roman Míšek, 2001, s. 16. ISBN 80-86277-14-3.

století [83], avšak co se týče prvenství v použití tohoto pojmu, je možné ho s největší pravděpodobností připsat historikovi Karlu Lamprechtovi, který se o této politice zmínil na své přednášce v roce 1912 [84]. S odchodem monarchie následovala v *zahraničně-kulturní politice* Německa celá řada změn, na kterých se podepsaly Výmarská republika, stejně tak období národního socialismu, existence dvou německých států a také jejich sjednocení [85]. V tomto ohledu je stěžejní poválečné období. Všeobecný vývoj této doby byl z pohledu kultury charakteristický v několika aspektech. Jednak přestávala být relevantní pouze *vysoká kultura* a vzdělávání středních vrstev a zároveň se do popředí více dostávala *kultura malého člověka*", tedy masová kultura. K tomu značně přispělo i poválečné plošné rozšíření televize a rádia do domácností [86].

Za počátek *zahraničně-kulturní politiky* v západním Německu lze považovat rok 1951, kdy vzniklo kulturní oddělení na ministerstvu zahraničí. Následovalo období růstu, během něhož byly navazovány kulturní vztahy s mnoha státy světa, avšak v případě SSSR byl vývoj opožděný [87]. To lze přičíst zejména Hallsteinově doktríně, která Německu neumožňovala provádět efektivní zahraniční politiku [88]. Výsledkem bylo, že vzájemné vztahy v této dimenzi byly smluvně ošetřeny až v roce 1959. O jejich plnohodnotném rozvití lze nicméně hovořit až v souvislosti s Ostpolitik koncem 60. a počátkem 70. let [89]. Tehdy se také Willi Brandt zmínil o *zahraničně-kulturní politice* jako o třetím pilíři zahraniční politiky [90], přičemž teprve od počátku 21. století se toto označení začalo používat v užším smyslu pro tzv. *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku* [91].

---

[83] KUNŠTÁT, Miroslav. Současná německá zahraniční vědecká a kulturní politika – pojmy, instituce, vztahy. In: PEŠEK, Jiří et al. *VĚDA A POLITIKA: Německé společenskovědní ústavy v zahraničí (1880-2010).* Praha: Karolinum, 2013, s. 18. ISBN 978-80-246-2175-3.
RICHTEROVÁ, Pavlína, ref. 78, s. 14

[84] Lamprecht doslova vyjádřil o *„auswärtige Kulturpolitik"*
RICHTEROVÁ, Pavlína, ref. 78, s. 15

[85] LIPPERT, Barbara. *Auswärtige Kulturpolitik im Zeichen der Ostpolitik: Verhandlungen mit Moskau 1969–1990.* Bonn: LIT, 1996, s. 92–95. ISBN 3-8258-3148-5.

[86] WOLFRUM, Edgar. *Zdařilá demokracie.* Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátku až po dnešek. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2008, s. 128–129. ISBN 978-80-87029-43-5.

[87] LIPPERT, Barbara, ref. 85, s. 93, 106-107

[88] MÜLLER, Helmut et al. *DĚJINY NĚMECKA.* Praha: NLN, 1999, druhé doplněné vydání, s. 364–365. ISBN 80-7106-188-3.

[89] LIZCOVÁ, Zuzana, ref. 76, s. 94

[90] LIPPERT, Barbara, ref. 85, s. 93-103

[91] *„ ...dritte Säule der Außenpolitik"*
KAITINNIS, Anna. *Botschafter der Demokratie: Das Goethe-Institut während der Demokratisierungsprozesse in Argentinien und Chile.* Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2018, s. 45. ISBN 978-3-658-21576-7.
RICHTEROVÁ, Pavlína, ref. 78, s. 31
„ ...die dritte Säule der deutschen Außenpolitik"
DEUTSCHER BUNDESTAG. Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland. In: *Deutscher Bundestag* [online]. Deutscher Bundestag, © 2006, s. 3, [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: https://www.bundestag.de/resource/blob/414912/0568e39c4b0e2c59ab740dd792f7b8a7/WD-10-043-06-pdf-data.pdf
AUSWÄRTIGES AMT. 18. Bericht der Bundesregierung: Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik 2013/2014. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, s. 15. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/216924/553b2349c8702df6534d0a3b5e24ba73/akbp-bericht-2013-2014-data.pdf
DIE BUNDESREGIERUNG. WAS WIR TUN: 22. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2018. In: *Die Bundesregierung* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 10. Juli, 2019,

Vývoj a postupné změny této politiky v 60. letech je třeba chápat i v širším kontextu celospolečenských a zejména generačních názorových a hodnotových proměn té doby, které dosáhly svého pomyslného vrcholu roku 1968 [92]. Nově reflektovaná témata v oblasti kultury, se samozřejmě promítla i do *zahraničně-kulturní politiky*, která se tím postupně začala oddělovat od klasické diplomacie [93]. Prosazovány byly například tematické okruhy typu: věda a technika, média, vzdělávání, výměnné programy a jiné mezinárodní projekty. Zhruba od 70. let se ještě přidávají aktuální témata typu ochrana životního prostředí či urbanismus [94]. Následně byl již termín *zahraničně-kulturní politika* (německy *„auswärtige Kulturpolitik"*) pevně etablován ve společnosti. Dopomohl tomu i soustavný tlak levicových intelektuálů té doby [95].

Období 70. let představovalo také základnu pro další rozvoj německé *zahraničně-kulturní politiky* s SSSR. Nicméně její výslednost se začala projevovat až během 80. let. Tak například meziuniverzitní partnerství byla sice ustanovena už roku 1968, ale jejich počet rostl až v 80. letech. O rok později došlo také k prvním vědeckým výměnám mezi oběma zeměmi, avšak s tím, že jejich růst nenastal dříve, než po roce 1979. Počátek 70. let byl též spojen s organizací německo-sovětských sportovních akcí. Ovšem i zde docházelo k reálné výslednosti až v 80. letech. Stejný trend byl patrný i v případě meziměstských partnerství, jež byla smluvně ukotvena až roku 1975, ale na výsledky bylo potřeba si počkat ještě několik let. Nejinak tomu bylo i v případě akademické výměn mezi oběma zeměmi. Jejich dynamický růst byl patrný teprve koncem 80 let [96].

Z celé řady vnějších a vnitřních faktorů, které zapříčinily pomalý nástup a celkové zpoždění v rozvoji vztahů v oblasti vědy a kultury mezi SRN a SSSR lze zmínit především probíhající konflikt mezi Východem a Západem, k jehož výraznějšími uvolňování došlo až kolem roku 1985 [97]. Opoždění výsledků negativně ovlivnila také politická, sociální, materiální a organizační omezením na straně Sovětského svazu. Nicméně i poté šlo mluvit o do jisté míry nevyužitém potenciálu, který byl dán omezeným polem působnosti v rámci SSSR a jeho odlišným chápáním zahraničně-kulturní politiky, což vytvářelo asymetrickým vztah [98]. Z výše uvedeného je zřejmé, že tato nerovnost se promítla i určité nadřazenost německé kulturní a vědecké základy nad sovětskou, kterou se pokoušela modernizovat. To odpovídá i menší iniciativě ze strany SSSR. Jak bude ukázáno v empirické části. Tato nerovnost a určitý deficit v kulturní a vědecké spolupráci se projevily i mezi SRN a Ruskou federací v posledních letech.

Všeobecně lze říct, že německé kultura včetně její zahraničně-politická části se od 60. a 70. let postupně stávaly tématem pro široké vrstvy společnosti. V zahraniční kultuře přestával

s. 24 [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/publikationen/22-bericht-der-bundesregierung-zur-auswaertigen-kultur-und-bildungspolitik-fuer-das-jahr-2018-1647014

[92] WOLFRUM, Edgar, ref. 86, s. 212

[93] LIZCOVÁ, Zuzana, ref. 76, s. 95

[94] BAŠTOVÁ, Petra. *Třetí pilíř zahraniční politiky? Západoněmecká zahraniční kulturní politika v 60. a 70. letech 20. století* [online]. Praha, 2016, s. 33–34, [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/20.500.11956/77954. Disertační práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí dizertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

[95] RICHTEROVÁ, Pavlína, ref. 78, s. 15

[96] LIPPERT, Barbara, ref. 85, s. 483, 495, 518, 523-524, 527

[97] MÜLLER, Helmut, ref. 88, s. 441

[98] LIPPERT, Barbara, ref. 85, s. 530-535

být cílem pouze export německé kultury, ale naopak byl kladen důraz na široce pojatou kulturní výměnu mezi státy. Tento trend, který trval více než čtvrt století, převzala i *zahraničně-kulturní politika* sjednoceného Německa, což se promítlo i do jeho strategické koncepce z roku 2000 [99]. Od přelomu tisíciletí se pak začaly postupně projevovat další změny, které se projevovaly větším důrazem na německé zájmy a hodnoty. Důkazem toho je například koncepce *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* z roku 2006 [100].

1.3.2. Všeobecné cíle zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky po roce 2000

V této části jsou rozebírány všeobecné cíle výše zmíněné strategie z roku 2006. Mezi její klíčové cíle patří:

- *„podpora kulturních zájmů a vzdělávací politiky“* (s důrazem na kulturní výměnu a budování partnerských vztahů, které mají přesah i do politiky a hospodářství, což lze chápat jako prosazování prvků *civilní mocnosti)*,
- *„zprostředkování současného obrazu Německa (získávání sympatií pro Německo)“* (kde si sice hovoří o rovnocenném dialogu, nicméně je zdůrazňováno pořádání *„kulturních dnů“*, které jsou chápány jako *„významný kulturně-politický instrument“*),
- *„celosvětová prevence konfliktu skrze hodnotový dialog“* a
- *„prosazování evropského integračního procesu*“ *(překlad vlastní)* [101].

Nutno podotknout, že i poslední dva cíle této strategie lze považovat za typické projevy *civilní mocnosti*.
Koncepce strategie z roku 2006 byla v následujících letech dále rozšířena. Ve verzi z let 2011/2012 lze navíc pozorovat zvýšený akcent na prosazování německých hodnot. Konkrétně byl kladen důraz na témata mezi jejichž cíle patřilo:

- šíření němčiny,
- výměna a zprostředkování německého umění a kultury a
- podpora vzdělávání s cílem posílit a upevnit vědu a výzkum v Německu [102].

Tyto cíle lze do značné míry považovat za všeobecné a univerzálně platné i pro další koncepce zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky [103]. Současně s tím se však začala

[99] BAŠTOVÁ, Petra, ref. 94, s. 263
[100] DEUTSCHER BUNDESTAG, Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 91, s. 15
[101] *„Förderung kultur- und bildungspolitischer Interessen.“*, *„Vermittlung eines zeitgemäßen Deutschlandbildes (Sympathiewerbung für Deutschland).“*, *„Ein wichtiges kulturpolitisches Instrument…“* , *„ die Veranstaltung von Kulturtagen“*, *„Weltweite Konfliktprävention durch Wertedialog.“*, *„Förderung des Europäischen Integrationsprozesses.“*
Ibid., s. 15
[102] DEUTSCHER BUNDESTAG. 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 09.01.2013, s. 5, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/17/120/1712052.pdf
[103] DEUTSCHER BUNDESTAG, Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 83, s. 5, 15

objevovat i nová témata a výzvy, které utvářely podobu těchto koncepcí (změny a vývoj cílů přehledově viz příloha č. 2). Podrobnému vývoji v letech 2013 až 2017 se dále věnuje empirická část.

1.3.3. Tematické celky zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN počátkem třetí vlády Angely Merkelové a jejich proměny v kontextu uprchlické a ukrajinské krize

Jsou-li definovány cíle, je potřeba si také vymezit hlavní (všeobecné) tematické celky této politiky včetně patřičných změn ve zkoumaném období. V rámci uvedení do kontextu se následující dvě podkapitoly zaměřují na období třetí vlády Angely Merkelové, kde zásadní tematické změny *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* představovala zejména ukrajinská krize a částečně také uprchlická krize. Kompletní přehled těchto změn pro období 2013-2017 je možné najít v příloze č. 3. Pokud jde o konkrétní příklady toho, co tyto tematické změny znamenaly, je možné je nalézt v empirické části, kde jsou rozebírány jednotlivé programy a projekty v rámci každého tematického celku.

V koncepci *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* Ministerstva zahraniční SRN v rozmezí let 2013/2014 byly tedy definovány následující tematické celky:

- *„kultura a sport“*,
- *„vzdělávání“*,
- *„kooperace a dialog“*,
- *„obraz Německa v zahraničí“* a
- „*regionální klíčová témata“(překlad vlastní)* [104].

Následuje popis vybraných změn těchto témat ve vztahu k ukrajinské krizi v období 2013 až 2017. Pro širší kontext je nastíněn i vliv uprchlické krize.

1.3.3.1. Kontext uprchlické krize

V koncepci z let 2013/2014 lze mluvit zejména o snaze prezentovat Německo jakožto zemi

AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik. In: *Deutscher Bundestag: Dokumentations- und Informationssystem DIP* [online]. 11.03.2016, s. 4, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/078/1807888.pdf
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 16.03.2017, s. 4, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/115/1811550.pdf
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 21.01.2019, s. 4–5, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/072/1907225.pdf
DIE BUNDESREGIERUNG, ref. 91, s. 24–31
DEUTSCHER BUNDESTAG. 23. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2019. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 09.10.2020, s. 4, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/238/1923800.pdf

[104] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 38–160

s bohatou kulturní scénou a s četnými pracovními příležitostmi. S tím souvisí i podpora tzv. *„Willkommenskultur“*, která představuje cílenou podporu nově příchozích cizinců do Německa [105].

S probíhající migrační krizí v Evropě byly stávající cíle *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* v letech 2015, 2016 a 2017 rozšířeny o některé další body. V tomto případě šlo o snahu více podporovat migranty ve vzdělávání a v pracovních příležitostech. Naopak regionální témata byla poněkud upozaděna [106].

1.3.3.2. Kontext Ukrajinské krize

Klíčovou programovou změnu koncepce *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* z počátku vlády Angely Merkelové představovala právě ukrajinská krize. Jedním z přímých důsledků bylo, že již od roku 2015 bylo možné pozorovat zvýšený zájem o témata spojená s Ruskou federací a postsovětskými republikami obecně.

V koncepcích z let 2015, 2016 a 2017 byl (oproti období 2013/2014) vytvořen nový tematický okruh věnovaný výhradně dialogu s občanskou společností. Nový trend byl takový, že řada programů a témat začala cílit přímo na Rusko, rusky mluvící menšiny a také na postsovětské republiky. Tento nový okruh témat byl vytvořen na úkor již zmíněných regionálních témat. Navíc v koncepcích z let 2016 a 2017 byl vytvořen i okruh ohledně posílení evropské spolupráce usilující o posílení bezpečnosti skrze kulturu. Vztah k ukrajinské krizi je opět zřejmý [107].

1.3.4. Instrumenty zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN počátkem třetí vlády Angely Merkelové

S ohledem na zde uvedený historický exkurs, obecné definice a cíle *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*, je vhodné uvést i vybrané nástroje, skrze něž jsou cíle této politiky realizovány.
Mezi základní nástroje, které tvoří jádro popisované strategie z období 2013/2014 patří:

- *„akademické výměnné programy a vysokoškolská spolupráce“ (překlad vlastní),*
- podpora německého zahraničního školství,
- *„kulturně programová spolupráce“ (překlad vlastní)*,
- *„podpora němčiny jakožto cizího jazyka“ (překlad vlastní)* a

[105] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15–19
[106] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 4
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 95, s. 4
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 4–5
[107] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 38–160
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 8–26
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 10–32
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 9–37

- podpora mezinárodního dialogu [108].

Za těmito nástroji (instrumenty) stojí konkrétní zprostředkující organizace. Jejich jádro historicky tvoří:

- Goethe-Institut,
- DAAD,
- Pädagogische Austauschdiesnt,
- DFG,
- ZfA a další [109].

V roce 2014 patřily mezi nejvíce finančně podporované: Gothe-Institut, DAAD a ZfA [110]. Vybrané instrumenty a konkrétní zprostředkující organizace jsou dále popisován v druhé kapitole. Je třeba dodat, že tento výzkum se nezaměřuje na celkový popis a analýzu všech instrumentů *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*, ale průřezově na programy, cíle, změny a výslednost vzdělávacího sektoru této politiky. Z tohoto důvodu jsou analyzovány pouze ty instrumenty a zprostředkujících organizace, které byly zmíněny jako nejdůležitější ve vládních koncepcích za příslušné období. Konkrétně se jedná o Goethe-Institut, DAAD, *„Nadaci pro německo-ruskou výměnu mládeže" (překlad vlastní)* [111], EVZ a *„Institut pro zahraniční vztahy" (překlad vlastní)* [112].

1.3.5. Obecné otázky německé zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky

Z výše uvedených cílů a témat *zahraničně-kulturní politiky* lze odvodit konkrétní podobu některých dalších otázek, které si tato politika může klást. Ve vztahu k výzkumu této práce jsou níže uvedeny zpřesňující podotázky vztahující se k první otázce.

- 1.A Pokud došlo ke kvantitativním změnám ve výše zmíněné oblasti, v jakých rovinách se tyto změny projevily?
- 1.B Pokud došlo ke kvalitativním změnám ve výše zmíněné oblasti, v jakých rovinách se tyto změny projevily?
- 1.C Byla v některé oblasti této politiky vůči Rusku patrná i kontinuita? Pokud ano, které roviny to byly?

---

[108] *„Akademischer Austausch und Hochschulzusammenarbeit"*, *„...kulturelle Programmarbeit"*, *„Förderung von Deutsch als Fremdsprach*e".
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 21
[109] LIPPERT, Barbara, ref. 85, s. 530
[110] ADICK, Christel. German Foreign Cultural and Educational Policy as a Means of Soft Power. *HERJ Hungarian Educational Research Journal* [online]. Debrecen University Press, 2016, **6**(3), s. 17–18, [cit. 2021-05-02]. DOI: 10.14413/herj.2016.03.02. Dostupné z: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/247528/adick.pdf?sequence=10&isAllowed=y
[111] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch"*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/
[112] *„Institut für Auslandsbeziehungen"*
Organisation. *Ifa: Institut für Auslandsbeziehungen* [online]. INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN, © 2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.ifa.de/organisation/

- 1.D Jaká byla výslednost německé *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku ve sledovaném období?

1.3.6. Vymezení pojmu „Wir müssen kleine Brötchen backen“

V neposlední řadě je také objasněno, jakým způsobem je v této diplomové práci chápan pojem *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*. Původní inspirace pochází od Handla, který mluví o nové strategické prioritě německé zahraniční politiky. Ta se opírá o modernizační snahy *zespoda* s důrazem na nejrůznějších celospolečenské otázky jako například: ekologie, udržitelnost nebo hospodářské vztahy (podpora start-upů). Jde tedy výhradně o apolitická témata [113].

V kontextu tohoto výzkumu je nicméně využito užšího vymezení. Pod označením *„Wir müssen kleine Brötchen backen“* jsou chápány všechny nástroje *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* Německa vůči Rusku, které se ve zkoumaném období jevily jako apolitické (resp. tak byly Německem prezentovány), ale které současně usilovaly o export hodnot, myšlenek a postojů směrem k ruské občanské společnosti. Zároveň se připouští, že některé tyto nástroje mohou mít politické podbarvení. Do této definice přesně zapadají instrumenty, tematické celky a cíle *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* SRN definované v kapitolách 1.3.3, 1.3.4. a v přílohách č. 2. a č 3.

Autor diplomové práce shrnuje jejich společné charakteristiky následovně:

1) orientují se na modernizaci ruské společnosti *„zespoda“*,
2) zaměřují se primárně na lidi (dobrovolníci, migranti, studenti, výzkumníci, učitelé, umělci) a instituce (střední a jazykové školy, univerzity, výzkumná pracoviště, neziskové organice) které mají co do činění s kulturou a vzděláváním,
3) propojují tyto lidi a instituce mezi Německem a Ruskou federací,
4) většinou nevyvolávají obavy ruského politického vedení, že usilují o změnu politického diskurzu, což vychází z jejich apolitického charakteru a orientace mimo ruský politicko-mocenský diskurz a
5) orientují se na investici do budoucna, aby skrze modernizaci podpořili novou generaci Rusů, kteří (v ideálním případě) budou schopní, ochotní a zvyklí myslet, komunikovat a spolupracovat podobně jako německá strana.

[113] HANDL, Vladimír. „Mráz přichází z Moskvy“: Paradigmatická změna v německé politice vůči Rusku. In: EBERLE, Jakub a Vladimír HANDL. *Rozpolcená mocnost: Krize a rozpory německé zahraniční politiky.* Praha: Karolinum, 2020, s. 74. ISBN 978-80-246-4568-1. Sám výrok „Wir müssen kleine Brötchen backen“ odkazuje na Handlovo interview v Moskvě v nadaci Heinricha Bölla, kde bylo doslova řečeno: „momentálně pečeme jen malé housky a staráme se o lidi, udržujeme povědomí blízkosti a zájmu, vše ostatní závisí na změně Ruska samotného“.

2. **Empirická část**

Výzkumná část se nejprve věnuje stručnému historickému exkurzu do tří dimenzí německé zahraniční politiky. Jedná se o dimenzi politickou a společenskou, hospodářskou a také bezpečnostní. V rámci nich jsou sledovány změny zejména v době krize na Ukrajině, což slouží jako podklad pro porovnání se změnou ve čtvrté dimenzi, která zahrnuje vědu a kulturu a představuje stěžejní část výzkumu. V poslední zmíněné dimenzi je analyzován sektor vzdělávání *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* SRN na spolkové úrovni v letech 2013 až 2017 s důrazem na ukrajinskou krizi v roce 2014.

Ve zkoumaném období jsou srovnávány koncepční cíle *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* (přehledově viz příloha č. 2). Dále je pozornost věnována vybraným tematickým celkům (přehledově viz příloha č. 3). v rámci nichž byly organizovány nejvýznamnější projekty spadající do kategorie *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*. Výzkumná kapitola zachycuje v čase jak změny kvantitativní (počet realizovaných projektů a počet vyslaných/přijatých osob), tak i kvalitativní (program, témata, cíle), které jsou doplněny o výsledek rozhovoru s expertem na německou *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku*. (Podrobněji viz kapitola *metodologie*). Jedná se o klíčové organizace, se kterými v rámci realizaci cílů *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* úzce spolupracuje německá vláda a jednotlivá ministerstva. Závěr je věnován vyhodnocení strategie zkoumaného sektoru zahraniční politiky.

2.1. Politická a společenská dimenze

Postupné sbližování západního Německa a SSSR z let 1989-1990, které přes podepsání smlouvy 2 + 4 vedlo až ke sjednocení, [114] naznačilo dynamiku budoucí spolupráce a partnerství mezi SRN a Ruskou federací. V 90. letech se německá politika vůči Rusku vyznačovala upřímným zájmem o spolupráci. Rusko již nebylo vnímáno jako hrozba. Za případné riziko bylo naopak považováno možné zhroucení se nového Jelcinova režimu, [115] který byl mj. finančně podporován i vládami kancléře Kohla [116]. Později za Schrödera se vztahy posunuly na novou úroveň. Německo věřilo ve společné prosazování evropských a demokratických hodnot, které měly vést ke stabilitě kontinentu a dalšímu rozvoji [117]. Lze říci, že se jednalo se o chování typické pro *civilní mocnost*.

Mezi lety 2005 až 2009 postupně docházelo ke změně na tzv. *„modernizační partnerství“ (překlad vlastní)* [118]. Zpočátku jej charakterizovala partnerská spolupráce v otázkách

[114] KUČERA, Jaroslav. *Mírové uspořádání s Německem: OD PROTIHITLEROVSKÉ KOALICE K ČESKO-NĚMECKÉ DEKLARACI.* Praha: Dokořán, 2018, s. 230–233. 978-80-7363-912-9.
[115] HANDL, Vladimír. Entfremdung und Kooperation: Paradigmenwechsel in der deutschen Russlandpolitik? *Osteuropa* [online]. *2019*, **69**(1-2), , s. 54, [cit. 2020-11-07]. Dostupné z: https://www.zeitschrift-osteuropa.de/hefte/2019/1-2/entfremdung-und-kooperation/
[116] SCHMIDT, Siegmar et al. *Handbuch zur deutshen Außenpolitik*. Wiebaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, Januar 2007, s. 441. ISBN 978-3-531-13652-6.
[117] KALININ, Ilja. *Gesinnung oder Verantwortung in der Russlandpolitik?* Deutsche Außenpolitik angesichts der politsichen Kultur Russlands. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2016, s. 148–149. ISBN 978-3-658-11267-7.
[118] *„Modernisierungspartnerschaft“*
Ibid., s. 149

energetiky, vzdělávání, vědy, infrastruktury, klimatické politiky či veřejné správy [119]. Avšak události jako zavraždění ruské novinářky Anny Politkovské v roce 2006 [120], Putinovo vystoupení na mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007 [121] nebo rusko-gruzínská válka v roce 2008 ukázaly, že Rusko svými hodnotami směřuje zcela opačným směrem [122]. Z pohledu německé veřejnosti a celkově zahraniční politiky došlo k hodnotovému a ideologickému rozchodu, který začal připomínat polarizaci z dob SSSR [123].

Vzájemné odcizení nabralo nových obrátek v období let 2009 až 2013/2014. Zmanipulované volby do ruské státní dumy v roce 2011 [124], následné celostátní demonstrace [125] a zejména opětovný návrat Putina do úřadu [126] jen dále potvrdily ruský odklon od demokratického směřování [127]. Vztahům oběma zemí neprospělo ani masivní utlačování neziskových organizací – v případě Německa zejména politických nadací [128], jejichž působení v Rusku má dlouhou tradici [129]. Pomyslnou třešničkou na dortu se pak stala ukrajinská krize v roce 2014. Jednalo se o zlomový okamžik. SRN na Rusko uvalila ekonomické sankce a zároveň odmítla použití vojenské síly. Kromě snahy o zachování dialogu a důrazu na klasickou diplomacii [130] zůstala jen hospodářská rovina a podpora občanské společnosti (fakticky modernizační partnerství *„zespoda“*), čímž se SRN značně přiblížila k roli *rozpolceného aktéra*.

HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 54

[119] KALININ, Ilja, ref. 117, s. 151

[120] Ibid., s. 151

SATTER, David. *Čím méně víte, tím lépe spíte.* Praha, PROSTOR, 2018. V českém jazyce vydání druhé, s. 142–145. ISBN 978-80-7260-380-0.

[121] Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. In: *President of Russia* [online]. Munich: February 10, 2007, 01:38, [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034

[122] HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 54

[123] KALININ, Ilja, ref. 117, s. 151–152

[124] HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 54

SATTER, David, ref. 120, s. 152–153

[125] Mitingi za čestnye vybory sobrali desjatki tysjač rossijan. In: *BBC NEWS – russkaja služba* [online]. BBC, 24 dekabrja 2011, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bbc.com/russian/russia/2011/12/111224_livetext_russia_moscow_protests

[126] HANDL, Vladimír, ref. 107, s. 54

[127] ADOMEIT, Hannes. Integrationskonkurrenz EU–Russland: Belarus und Ukraine als Konfliktfelder. *Osteuropa* [online]. Berliner Wissenschafts-Verlag, JUNI-AUGUST 2012, **62**(6/8), s. 386, [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/44935740

[128] Federal'nyj zakon ot 20 ijulja 2012 g. I 121-F3 „O vnesenii izmenenii v otdel'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii v časti regulirovanija dejatel'nosti nekommerčeskich organizacij, vypolnjajuščich funkcii inostrannogo agenta“. In: *Rossijskaja Gazeta RG.RU* [online]. FGBU, 23 ijulja 2012 g., [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://rg.ru/2012/07/23/nko-dok.html

[129] Například nadace Konráda Adenauera je v Ruské federaci od roku 1990.

Geschichte. *KONRAD ADENAUER STIFTUNG* [online]. Konrad-Adenauer-Stiftung, © 2021, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.kas.de/de/geschichte

Obdobně i nadace Fridricha Eberta, která v Ruské federaci působí už od roku 1989.

FES v Rossiji. *FRIDRICH EBERT STIFTUNG* [online]. Friedrich-Ebert-Stiftung, ©, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.fes-russia.org/o-nas/fond-v-possii/

A také kupříkadu nadace Hanse Seidela, která v Rusku působí dokonce už od roku 1984.

Geschichte der Hanns-Seidel-Stiftung. *Hanns Seidel Stiftung* [online]. Hanns-Seidel-Stiftung, © 2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.hss.de/ueber-uns/geschichte/

[130] HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 56-57

2.2. Hospodářská dimenze

Hospodářská rovina vztahů v rusko-německých vztazích hrála vždy zásadní roli. Již v roce 2001 byl za kancléře Schrödera založen koncept bilaterálních shromáždění *Petrohradský dialog*, který v rámci své hospodářské pracovní skupiny zprostředkovával setkání mnoha významných podnikatelů a pomohl zrealizovat řadu společných projektů [131]. Perspektivní vztahy v posledních deseti letech potvrzují i vzájemné obchodní výsledky, který se dlouhodobě rozvíjejí. V rámci sledovaného období byl ruský export do Německa a německý import do Ruska narušen jen v letech 2014 až 2016, následně byl již patrný růst. [132]. To dále podtrhuje důležitost hospodářských vztahů pro obě země. Zde je typickým příkladem snaha prosazovat projekt Nord Stream 2 [133]. Je tedy možné tvrdit, že Německo v tomto ohledu naplňovalo znaky *geo-ekonomické mocnosti*.

2.3. Bezpečnostní dimenze

Bezpečnostní dimenze kopíruje politickou rovinu vztahů. Do zlomového roku 2014 bylo Rusko zprvu bráno jako skutečný partner [134], kterého je možné blíže začlenit i do struktur typu NATO [135] a se kterým je možné spolupracovat v otázkách mezinárodní bezpečnosti. To se projevilo například v rámci *„skupiny 5+1" (překlad vlastní)* [136] při řešení problematiky ohledně Íránu [137]. Obdobně jako v politické rovině se však i zde začaly lámat ledy. Změna ve vnímání Ruska byla patrná v souvislosti s okupací Gruzie [138]. Největší výzvu však představovala ruská anexe Krymu a válka na východní Ukrajině [139]. Rusko začalo být vnímáno jako hrozba pro mír v Evropě a jako někdo, kdo již není součástí bezpečností politiky EU [140]. V souvislosti s tím Německo akceptovalo, že je nutné se bránit odstrašováním, avšak zároveň zdůrazňovalo i připravenost k dialogu vedoucímu

[131] AG Wirtschaft. *Petersburger DIALOG* [online]. Petersburger Dialog, ©, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://petersburger-dialog.de/arbeitsgruppen/wirtschaft/

[132] Russland in Zahlen: Frühjahr 2021 In: *Deutsch-Russische Auslandshandelskammer - Delegation der Deutschen Wirtschaft in Russland* [online]. März 2021, s. 6, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://russland.ahk.de/infothek/wirtschaftsdaten

[133] „Gazprom", E.ON. Shell n OMW dogovorilis' razvivat' gazotransportnye moščnosti po dostavke rossijskogo gaza v Evropu. *Gazprom* [online]. PAO «Gazprom», 18 ijulja 2015, 14:20, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://www.gazprom.ru/press/news/2015/june/article229540/

Slowakei will ehrlicher Mittler sein. In: *Die Bundeskanzlerin* [online]. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Donnerstag, 16. Juni 2016, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/slowakei-will-ehrlicher-mittler-sein-424326

HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 63

[134] HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 54

[135] NATO-Russland-Rat: Dialog für mehr Transparenz. In: *Bundesministerium der Verteidigung* [online]. Bundesministerium der Verteidigung, © 2021, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bmvg.de/de/themen/dossiers/die-nato-staerke-und-dialog/nato-russland-rat

[136] *„...5+1 Gruppe.."*

KALININ, Ilja, ref. 117, s. 132

[137] Ibid., s. 132

[138] Ibid., s. 206

[139] HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 56

[140] BUNDESMINISTERIUMS DER VERTEIDIGUNG. Weissbuch 2016: ZUR SICHERHEITSPOLITIK UND ZUR ZUKUNFT DER BUNDESWEHR. In: *Bundesministerium der Verteidigung* [online]. Berlin: Bundesministerium der Verteidigung, Juli 2016, s. 31–32, [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf

k opětovnému zajištění bezpečnosti [141] . Opět se tak projevuje již dříve vyřčená premisa, že bez Ruska nelze dělat evropskou politiku [142]. Tato dvojakost v bezpečnostní rovině pokládá otázku, do jaké míry zde Německo jedná v souladu s koncepcí tradiční *civilní mocnosti*.

2.4. Dimenze vědy a kultury (zahraničně-kulturní dimenze)

V rámci této výzkumné kapitoly jsou předmětem zájmu především ty tematické okruhy *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* SRN, které se týkají občanské společnosti, vysokoškolského vzdělávání, profesních výměn, výzkumu a témat spojených s výměnnými pobyty mladistvých. Zároveň se jedná o témata, která spadají pod definici *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*.

2.4.1. Historický vývoj zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky vůči Ruské federaci (1989–2011)

Kořeny *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* mezi oběma zeměmi sahají až do 18. století. První akademické návštěvy a výměny jsou spjaty s ruskou akademií věd, kam přijížděli německy mluvící vědci, aby se podíleli na jejím rozvoji. Z ruské strany je potom možno zmínit například Michaila Lomonosova, který pobýval v Marburku a Freiburku [143].

V moderních dějinách lze počátek vzájemných vztahů ve vzdělávacím sektoru v oblasti vědy a výzkumu spojovat s rokem 1987. Tehdy vešla v platnost *„smlouva o vědecko-technické spolupráci“ (překlad vlastní)*[144], která byla obnovena v roce 2009 [145]. Akademické výměny a vzájemnou spolupráci upevnilo ještě v roce 2005 tzv. *„prohlášení o německo-ruském strategickém partnerství v oblasti vzdělávání, výzkumu a inovací“ (překlad vlastní)* [146]. Všechny tyto snahy následně zastřešil *„Německo-ruský rok vzdělávání, vědy a inovací 2011/12“ (překlad vlastní)* [147], který je rozebírán v podkapitole

[141] Ibid., s. 69
[142] HANDL, Vladimír, ref. 115, s. 53
[143] Deutsch-Russischer Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12: Partnerschaft der Ideen. In: *Kooperation international: eine initiative von Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Berlin: (BMBF) in Kooperation mit dem Ministerium für Bildung und Wissenschaft der Russischen Föderation, 2011, s. 13, [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: https://www.kooperation-international.de/uploads/media/2011_07_25_DRWJ_Brochuere.pdf
[144] Ibid., s. 14
[145] Ibid., s. 16
Bekanntmachung: Richtlinie zur Förderung von Zuwendungen für die Wissenschaftlich-Technische Zusammenarbeit mit der Russischen Föderation, Bundesanzeiger vom 27.09.2019. In: *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, vom 12. September 2019, [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/foerderungen/bekanntmachung-2639.html
[146] Deutsch-Russischer Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12: Partnerschaft der Ideen, ref. 143, s. 15
Gemeinsame Erklärung über die strategische Partnerschaft auf dem Gebiet der Bildung, Forschung und Innovation zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Russischen Föderation. In: *Predstavitel'stva Germanii v Rossii* [online]. Hannover, den 11. April 2005, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://germania.diplo.de/blob/1249508/eb9b8fd1892bf7fa42f126371d45d927/2009-abkommen-wtz-data.pdf
[147] *"Deutsch-Russisches Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12"*
Russland – Modernisierung durch Innovation und Forschung. In: *Kooperation international: eine initiative von Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bonn, Internationales Büro des BMBF, 5.

2.4.2. Národní koncepce zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky se zaměřením na sektor vzdělávání a její změny ve vztahu k Rusku v letech 2013-2017

Tato část navazuje na podkapitoly 1.3.2. a 1.3.3. podrobně analyzuje (v rámci vzdělávacího sektoru) vybrané změny cílů a programů uvnitř jednotlivých tematických celků *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* v období 2013 až 2017.

2.4.2.1. Změny a vývoj cílů koncepcí zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky 2013-2017

Již při pohledu na vývoj cílů *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* od roku 2006 si lze všimnout několika společných znaků a také nových trendů, které se projevily v dalších letech.

Ve skupině cílů I. byla ve zkoumaném období velkým tématem podpora a propagace německé kultury a vzdělávání [148]. V letech 2013/2014 se v rámci vzdělávání zdůrazňovala role samotné němčiny [149], což bylo zohledněno o rok později, kdy se mezi cíle v této oblasti zařadila přímá podpora německých škol a kulturních institucí [150] .

V letech 2016 a 2017 byla ještě kulturní a vzdělávací politika obohacena o některé požadavky Agendy 2030, ke kterým se SRN hlásí od samého počátku [151]. V souvislosti s tím začala být ve vzdělávání reflektována potřeba zvýšit jeho dostupnost a podpořit vznik nových pracovních příležitostí. Explicitně byly zmíněny i mezinárodní výměnné projekty a přidaly se i konkrétní cíle podporující svobodu názorů a ochranu vědy a kultury. Při podrobném pohledu je možné si také všimnout, že tyto změny v některém ohledu reflektují *„Cíl 4“ (překlad vlastní)* [152], který tematicky zastřešuje oblasti udržitelného vzdělávání OSN

Schwerpunktausgabe 01/12 24. Januar, s. 6, [cit. 2020-12-02]. Dostupné z: https://www.kooperation-international.de/fileadmin/public/downloads/itb/info_12_01_24_SAG.pdf

Deutsch-Russischer Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12: Partnerschaft der Ideen, ref. 143, s. 17

Bekanntmachung: des Bundesministeriums für Bildung und Forschung von Richtlinien zur Förderung von „Innovationsforen“ im Rahmen des "Deutsch-Russischen Jahres der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/2012" im Rahmen der Strategie der Bundesregierung zur Internationalisierung von Wissenschaft und Forschung In: *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, den 13. Juli 2011, [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/foerderungen/bekanntmachung-664.html

[148] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15

DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5

DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5

DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6

[149] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15

[150] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5

[151] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5

DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6

[152] „Goal 4“

(Agenda 2030) [153]. Jak je ukázáno níže, podobná programová shoda je patrná i na mnoha dalších místech v celém zkoumaném období.

Na vývoj vědy, kultury a vzdělávání navazují i snahy o zprostředkování současného obrazu Německa v zahraničí, které představují dlouhodobý trend ve skupině cílů II [154]. Například již v roce 2006 byly v oficiálních koncepcích zmiňovány kulturní dny, týdny a roky, které mají dlouho tradici [155].

Počátkem sledovaného období (2013/2014) je možné pozorovat i další trend. Jde o snahu prezentovat SRN jako ideální zemi pro vzdělávání, vědu, výzkum a práci [156]. V souvislosti s ukrajinskou krizí se tyto cíle ještě rozšířily o podporu a spolupráci s občanskou společností [157], což se od roku 2015 začalo promítat i do dalších cílů *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*. Lze říci, že u skupiny cílů II. se ve sledovaném období projevily podobné změny jako v případě skupiny I.

Také skupina cílů III. prosazující prevenci konfliktů a mírový dialog je plná zajímavých změn. Jde o skupinu, jejíž dlouhodobý trend se opírá o hodnotový dialog na mezikulturní bázi a prevenci konfliktů [158]. Zde uváděné cíle často přímo reagují na vojenské konflikty týkající se nějakým způsobem SRN. Tak například v roce 2006 byl stanoven cíl navázání dialogu mezi Evropou a islámem na pozadí vztahu Afghánistánu a Iráku [159]. Podobný postup byl patrný i v roce 2015. Stejně jako v případě předešlých dvou skupin cílů se i zde začalo psát o občanské společnosti. Tentokrát sice už nebyl přímo pojmenován konflikt na Ukrajině ani explicitně zmíněna ruská angažovanost v regionu, ale z jednotlivých projektů v tomto

UNITED NATIONS. TRANSFORMING OUR WORLD: THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. In: *United Nations: Department of Economic and Social Affairs - Sustainable Development* [online]. S. 19, [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf

[153] Ibid., s. 19

[154] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6

[155] DEUTSCHER BUNDESTAG, Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 91, s. 14

[156] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15

[157] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5

[158] DEUTSCHER BUNDESTAG, Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 91, s. 14
DEUTSCHER BUNDESTAG, 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012, ref. 102, s. 5
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6

[159] DEUTSCHER BUNDESTAG, Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 91, s. 14

roce bylo jasně patrné, na koho práce s občanskou společností cílí [160].

Pokud jde o agendu 2030, opět je možno mluvit o částečné programové shodě. Německem deklarované cíle skupiny III. byly v mnohém shodné s všeobecnými cíli a prohlášeními Agendy 2030 mezi které patří i práce s občanskou společností nebo mezinárodní integrační proces [161]. Současně existovala také shoda s *„Cílem 16" (překlad vlastní)* [162] této agendy. Poslední skupina cílů IV. představuje dlouhodobé prosazování evropského integračního procesu v rámci různých kulturních projektů [163]. Tato skupina prošla podobnou změnou, jako předchozí skupiny. Ani zde tedy nepřekvapí postupné zaměření se na občanskou společnost a Agendu 2030 [164]. V posledním zkoumaném roce (2017) došlo jen k drobné změně. A sice, že Německo se přihlásilo k důslednější ochraně kulturní identity [165].

2.4.2.2. Programové změny a vývoj koncepcí zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky 2013-2017

V rámci doložení programových změn jednotlivých koncepcí v souvislosti s krizí na Ukrajině v roce 2014 jsou zohledněny i koncepce z let 2011/2012 a 2012/2013. Ty se překrývají s obdobím ruského protestního hnutí (2011-2013), během něhož již začalo docházet k přehodnocování německého postoje vůči Rusku.

V příloze č. 1 je zachycen vývoj klíčových programů, projektů a platforem německé *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* během třetí vlády Merkelové (2013-2017). Je třeba poznamenat, že se nejedná o vyčerpávající přehled, neboť v některých případech jsou uvedeny zastřešující programy, které obsahovaly další dílčí projekty, konference, festivaly a podobně. Úplná analýza je ve zbylé části podkapitoly 2.4. Pro lepší zachycení programových změn a kontinuit jsou uvedeny i roky 2011, 2012 a 2018.

Pro větší přehlednost této části *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* jsou v ještě v příloze č. 6 zachyceny i smluvní změny a jejich vývoj v čase. Z důvodu zachycení

[160] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5, 20

[161] UNITED NATIONS. TRANSFORMING OUR WORLD: THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, ref. 152, s. 13-16, 34-38 (dokument nečíslován, jedná se o ekvivalenty stránek v PDF prohlížeči)

[162] Ibid., s. 28 (dokument nečíslován, jedná se o ekvivalent stránek v PDF prohlížeči)

[163] DEUTSCHER BUNDESTAG, Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 91, s. 14
DEUTSCHER BUNDESTAG, 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012, ref. 102, s. 5
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6

[164] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5

[165] DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 7

kontinuity jsou uvedeny zásadní smlouvy, memoranda a společná prohlášení ve vztahu k vzdělávání od roku 1989. Tyto smlouvy a memoranda jsou důležitá zejména proto, že umožnily navázat na dřívější partnerství mezi Německem a Ruskem a tím podpořit vznik nových partnerství v oblasti vzdělávání v rámci sledovaného období.

2.4.2.2.1. Koncepce 2011/2012: klíčová témata a projekty ve vztahu k Rusku

V letech 2011 až 2013 otevíralo Německo společně s Ruskem na poli *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* další úspěšnou kapitolu. Ačkoli bylo již od září 2011 (tedy v době, kdy Putin oznámil svoji další kandidaturu na post prezidenta) zřejmé, že Ruské elity se po odchodu Medveděva nehodlají vzdát své iniciativy [166]. Oblast vzdělávání mezi SRN a Ruskou federací narušena nebyla.

Zářným příkladem jsou projekty pod názvem *„mezinárodní roky vědy"(překlad vlastní)* [167], které od roku 2007 pravidelně slouží jako nástroj Německa k podpoře mezinárodní vědy a výzkumu [168]. V letech 2011/2012 to byl právě *„Německo-ruský rok vzdělávání, vědy a inovací 2011/12" (překlad vlastní)* [169] v rámci něhož se pod záštitou spolkového ministerstva pro vědu a výzkum společně s ruským ministerstvem školství a vědy zorganizovalo přes různých 200 programů a projektů [170]. Šlo o vzájemnou iniciativu, která navázala na již dříve rozběhlé projekty a zároveň se zasadila o vznik nových. Na německé straně sem spadaly následující klíčové instituce:

- Alexander von Humboldt-Stiftung (AvH),
- Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB),
- Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina,
- Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG),
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ),
- Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD),
- Fraunhofer-Gesellschaft (FhG),
- Helmholtz-Gemeinschaft (HGF),
- Hochschulrektorenkonferenz (HRK),
- Leibniz-Gemeinschaft (WLG) a

[166] KALININ, Ilja, ref. 117, s. 74
LAQUER, Walter. *Putin a putinismus: Rusko a perspektivy jeho soužití se Západem.* Praha: PROSTOR, 2016, s. 171. ISBN 978-80-7260-329-9.
[167] *„Internationale Wissenschaftsjahre"*
Internationale Wissenschaftsjahre. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, ©, [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/de/internationale-wissenschaftsjahre-265.html
[168] Ibid.
[169] *"Deutsch-Russisches Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12"*
Bekanntmachung: des Bundesministeriums für Bildung und Forschung von Richtlinien zur Förderung von „Innovationsforen" im Rahmen des "Deutsch-Russischen Jahres der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/2012" im Rahmen der Strategie der Bundesregierung zur Internationalisierung von Wissenschaft und Forschung, ref. 147.
Russland – Modernisierung durch Innovation und Forschung, ref. 147, s. 6
[170] DEUTSCHER BUNDESTAG, 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012, ref. 102, s. 39

- Max-Planck-Gesellschaft (MPG) [171].

V těchto letech se navíc němčina zařadila s celkovým počtem 2 milionů studentů mezi druhý nejvíce vyučovaný jazyk na ruských školách a univerzitách [172]. Zásadní podíl na tom měla i úspěšná kampaň *„Lern' Deutsch"* (2010-2012) v gesci Goethe-Institutu. Cílem bylo přesvědčit o důležitosti němčiny pro práci i pro lepší porozumění cizí kultuře a mentalitě. Skrze propracovanou a dobře zacílenou reklamu (soutěže, kampaně, výukové materiály, projekty apod.) se podařilo přímo oslovit na 500.000 Rusů z řad studentů, rodičů, učitelů a ředitelů škol [173].

V tomto období byla významným počinem také smlouva o vzájemné podpoře výuky německého a ruského jazyka mezi oběma zeměmi [174]. V ní se obě strany mj. zavázaly podpořit výměny mladých studentů (a mladých lidí obecně), pedagogů, vědců a odborných pracovníků. A to vše za účelem výuky německého jazyka a literatury. Podle této dohody měla výuka probíhat ve formě přednášek, praktických cvičení, letních jazykových kurzů, výzkumu, kurzů dalšího vzdělávání, pedagogických hospitací, výměny informací a podobně [175]. Smlouva vešla v platnost 23.11.2011 [176] (podepsána byla již v roce 2003) a navazovala na předchozí smlouvu o vzájemné kulturní výměně z roku 1992 [177].

2.4.2.2.2. Koncepce 2012/2013: klíčová témata a projekty ve vztahu k Rusku

V letech 2012/2013 rezonoval na poli vědy, kultury a vzdělávání masivní projekt *„Německý rok v Rusku 2012-2013" (překlad vlastní)* [178], který byl organizován za přispění německého ministerstva zahraničí, Goethe Institutu a Výboru pro německé hospodářství na východě (oficiální logo viz obrázek č. 1 v příloze).

---

[171] Deutsch-Russischer Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12: Partnerschaft der Ideen, ref. 143, s. 48-52

[172] DEUTSCHER BUNDESTAG, 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012, ref. 102, s. 40

[173] JAHRBUCH 2011/2011 In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2012, s. 57–59, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf19/jahrbuch_2012.pdf

[174] Bundesgesetzblatt – Teil II, Nr. 25. In: BUNDESGESETZBLATT ONLINE: BÜRGERZUGANG [online]. Bonn: Bundesanzeiger, 12. September 2013, s. 1244, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//*%5B@attr_id=%27bgbl213025.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl213025.pdf%27%5D__1619989924118

[175]Bekanntmachung des deutsch-russischen Abkommens über das Erlernen der deutschen Sprache in der Russischen Föderation und der russischen Sprache in der Bundesrepublik Deutschland: vom 25. Juli 2007. In: BUNDESGESETZBLATT ONLINE: BÜRGERZUGANG [online]. Bonn: Bundesanzeiger, 6. September 2007, s. 1365, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//*%5B@attr_id=%27bgbl207s1364.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl207s1364.pdf%27%5D__1619988968343. Vyšlo v rámci Bundesgesetzblatt Jahrgang 2007 Teil II Nr. 26.

[176] Bundesgesetzblatt – Teil II, Nr. 25, ref. 174, s. 1244

[177] Bekanntmachung des deutsch-russischen Abkommens über das Erlernen der deutschen Sprache in der Russischen Föderation und der russischen Sprache in der Bundesrepublik Deutschland: vom 25. Juli 2007, ref. 175, s. 1364-1366

[178] *„Deutschlandsjahr in Russland 2012/13"*
JAHRBUCH 2012/2013 In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2013, s. 87, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf26/Jahrbuch_2012_13neu1_Deckblatt_einzeln.pdf
Deutsch-russische Erklärung zum Deutschlandjahr in Russland und Russlandjahr in Deutschland. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 21.07.2011, [cit. 2020-12-14]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/110721-deutsch-russische-erklaerung/244630

V rámci tohoto projektu se v rozmezí let 2012 a 2013 zrealizovalo na 1.000 výstav, koncertů, divadelních přestavení, pouličních akcí a konferencí ve více než 50 ruských městech. Cílem bylo jako vždy upevnit partnerství s Ruskou federací, navázat nové kontakty a otevřít dialog novým globálním výzvám. Byly osloveny všechny věkové skupiny a například knižní veletrh v hlavním městě navštívilo přes 30.000 lidí. Impozantně působil i slavný autoportrét Albrechta Dürera o rozměrech 300 m^2, který si obyvatelé Moskvy a dalších ruských měst mohli sami poskládat z obřích puzzlů [179] (viz obrázek č. 2 níže).

2.4.2.2.3. Koncepce 2013/2014: klíčová témata a projekty ve vztahu k Rusku

Již v úvodu koncepce spolkové vlády se tehdejší ministr zahraničí Steinmeier vyjádřil o důležitosti kulturní politiky a podpory občanské společnosti Ukrajiny a dalších zemí Východního partnerství EU. Zejména pak zdůraznil roli kultury a vzdělávání, které umožní připravit půdu pro politický dialog v souvislosti s *„velkými politickými převraty" (překlad vlastní)* [180]. V dobovém kontextu lze takové vyjádření chápat jako narážku na ukrajinskou krizi a je třeba zdůraznit, že v podobném duchu se nese i zbytek vládní koncepce.

Výše popsaný pohled podporoval například i Johaness Ebert, generální tajemník Goethe-institutu. I on se vyslovil pro nezastupitelnou roli Německa a jeho kulturní politiky v rámci posilňování občanské společnosti v krizových regionech. Při tom se neváhal odkazovat přímo na slova Steinmeiera a uvítal i navýšení státního rozpočtu o necelých 5 milionů eur pro spolupráci s občanskou společností zemí Východního partnerství a Ruska v roce 2014 (podrobně viz příloha č. 3). Ebert zároveň vyjádřil i určité zklamání nad vývojem na Ukrajině v témže roce. Bylo také znát jeho zklamání z omezení neziskových organizací, která vyplívala z ruského zákona (2012) omezujícího svobodu a nezávislost těchto organizací na celém území Ruské federace. I přesto však převažovala naděje a zájem posílit kulturní aktivity Goethe-Institutu v tomto regionu [181], což je klíčový postoj, který se po roce 2014 pravidelně objevoval ve spolkových koncepcí *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* [182]. Je třeba také zdůraznit, že se nejedná pouze o prázdná slova. Zde popisované cíle a tendence prakticky dokládají dva úspěšné projekty Goethe-Institutu. Jde o *„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15" (překlad vlastní)* [183] a *„Studijní most" (překlad vlastní)* [184]. Jejich podrobná analýza následuje v další části.

---

[179] JAHRBUCH 2012/2013, ref. 178, s. 79-82

[180] *„…größer politischer Umwälzungen…"*
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 6

[181] Interview Andrease Fanizadeha s Johanessem Ebertem (nedatováno).
JAHRBUCH 2014/2015 In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2015, s. 25–26 [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf87/GI_Jahrbuch-2014-15.pdf

[182] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5, 8–26
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5, 10–32
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6, 9–35

[183] „…Jahr der deutschen Sprache und Literatur in Russland 2014/15…"
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

[184] *„Studienbrücke"*
Ibid., s. 155
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 13–14

2.4.2.2.3.1. Gedenkjahr 2014

V rámci tematického celku *„kultura a sport“ (překlad vlastní)* [185] patří mezi významné projekty roku 2014 každoročně pořádaný tzv. *Gedenkjahr*. Tentokrát se jednalo o 100. výročí začátku první světové války, což umožnilo organizačně zapojit i Rusko [186].

Pod záštitou spolkové vlády, ministerstva zahraničí a Německého historického muzea v Berlíně se uskutečnila série výstav a přednášek pod názvem *„1914/2014 - Vom Versagen und Nutzen der Diplomatie“* [187] přibližující problematiku usmíření, tolerance a porozumění na pozadí diplomacie v dobách krize. Z tematického hlediska byla obsažena i kulturní a politická centra Berlín a Petrohrad z roku 1917 [188]. Tuto část výstavy materiálně podpořilo celkem 9 ruských muzeí, archivů a knihoven z Petrohradu, Moskvy a Kaliningradu [189]. Navíc je zajímavé, že v příslušné vládní koncepci se o Rusku mluví jako o evropském partnerovi [190].

Snahu o veskrze pozitivní a stále otevřený vztah k Rusku potvrzují i slova Franka-Waltera Steinmeiera, který se při této příležitosti nechal slyšet, že základ mírových vztahů tvoří diplomacie založená na kompromisu, zodpovědném přístupu a odmítání rychlých řešení [191]. Nejinak tomu bylo i v případě kancléřky Merkelové, která se v době probíhajícího tzv. *Gedenjahr 2014* vyjádřila o nutnosti zabránit úpadku Evropy a jejímu návratu do časů 19. a 20. století. Ve svém apelu k Ruské federaci se naopak se vyslovila pro model vzájemné spolupráce, a to i navzdory probíhajícím sankcím [192].

Celkově lze říci, že tzv. *Gedenkjahr 2014* představoval úspěšný projekt. Vezmeme-li v potaz, že pouze na samotnou výstavu *„1914–1918. První světová válka" (překlad vlastní)* [193] zahrnující přes 500 výstavních předmětů s filmovými a zvukovými stanovišti [194] dorazilo

---

[185] *„…Kultur und Sport“*.
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 39

[186] Ibid., s. 9, 64–67

[187] *„…1914 Vom Versagen und vom Nutzen der Diplomatie…“*
Julikrise 1914. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/aktuelles/julikrise-1914/

[188] Die Ausstellung – Orientierung. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/die-ausstellung/orientierung/

[189] Die Ausstellung – DATEN UND FAKTEN. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/die-ausstellung/daten-und-fakten/

[190] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 9

[191] 1914 - vom Versagen und vom Nutzen der Diplomatie: Beitrag von Außenminister Frank-Walter Steinmeier zum Gedenken des Ausbruchs des Ersten Weltkriegs vor 100 Jahren. Erschienen in der F.A.Z vom 25.01.2014. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 27.01.2014, [cit. 2020-12-18]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140125-bm-faz/259382

[192] Regierungserklärung zur Ukraine: Appell an die politische Vernunft Russlands. In: *Die Bundesregierung* [online]. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, © 2021, [cit. 2020-12-18]. Dostupné z: https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/appell-an-die-politische-vernunft-russlands-443046

[193] *„…1914–1918. Der Erste Weltkrieg…“*
Eröffnung Bundeskanzlerin. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/aktuelles/eroeffnung-bundeskanzlerin/

[194] Die Ausstellung – DATEN UND FAKTEN, ref. 189

denně kolem 1.000 návštěvníků [195]. Vzhledem k tomu, že výstava trvala od konce května do listopadu 2014 [196], jde skutečně o velkou cílovou skupinu. Tuto výstavu navíc osobně otevřela kancléřka Merkelová [197] a v rámci doprovodného programu zde promluvili i významní státníci, novináři, akademici, ale také mladí lidé z mnoha zemí včetně Ruska a Běloruska [198].

2.4.2.2.3.2. Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15

Dále jsou představeny také dva úspěšné projekty v rámci tematického okruhu *„vzdělání" (překlad vlastní)* [199], které z časového hlediska spadají na přelom let 2014 a 2015.

První významnou iniciativou byl *„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15" (překlad vlastní)* [200], který volně navazoval na *„Německý rok v Rusku 2012-2013" (překlad vlastní)* [201] a konal se paralelně s projektem *„Rok ruského jazyka a literatury v Německu" (překlad vlastní)* [202]. Tato iniciativa byla opět zrealizována pod záštitou Goethe-Institutu [203] a upevnilo ji společné prohlášení Německa a Ruska ze dne 24. dubna 2014, ve kterém obě země potvrdily zájem o kontinuitu a budování vztahů v oblasti vzdělávání a kultury [204]. Potřebu zrealizovat *„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15" (překlad vlastní)* [205] podtrhují z pohledu Německa tři faktory.

V prvé řadě svoji roli sehrál klesající počet zájemců studium němčiny v Rusku [206]. V roce 2014 šlo sice o 1.500.000 studentů, což například podle Johanese Eberta představovalo dobrý výsledek [207], ale na druhou stranu to bylo o půl milionu méně, než na přelomu let 2011/2012. Druhý faktor představoval pokles počtu zájemců o němčinu v samotném

---

[195] 44.444 Gäste in der Ausstellung. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/aktuelles/44444-gaeste-in-der-ausstellung/

[196] Archiv: 1914-1918. Der erste Weltkrieg. *Berlin.de* [online]. Berlin.de, [cit. 2020-12-15]. Dostupné z: https://www.berlin.de/ausstellungen/archiv/3490252-3238788-19141918-der-erste-weltkrieg.html

[197] Eröffnung Bundeskanzlerin, ref. 193

[198] Ibid.
Julikrise 1914, ref. 187

[199] „Bildung"
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 86– 90

[200] „…Jahr der deutschen Sprache und Literatur in Russland 2014/15…"
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

[201] *„Deutschlandsjahr in Russland 2012/13"*
JAHRBUCH 2012/2013, ref. 178, s. 79
Deutsch-russische Erklärung zum Deutschlandjahr in Russland und Russlandjahr in Deutschland, ref. 178

[202] *…"Jahr der russischen Sprache und Literatur in Deutschland…"*
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 10
Perekrestnyj god jazyka i literatury v Rossii i Germanii. *Posol'stvo Rossii v Federativnoj Respublike Germanija* [online]. *Posol'stvo Rossii v Germanii,* © 2021, [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://russische-botschaft.ru/ru/2014/09/13/perekrestnyjj-god-yazyka-i-literatury-v/

[203] JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

[204] DEUTSCHER BUNDESTAG. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. André Hahn, Sigrid Hupach, Andrej Hunko, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE. In: *Deutscher Bundestag: Dokumentations- und Informationssystem DIP* [online]. 09.09.2015, s. 1–2, [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: https://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/059/1805975.pdf

[205] „…Jahr der deutschen Sprache und Literatur in Russland 2014/15…"
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

[206] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 10

[207] Interview Dominika Baurera s Johanessem Ebertem (nedatováno).
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 41

Německu. V období let 2012/13 a 2013/14 se jednalo o více než 1.000 studentů [208].

Výše zmíněné doplňoval ještě třetí a již několik zmiňovaný faktor, a sice probíhající krize na Ukrajině. Jedním z jejích důsledků pro německou zahraniční politiku byla i potřeba hledání nových cest k Rusku. Všechny tyto okolnosti vytvořily příhodné podmínky, které otevřely prostor pro intenzivní práci s občanskou společností [209]. Jako ideální nástroj se osvědčil právě *„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15“ (překlad vlastní)* [210].

Projekt zahrnoval přes 510 setkání a soutěží s více než 73.000 účastníky z 300 různých míst v Rusku. Dále se na něm podílelo kolem 200 vědců, spisovatelů a umělců z Německa [211]. Stojí za povšimnutí, že jen samotného zahájení v Moskvě (pro představu viz obrázek č. 3 a obrázek č. 4 v příloze) se zúčastnilo 18.000 lidí [212].
Důležitost této akce podtrhuje i fakt, že jako oficiální zástupce SRN dorazil člen Bundestagu za CDU Peter Gauweiler. Ten se vyslovil proti sankcím a zdůraznil důležitost kultury jako šance k vzájemnému dialogu [213].
Smyslem projektu bylo zlepšit pozici němčiny v Rusku jakožto jazyka menšiny a představit ji v nových tematických souvislostech. Cílovou skupinu představovaly především děti, mladiství a studenti [214]. Jako cíl bylo též uváděno upevnění vztahů mezi občanskými společnostmi obou zemí, a to zejména s přihlédnutím k *„současným obtížným politickým podmínkám“ (překlad vlastní)* [215].

2.4.2.2.3.3. German-Russian Institute of Advanced Technology - GRIAT

Šíření hodnot skrze vzdělávací politiku dokládá i neustálá snaha rozšiřovat působnost německých vysokých škol v zahraničí. Na německé straně tyto cíle vždy zastupovala organizace DAAD, která se již od počátku tisíciletí zasazovala v rámci programu *„TNB – německé studijní programy v zahraničí“ (překlad vlastní)* [216] o vznik a podporu řady transnacionálních vzdělávacích projektů s cílem přispět k internacionalizaci německého vysokého školství ve světě. Toho se povedlo dosáhnout i v regionu zemí postsovětského prostoru a v Rusku. Za vše hovoří konkrétní čísla, jelikož již od počátku sledovaného období (rok 2013) studovalo na speciálně zřízených vysokých školách v zahraničí 24.031 studentů.

---

[208] DEUTSCHER BUNDESTAG. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. André Hahn, Sigrid Hupach, Andrej Hunko, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE, ref. 204, s. 7

[209] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 10

[210] „…Jahr der deutschen Sprache und Literatur in Russland 2014/15…“
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

[211] DEUTSCHER BUNDESTAG. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. André Hahn, Sigrid Hupach, Andrej Hunko, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE, ref. 204, s. 2

[212] JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

[213] JABS, Thorsten. Deutsch-russische Beziehungen: Vertrauen zurückgewinnen. In: *Deutschlandfunk* [online]. Deutschlandradio, 15.09.2014, [cit. 2020-09-28]. Dostupné z: https://www.deutschlandfunk.de/deutsch-russische-beziehungen-vertrauen-zurueckgewinnen.1773.de.html?dram:article_id=297502

[214] BOLZ, Rüdiger. Positive Bilanz: Das Jahr der deutschen Sprache und Literatur. In: *vitamin de* [online]. Vitamin de, © 2016–2021, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.vitaminde.de/deutsch-lernen-in/russland/115-jahr-der-deutschen-sprache-und-literatur.html. Ausgabe 66.

[215] *„ …gegenwärtig schwierigen politischen Rahmenbedingungen…“*
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 86

[216] *„ …TNB - Deutsche Studiengänge im Ausland…“*. TNB je zkratka z německého „Transnationale Bildungs“ – transnacionální vzdělávání.
Ibid., s 90

O rok později to bylo již 25.966 studentů a roku 2015 dokonce 28.536 (z toho 521 v samotné Ruské federaci) [217].

V případě Ruska se díky záštitě DAAD otevřela první vysoká škola v Rusku, která nabízí programy ve spolupráci s německou stranou. Jednalo se o *„Německo-ruský institut pro inovativní technologie (GRINT)" (překlad vlastní)* [218], který byl založen v září 2014 [219] a lze o něm po právu hovořit jako o jednom z výstupů *„Roku německého jazyka a kultury v Rusku 2014/15"*. Institut samotný sídlí v rozsáhlé několikapodlažní budově [220] (viz obrázek č. 5 v příloze), což ukazuje na jeho důležitost. Ve spolupráci se třemi dalšími univerzitami z Německa je zde nabízeno vzdělání dle německých standardů. Samozřejmostí je pak výuka hostujících učitelů, kurzy němčiny a zahrnut je také výměnný pobyt v SRN, který je nedílnou součástí studijního plánu [221]. Vyučované obory technického směru mají zároveň přímou návaznost do praxe, kdy jedním z partnerů školy je i společnost Siemens [222].

Už jen z výše uvedeného celkem jasně vyplývá, že se jedná o dlouhodobý projekt, jak už to ostatně v oblasti vědy a kultury bývá.

2.4.2.2.4. Koncepce 2015: klíčová témata a projekty ve vztahu k Rusku

V tematickém celku *„Koprodukce vědy a kultury" (překlad vlastní)* [223], který rámcově nahrazuje tematický okruh *„Vzdělání" (překlad vlastní)* [224] z předchozího roku se ve vztahu k Rusku osvědčil projekt *„Studijní most" (překlad vlastní)* [225].

2.4.2.2.4.1. Studijní most

Jak již sám název napovídá, jedná se o speciální (doplňkový) studijní program, který probíhá

[217] Letter 02/16: TRANSNATIONALE BILDUNG – ERFOLGSREICHE PROJEKTE. In: *DA International DAAD Akademie* [online]. Bonn: Deutscher Akademischer Austauschdienst, 2016, s. 20–23, [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: https://www.daad-akademie.de/medien/der-daad/medien-publikationen/daad-letter-02-2016.pdf

[218] *„Germano-rossijskij institut novych technologij (GRINT)"*
GRIAT in Russian. *Kazan National Research Technical University named after A. N. Tupolev – KAI: Official site* [online]. Kazan, KNRTU-KAI, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://griat.kai.ru/russian
GRIAT. *TECHNISCHE UNIVERSITÄT ILMENAU* [online]. TU Ilmenau, © 2004-2021, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://wwwalt.tu-ilmenau.de/tuiis/griat/

[219] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 90

[220] DAAD: Transnationale Bildung made in Germany. In: *DUZ Special* [online]. Bonn, DAAD - Bereich Transnationale Bildung und Kooperationsprogramme, 20. Oktober 2017, s. 11, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://www.duz-special.de/media/baf43cd48414beeb49d9c0f10c201bffdc160028/835b6472f0f427acb338cb2fb00ce74709067722.pdf

[221] Letter 02/16: TRANSNATIONALE BILDUNG – ERFOLGSREICHE PROJEKTE, ref. 217, s. 32

[222] Ibid., s. 32
GRIAT in Russian, ref. 218
GRIAT, ref. 210

[223] „Koproduktion von Wissen und Kultur"
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 12

[224] „Bildung"
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 86–90

[225] *„Studienbrücke"*
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 13-14
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147

v Rusku a umožňuje nadaným studentům středních škol zlepšit se v odborných, jazykových a kulturních kompetencích a tím zvýšit i jejich šance na přijetí na některou z vysokých škol v Německu [226].

Program byl zrealizován v kooperaci Goethe-Institutu a Universitätsallianz Ruhr. Toto sdružení, které vzniklo v roce 2007, zahrnuje Bochumskou univerzitu, Technickou univerzitu v Dortmundu a Duisbursko-Essenskou univerzitu. Své kanceláře má také v Moskvě [227], což ukazuje, jaký význam je v tomto ohledu Rusku přikládán. Příslušná prohlášení o spolupráci byla podepsána v březnu 2015 a program se od počátku zaměřoval jak na Ruskou federaci, tak i na další postsovětské republiky (Ukrajina, Kazachstán a Gruzie) [228]. V roce 2017 došlo také k rozšíření spolupráce s dalšími univerzitami. Studenti z Ruska se nově mohli hlásit na Evropskou univerzitu Viadrina a také na vysokou školu Bonn-Rhein-Sieg. Do roku 2019 se do programu zapojily ještě další tři německé univerzity [229]. Kromě toho se rozšířila působnost programu i do dalších zemí světa [230].

Lze říci, že důležitým faktorem pro rozvoj projektu bylo i snížení meziročního tempa přírůstku ruských vysokoškoláků v SRN. V období 2013 až 2015 přijíždělo meziročně do Německa pouze kolem 300-400 studentů, kdežto v letech 2010-2012 to bylo vždy 500 a více studentů (podrobně viz příloha č. 4).
„Studijní most" (překlad vlastní) [231] hned v prvním roce své existence zaznamenal kolem 500 přihlášek v rámci všech zúčastněných zemí [232] (údaje o Rusku viz tabulka č. X níže). Atraktivitu programu zvyšuje i fakt, že v případě postupu na německou vysokou školu mají studenti nárok na odbornou stáž, a navíc je zde možnost ucházet o částečné stipendium. Po

[226] PODAČA ZAJAVOK DLJA 9 KLASSA. *GOETHE INSTITUT RUSSLAND* [online]. Gete-Institut, © 2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/eng/bru/bwb.html
MOST V NEMECKIJ UNIVERSITET OČNYJ. *GOETHE INSTITUT RUSSLAND* [online]. Gete-Institut, © 2021 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/eng/bru/bwb/prae.html
[227]Koordinacionnoe bjuro v Moskve. *Liaison Office Moscow: UA RUHR* [online]. UNIVERSITÄTSALLIANZ RUHR, © 2021, [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: https://www.ru.uaruhr.de/moskau/index.html.ru
[228] DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s.13–14
[229] Most v nemeckij universitet (Studienbrücke): Často zadavaemye voprosy po obučeniju v Germanii. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf196/2019_studienbruecke_faq_studium_ru_studienbrcke_bezahlprogramm_14.04.20201.pdf
STUDIEN BRÜCKE: Stand Januar 2019. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf183/fcher_partnerhochschulen_studienbrcke-dt.pdf
INTERNATIONALE STUDIERENDE UND FACHKRÄFTE GEWINNEN: Goethe-Institut, Universitätsallianz Ruhr und DAAD bauen „Studienbrücke" weiter aus. In: *tu technische universität dortmund* [online]. Dortmund: Technische Universität Dortmund, 14.03.2019, [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.tu-dortmund.de/universitaet/aktuelles/detail/goethe-institut-universitaetsallianz-ruhr-und-daad-bauen-studienbruecke-weiter-aus-1378/
[230]
Gemeinsame Pressemitteilung mit dem Goethe-Institut und der Universitätsallianz Ruhr. In: *DAAD* [online]. DAAD, Bonn, 11. März 2019, [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www2.daad.de/presse/pressemitteilungen/de/69665-internationale-studierende-und-kuenftige-fachkraefte-fuer-deutschland-gewinnen-goethe-institut-universitaetsallianz-ruhr-und-daad-bauen-studienbruecke-weiter-aus
[231] *„Studienbrücke"*
Ibid., s. 155
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 13–14
[232] Ibid., s. 13

vystudování mohou Rusové v SRN zůstat a začít pracovat. V takových případech si mohou tito lidé poměrně snadno požádat o prodloužení svého víza [233].

2.4.2.2.4.2. Nadace německo-ruské výměny mládeže

Rok 2015 je také spojen s *„Nadací německo-ruské výměny mládeže" (překlad vlastní)* [234], která byla založena už v roce 2006 [235] jakožto výsledek těsnější spolupráce obou zemí v oblasti výměny mládeže [236]. Z formálního hlediska těmto snahám předcházelo uzavření smlouvy z prosince roku 2004 o spolupráci v oblasti politiky mládeže mezi oběma zeměmi. V ní byly mj. specifikovány konkrétní podoby programů, cílové skupiny a organizační aspekty budoucích výměnných projektů pro mladé. V oblasti kultury a vzdělávání bylo navázáno na předchozí smlouvu z roku 1992 (o kulturní výměně) a z roku 2003 (o výuce německého a ruského jazyka). Současně byla ukončena platnost smlouvy mezi SRN a SSSR o výměně mládeže z června 1989 [237]. Samotná nadace je navíc neoddělitelně spjata s dalšími aktéry v rámci Německa, kteří se i plně podílejí na jejím financování. Jedná se o spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež, město Hamburk, nadaci Roberta Bosche a Východní komisi německého hospodářství [238].

Rok 2015 byl pro nadaci významný v tom, že došlo k posilněné spolupráce s Ruskou národní koordinační kanceláří pro výměnu mládeže se SRN, která existuje již od roku 2006 [239]. Souběžně s tím, se v tomto roce podařilo zorganizovat společnou konferenci v Moskvě pod názvem *„70. výročí konce druhé světové války: mládežnická výměna – porozumění – společná budoucnost" (překlad vlastní)* [240]. Jak už sám název napovídá, cílem bylo zdůraznit dobré vztahy mezi oběma organizacemi (a potažmo zeměmi) a vyzdvihnout důležitost historie vzpomínání a historických témat obecně. Ta by měla být více reflektována skrze společné projekty a výměnné pobyty [241].

Samotná konference k 70. výročí, svou velikostí doslova naznačila rozsah budoucích plánů

---

[233] Most v nemeckij universitet (Studienbrücke): Často zadavaemye voprosy po obučeniju v Germanii, ref. 229

[234] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch"*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111

[235] Was wir tun. *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/de/stiftung/was-wir-tun.html

[236] Unser Auftrag. *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/de/stiftung/was-wir-tun/auftrag.html

[237] Abkommen zwichen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Russischer Föderation über jugendpolitische Zusammenarbeit. In*: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Schleswig: 21. Dezember 2004, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/bfa006a984d9f56cbb4a8e35387f2be43cc405f5/Reg.%20Abkommen%202004-deutsch%20(mit%20unterschriften).pdf

[238] JAHRESBERICHT 2015. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, 2015, s. 41, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/97dadd2fef8c4d945698a7538b3c9e4bfc24d7ca/2015_Jahresbericht_Final.pdf

[239] Über uns. *Das Portal des deutsch-russischen Jugendaustausches* [online]. Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch: Hamburg: [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://projektwelt.drja.de/cms/ueber-uns/

[240] Resolution. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Moskau, 07.06.15, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/2f9cfa263cb656364bdabe47d4229f0b2442d640/Resolution_VIS_de.pdf.
Rezoluce účastníků konference „70. výročí konce druhé světové války: mládežnická výměna – porozumění – společná budoucnost".

[241] JAHRESBERICHT 2015, ref. 238, s. 24

na poli kultury a vzdělávání obou zemí. Obě strany se ve společné rezoluci symbolicky zavázaly k tomu, že výměnné pobyty je potřeba zpřístupnit většímu množství studentů a že současné zahraničně-politické napětí mezi oběma zeměmi nepředstavuje překážku k rozvoji mnohaletých vztahů v této oblasti. Jedině tak je údajně možné *„udržet všechny dostupné kanály do Ruska otevřené“ (překlad vlastní)* [242].

V širším kontextu je rovněž důležitá zmínka ve vládní koncepci o významu tohoto výročí pro rusko-německé vztahy v oblasti výměny mládeže s ohledem na současnou politickou situaci. To je možné interpretovat jako odkaz (byť se symbolickou hodnotou) na situaci kolem poloostrova Krym a východní Ukrajiny. V každém případě byla společně organizovaná konference slavnostně ukončena o rok později v Berlíně [243], což s sebou opět neslo jistou symboliku.

Skutečnost, že konference nepřinesla jen prázdná slova a symbolická gesta dokládají i konkrétní čísla. Za prodloužení již dříve nastolených dobrých vztahů v této oblasti hovoří údaje přímo z roku 2015. Tehdy se všech vzdělávacích a výměnných programů *„Nadace německo-ruské výměny mládeže“ (překlad vlastní)* [244] zúčastnilo 12.835 mladých lidí z Ruska a Německa [245]. Blíže je této programové kontinuitě věnován prostor v následující podkapitolách, které se věnují představení klíčových projektů v letech 2016 až 2017.

Co se týče úspěšnosti samotné konference a společné rezoluce, je možné zmínit čísla ohledně počtu účastníků všech výměnných projektů *„Nadace německo-ruské výměny mládeže“ (překlad vlastní)* [246] z roku 2016. Jejich celkový počet se navýšil o 2.094 na konečné číslo 14.929 účastníků. Tomu samozřejmě odpovídaly i zvýšené výdaje nadace, které v roce 2016 vzrostly o zhruba 150.000 EUR na necelé tři miliony eur [247].

V neposlední řadě je také třeba zmínit nově vzniklý tematický celek koncepce *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* pod názvem *„Spolupráce s občanskou společností“ (překlad vlastní)* [248]. Zde byla důležitá zahajovací konference německého ministerstva zahraničí *„Na cestě k zahraniční politice (občanských) společností“ (překlad vlastní)* [249], která sloužila jako podklad pro rozšíření aktivit vůči Rusku v následujícím roce.

Hlavním cílem konference bylo poukázat na potřebu užší spolupráce mezi vládou SRN a

---

[242] *„alle Kanäle nach Russland offen zu halten“*
Resolution, ref. 240
[243] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 20
[244] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111
[245] JAHRESBERICHT 2015, ref. 238, s. 42
[246] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111
[247]
JAHRESBERICHT 2015, ref. 238, s. 41–42
2016. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, 2016, s. 34–36, [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/eb5367b0a109fef5750218a0aee2140c4e990428/Jahrersbericht_2016_pdf.pdf
[248] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 29
[249] …*“Auf dem Weg zu einer Außenpolitik der Gesellschaften“*…
Ibid., s. 29

německými nadacemi v oblasti vzdělávání a v oblasti práce s občanskou společnostní na mezinárodní úrovni. Vznikla řada pracovních skupin, kde se mezi klíčovou oblast zájmu zařadilo i Rusko [250]. To potvrzují i slova tehdejšího ministra zahraniční Steinmeiera, který na samotné konferenci zdůraznil potřebu navázat těsnější spolupráci mezi ministerstvem a soukromými nadacemi všude po světě, což lze chápat i jako odkaz na prohloubení spolupráce s občanskou společností. Ve vztahu k Rusku vytyčil také cíl pro následující rok. Mělo jít o novou spolupráci na kulturní bázi, která by pomohla řešit současný konflikt mírovými a demokratickými prostředky [251]. Tento vývoj je stručně nastíněn v další podkapitole.

Pro dokreslení kontextu je třeba ještě poznamenat, že ačkoliv navenek vůči Rusku šlo o nový krok ze strany SRN, na domácí půdě, tedy na úrovni spolku předcházel těmto novým prioritám dlouhodobý vnitřní vývoj. Samotný zájem o užší spolupráci mezi spolkovými ministerstvy, vládou a německými nadacemi sídlícími v Německu se datuje do roku 2011, kdy došlo ke sjednocení 36 vzdělávacích nadací pod vzájemnou alianci se spolkovým ministerstvem pro vědu a výzkum. Další vnitřní upevnění vztahů následovalo v letech 2015 a 2016 [252].

2.4.2.2.5. Koncepce 2016: klíčová témata a projekty ve vztahu k Rusku

V roce 2014 bylo v německém Bundestagu prvně řečeno, že je třeba pracovat s občanskou společností zemí Východního partnerství [253]. O rok později se tento požadavek promítl do vládních koncepcí v podobě nového tematického okruhu *„Spolupráce s občanskou společností“ (překlad vlastní)* [254]. Zde se nicméně Rusko na seznamu zemí Východního partnerství objevilo až v roce 2016 [255]. Tomu odpovídal jednak další nárůst vynaložených finančních prostředků (viz příloha č. 3), ale také nové projekty zaměřující se na mládež.

V tematickém okruhu *„koprodukce vědy a kultury“ (překlad vlastní)* [256] se velice dobře osvědčil *„Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017“ (překlad vlastní)* [257] jenž byl uspořádán k 10. výročí spolupráce mezi *„Nadací německo-ruské výměny mládeže“ (překlad vlastní)* [258] a jejími ruskými partnery. Hlavním cílem bylo navázat na existující vztahy a umožnit nabídnout větší množství programů v oblasti německo-ruských a rusko-německých výměnných projektů pro mládež. Vedlejším cílem bylo, aby se studenti (resp. mladí lidé) z

---

[250] Ibid., s. 29–30

[251] „Auf dem Weg zu einer Außenpolitik der Gesellschaften“ – Strategischer Dialog zwischen Auswärtigem Amt und Stiftungen. Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 30.11.2015, [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/151130-bm-stiftungskonferenz/276810

[252] FALK, Svenja et al. *Handbuch Politikberatung.* 2. Auflage. Wiesbaden: Springer VS, 2019, s. 279. ISBN 978-3-658-03482-5

[253] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 28

[254] *„Zusammenarbeit mit der Zivilgesellschaft“*
Ibid., s. 28

[255] Ibid., s. 28

[256] *„Koproduktion von Wissen und Kultur“*
Ibid., s.15

[257] *„Deutsch-Russischen Jahres des Jugendaustauschs 2016/2017“*
2016, ref. 247, s. 20

[258] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111

obou zemí lépe poznali, a to zejména s ohledem na tehdejší politickou situaci [259].

Ve smyslu kontinuity vztahů mezi oběma zeměmi v této oblasti je vhodné zaměřit se i na oficiální logo (viz příloha č. 12), které vychází vychází z předchozích ročníků, což jistě není náhoda (srovnej viz příloha č. 7). Kromě toho byla kontinuita a budoucího rozvoj (alespoň v symbolické rovině) zřejmá ze společného setkání ministrů zahraniční Steinmeiera a Lavrova v Moskvě. Za povšimnutí stojí zejména jejich prohlášení při příležitosti uskutečnění *„Německo-ruského roku výměny mládeže 2016/2017“ (překlad vlastní)* [260]. Nutno podotknout, že tento ambiciózní projekt byl realizován přímo pod záštitou obou ministrů [261].

Jak už bylo dobrým zvykem u dřívějších akcí podobného typu, tak i v případě *„Německo-ruského roku výměny mládeže 2016/2017“ (překlad vlastní)* [262] došlo k symbolickému zahájení v rámci slavnostního setkání v Moskvě. Na tuto událost dorazilo kolem 500 hostů a z ruské strany nechyběl Michail Schwydkoj (zvláštní zmocněnec pro kulturní spolupráci) či Dmitrij Liwanow (ministr pro vědu a vzdělávání). Z německé strany přivítali účastníky velvyslanec v Rusku Rüdiger von Fritsch a Jan Pörsen (státní rada hanzovního města Hamburk). Nepřekvapí, že k slavnostnímu zakončení celého projektu došlo následujícího roku právě v Berlíně [263].

Další zajímavý projekt pro tento rok bylo možné nalézt v tematickém okruhu *„Bildungsbiografien„*. Šlo o *„Dětskou univerzitu“ (překlad vlastní)* [264], která představuje bezplatný online vzdělávací projekt pro děti ve věku od 8 do 12 let pod záštitou Goethe-Institutu. Cílem je nenásilnou a hravou formou seznamovat nejmladší skupinu studentů s aktuálními celospolečenskými tématy a také s němčinou. To vše při využití digitálních technologií [265]. Jde o typický příklad nástroje zahraniční kulturní a vzdělávací politiky ukazující, že s cílovou skupinou studentů a mladých lidí se vyplatí pracovat již od útlého věku.

Tento kooperativní projekt mezi Německem a Ruskem se rozběhl koncem roku 2015 [266] a hned v následujícím roce se o něm v německých vládních koncepcích sebevědomě mluvilo

[259] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 20

[260] *„Deutsch-Russischen Jahres des Jugendaustauschs 2016/2017“*
2016, ref. 247, s. 20

[261] Gemeinsame Erklärung des Ministers für Auswärtige Angelegenheiten der Russischen Föderation, Sergej. W. Lawrow, und des Bundesministers des Auswärtigen der Bundesrepublik Deutschland, Frank-Walter Steinmeier, über die Durchführung eines deutsch-russischen Jahrs des Jugendaustausches 2016/2017. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/0d731009f6ec0688e3e63acf59790034b7995174/Gemeinsame_%20Erkl%C3%A4rung_deutsch.pdf
Gemeinsame Erklärung über die Durchführung eines deutsch-russischen Jahrs des Jugendaustausches 2016/2017. In: *Deutsche Vertretung in Russland* [online]. Auswärtiges Amt, © 1995–2021, [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://germania.diplo.de/ru-de/themen/politik/vereinbarung-drjj-2016/1606756

[262] *„Deutsch-Russischen Jahres des Jugendaustauschs 2016/2017“*
2016, ref. 247, s. 20

[263] Ibid., s. 4, 20–23

[264] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 22–23

[265] DETSKIJ ONLAJN-UNIVERSITET. *GOETHE INSTITUT RUSSLAND* [online]. Gete-Institut, © 2021, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/eng/kin/kin.html

[266] JAHRBUCH 2015/2016. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2016, s. 35, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf85/Jahrbuch_2015-2016_PW_high1.pdf

jako o úspěchu [267]. Mezi tehdejší témata byl zahrnut především svět vědy. V rámci interaktivních online seminářů se ruské děti mohly například dozvědět více o objevech Carla Gausse, Wilhelma Röntgena nebo Alfreda Brehma [268]. Na to bylo navázáno novými tématy v roce 2017, kdy se workshopy pro změnu naměřovaly na témata typu, jak funguje 3D tiskárna nebo proč se z němčiny stal jazyk vědy [269].

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole – pro tematický celek *Spolupráce s občanskou společností" (překlad vlastní)* [270] byla klíčová konference *„Na cestě k zahraniční politice (občanských) společností" (překlad vlastní)* [271]. Cíle, které byly v roce 2015 pouze naznačeny se v tomto roce naplnily. Došlo především k vytvoření nových regionálních a tematických pracovních skupin pod záštitou německých nadací, spolkového ministerstva zahraniční věcí a spolkového ministerstva pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Výstupem této rozsáhlé součinnosti byla organizace řady projektů na témata související s občanskou společností a problematikou vzdělávání se zaměřením na Rusko. Důraz byl kladen na podporu a práci s bývalými absolventy německých škol [272].

Podobně významným projektem v této tematické kategorii je i komplexní platforma „Meet Up!" pod záštitou nadace EVZ. Projekt vznikl původně už v roce 2014 jako prostředek k organizaci různých výměnných pobytů a stipendií pro mladé lidi z Ukrajiny a Německa. Do konce roku 2020, kdy byl „Meet Up"! ukončen, bylo celkově zorganizováno 200 projektů se 6.500 účastníky [273]. V roce 2016 sem navíc bylo zaraženo i Rusko [274], což v rámci této platformy představovaly významný posun. Díky tomu se mohly uskutečnit další projekty, na kterých se aktivně podíleli mladí lidé všech tří zemí současně. Celá platforma byla organizačně podporována německým ministerstvem zahraničí a nadacemi Roberta Bosche a meet [275]. Nutno podotknout, že samotná nadace EVZ byla velmi činná vůči Rusku i v dalších samostatných projektech. Jen v roce 2016 se jich podařilo zaštítit 22 a tematicky pokrývaly různé historické, kulturní, vzdělávací a sociální otázky mezi Ruskem a Německem [276].

2.4.2.2.6. Koncepce 2017: klíčová témata ve vztahu k Rusku

[267] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 23
[268] JAHRBUCH 2015/2016, ref. 266, s. 35
[269] JAHRBUCH 2017/2018. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2017, s. 15, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf180/gi_jahrbuch_17_18_web_doppelseiten1.pdf
[270] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 28
[271] …*"Auf dem Weg zu einer Außenpolitik der Gesellschaften"*…
Ibid., s. 28
[272] Ibid., s. 30
[273] Meet Up! *EVZ: STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT* [online]. Stiftung "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft", © 2012, [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.stiftung-evz.de/handlungsfelder/handeln-fuer-menschenrechte/meet-up.html
[274] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 38
[275] Meet Up! Projekte. *EVZ: STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT* [online]. Stiftung "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft", © 2012, [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.stiftung-evz.de/handlungsfelder/handeln-fuer-menschenrechte/meet-up/meet-up-projekte.html
[276] Projektfinder. *EVZ: STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT* [online]. Stiftung "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft", © 2012, [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.stiftung-evz.de/projekte/projektfinder.html

I v roce 2017 projevovalo Německo velké snahy o další posilnění občanské společnosti Ruska a zemí Východního partnerství. Novinkou a doposud spíše opomíjeným tématem na poli *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* SRN se stalo náboženství a náboženská uskupení. Ta jednoznačně představují jedny z největších institucí občanských společností [277]. Obrovský potenciál podtrhuje i skutečnosti, že zhruba 84 % světové populace se hlásí k nějaké formě náboženství [278]. Nepřekvapí tedy, že jde o vhodný nástroj pro navazování nových vztahů a sbližování s občanskými společnostmi dalších zemí. Nicméně zrovna v případě Ruska je možné hovořit spíše jen o pozvolném a dlouhodobém procesu [279], neboť právě zdejší občanská společnost a na ní navázané neziskové organizace jsou pod značným tlakem v souvislosti s poslední úpravou zákona o neziskových organizacích z roku 2012. Ty mohou být (pokud přijímají peníze ze zahraničí) označeny za zahraniční agenty. V takovém případě jim hrozí uvalení sankcí, postihů a zákaz činnosti na území Ruska [280].

I přesto došlo v roce 2017 mezi SRN a dalšími zeměmi (a samozřejmě i s Ruskem) k symbolickému zahájení sbližování v rámci náboženství. V květnu 2017 se v Berlíně za přispění ministerstva zahraničí uskutečnila konference *„Zodpovědnost názoženství za mír" (překlad vlastní)* [281], které se zúčastnilo 100 náboženských zástupců z 53 zemí (včetně Ruska) [282]. Na zahájení byl přítomen i spolkový ministr zahraničí Sigmar Gabriel [283].

V rámci debat mezi účastníky konference a německou stranou byl jedním z výstupů i požadavek, aby se SRN více zasazovala o vzdělávání náboženských představitelů formou výměnných pobytů [284]. V obdobném formátu bylo konference uspořádána i následující rok [285].

Co se týče dalších klíčových událostí tohoto roku na poli *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku, lze zmínit německý *„Institut pro zahraniční vztahy" (překlad vlastní)*

---

[277] Slova Dr. Andrease Görgena (ředitel odd. kultury a komunikace německého ministerstva zahraničí), nedatováno
AUSWÄRTIGES AMT. Religion und Außenpolitik. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, August 2019, s. 2, [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2239074/b97244399c2026e963d1336d0aba1abf/religion-und-aussenpolitik-data.pdf

[278] Ibid., s.3

[279] BENDER, Peter. *Religionen als Partner für Frieden in der Welt: Potenziale für die Außenpolitik.* Stuttgart: ifa, 2017, s. 60–61. ISBN 978-3-921970-33-1. Dostupné z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/55547/ssoar-2017-bender-Religionen_als_Partner_fur_Frieden.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2017-bender-Religionen_als_Partner_fur_Frieden.pdf

[280] Federal'nyj zakon ot 20 ijulja 2012 g. I 121-F3 „O vnesenii izmenenii v otdel'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii v časti regulirovanija dejatel'nosti nekommerčeskich organizacij, vypolnjajuščich funkcii inostrannogo agenta", ref. 128

[281] *…„Friedensverantwortung der Religionen"*
Kraft der Religionen für Frieden nutzen. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 22.05.2017, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/170522-friedensverantwortung/290128

[282] DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 4

[283] Gabriel betont Friedenspotenzial. In: *Jüdische Allgemeine* [online]. Jüdische Allgemeine, 22.05.2017 12:14 Uhr, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.juedische-allgemeine.de/politik/gabriel-betont-friedenspotenzial/

[284] AUSWÄRTIGES AMT. Berliner Treffen | 21. – 23. Mai 2017: FRIEDENSVERANTWORTUNG DER RELIGIONEN. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 2017, s. 36, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/216918/41bbdace8f7ff2ae95afaeb24713ba2d/friedensverantwortungreligionen-data.pdf

[285] AUSWÄRTIGES AMT. Religion und Außenpolitik, ref. 277, s. 3

[286]. Ten v roce 2017 oslavil svoje 100. výročí vzniku. Jedná se o nejstarší tzv. kvaziautonomní nevládní organizaci [287] v Německu, která se dlouhodobě věnuje podpoře mezikulturního dialogu a posilování vztahů mezi občanskými společnosti Německa a druhých zemí [288]. Za přispění ministerstva zahraniční pořádá tento institut již od roku 2005 každoroční stipendijní pobyty v SRN pro zhruba 120 stipendistů ze 45 partnerských zemí včetně Ruska. Rok 2017 v tomto případě nebyl výjimkou. Tematicky se tato setkání týkají kultury, vzdělávání, vědy, umění, médií a podobně [289]. Cílovou skupinu představují pracující profesionálové ve věku mezi 23 a 45 lety, kteří mají zkušenosti z neziskových organizací [290].

Pokud jde o další programy ve vztahu k agendě *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* v tomto roce, navázalo Německo na projekty zahájené už v předchozích obdobích. Jmenovitě šlo zejména o již zmíněný *„Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017“ (překlad vlastní)* [291] anebo platformu „Meet Up!“ [292]. Tomu odpovídala i snaha SRN zvýšit počet ruských studentů učících se německy a také počet výměnných studentů [293].

[286] *„Institut für Auslandbeziehungen“*
Organisation, ref. 112
[287] Německy tzv. *„Mittlerorganisation“*, která je financována specifickým způsobem. V případě ifa se jedná o kombinaci finanční podpory od ministerstva zahraničních věcí, spolkové země Bádenska-Württemberska a města Stuttgart.
Ibid.
[288] DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 35
[289] CrossCulture Programm. *Ifa: Institut für Auslandsbeziehungen* [online]. INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN, © 2021 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://www.ifa.de/foerderungen/crossculture-programm/#section5
[290] CCP Fellowships. *Ifa: Institut für Auslandsbeziehungen* [online]. INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN, © 2021, [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://www.ifa.de/foerderungen/ccp-fellowships/#section2
[291] *„Deutsch-Russischen Jahres des Jugendaustauschs 2016/2017“*
2016, ref. 247, s. 20
[292] DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 32
[293] Ibid., s. 24-27

3. Analýza zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN se zaměřením na sektor vzdělávání ve vztahu k Rusku v letech 2013-2017

V následující podkapitole jsou shrnuty a vyhodnoceny odpovědi empirické části. Kapitola postupně odpovídá na tři hlavní výzkumné otázky včetně čtyř podotázek. V kapitole jsou také uváděna dílčí vyhodnocení zkoumané politiky. Z důvodu lepší interpretace některých odpovědí jsou zmíněny i časové úseky, které předcházely nebo těsně následovaly zkoumané období. Jako poslední jsou zahrnuty i odpovědi na tři teze, které výzkumným otázkám předcházely.

1. Došlo na pozadí třetí vlády Merkelové v souvislosti s krizí na Ukrajině k nějaké kvalitativní a kvantitativní změně v sektoru vzdělávání v rámci *zahraničně-kulturní vzdělávací politiky* vůči Rusku?

Ano, ve sledovaném období došlo ke změnám v rovině kvalitativní (rozpočty, počty studentů a účastníků) i kvantitativní (změny tematické, programové, smluvní a změny cílů).

KVANTITATIVNÍ ZMĚNY

- 1.A. Pokud došlo ke kvantitativním změnám ve výše zmíněné oblasti, v jakých rovinách se tyto změny projevily?

Kvantitativní změny se projevily ve finanční rovině a v rovině počtu studentů / účastníků projektů a pobytů.

Finanční rovina

První oblastí, ve které byly patrné změny je spolkový rozpočet *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* v letech 2013 až 2017, který se přímo dotýkal i sektoru vzdělávání vůči Rusku [294]. Ve sledovaném období došlo k navýšení rozpočtu z původní hodnoty 738.760.000 € na 921.409.000 €, což představuje rozdíl 182.613.000 € za pouhých 5 let [295]. Uvedenou změnu je možno dát do souvislosti s ukrajinskou krizí. Dokazuje to rozdíl mezi lety 2012 a 2013, kdy nejdříve došlo k poklesu celkového rozpočtu a teprve od roku 2014 šlo pozorovat trvale rostoucí trend, jehož meziroční tempo růstu se navíc každoročně zvyšovalo téměř dvojnásobně.

V souvislosti s krizí na Ukrajině v roce 2014 byla v rámci spolkového rozpočtu zkoumané politiky vytvořena zcela nová podkategorie zaměřující se přímo na země Východního partnerství a na Rusko. Zde byla nejzajímavější změna mezi lety 2014 a 2015, kdy se rozpočet pro tuto oblast zvýšil z 4.753.000 € na 13.533.000 €, tedy takřka třikrát [296]. Na této

[294] Přehledově viz příloha č. 4.
[295] Viz příloha č. 4.
[296] Viz příloha č. 4.

hladině se pohyboval až do konce sledovaného období.

Ačkoliv cílem výzkumu nebylo zmapování a posouzení finančních změn v rámci všech institucí *zahraničně-kulturní a vzdělávací politikou* SRN, je pro dokreslení kontextu výše uvedených skutečností vhodné uvést alespoň některé dílčí změny v rozpočtech vybraných institucí, které se podílely na tvorbě této politiky.

Jako příklad lze uvést *Nadaci pro německo-ruskou výměnu mládeže" (překlad vlastní)* [297], která v roce 2015 přispěla svojí činností k rozšíření spolupráce s novým ruským partnerem, z čehož následně vznikla řada dalších projektů. Tento trend se pochopitelně odrazil i v rozpočtu, který mezi lety 2015 až 2016 vzrostl zhruba o 150.000 € na úroveň necelých 3.000.000 € [298], což představuje poměrně značnou částku, je-li bráno v potaz, že jde pouze o dílčí instituci zabývající se oblastí výměny mládeže.

Rovina počtu studentů / účastníků projektů a pobytů

V oblasti kvantitativních změn byl stejně důležitý i vývoj počtu studentů a účastníků v rámci jednotlivých projektů, výměn a pobytů [299]. Změna byla patrná ve skupině německých studentů studujících na vysokých školách v Rusku. Jejich klesající až stagnující počet mezi lety 2009-2012 byl vystřídán skokovým růstem v roce 2014 a 2015 (maximální hodnota). Následoval mírný pokles v letech 2016 a 2017. I přesto se celková hodnota držela od roku 2015 nad počtem 300 studentů, což bylo zhruba o třetinu více než v posledních 4 letech před začátkem zkoumaného období. V letech 2013 až 2017 tedy celkový počet německých studentů na vysokých školách v Rusku vzrostl o 160 [300].

Dále byla analyzována změna počtu ruských studentů na německých univerzitách. V tomto případě byl patrný pozvolný růst už několik let před zkoumaným obdobím. Svého vrcholu dosáhl v roce 2015 a následující dva roky se držel na hodnotě těsně pod 15.000 studentů za rok, což je řádově asi o 2.000 studentů více, než v letech 2009 až 2011, kdy se hodnoty pohybovaly v rozmezí 12.000 až 13.000 studentů. Celkově se mezi lety 2013 až 2017 navýšil počet ruských studentů o 740. Také je vhodné si povšimnout mírného poklesu podílu ruských studentů v SRN mezi studenty ostatních národností. Daný trend lze vysvětlit tím, že studenti z ostatních zemí přicházeli do Německa rychleji a ve větších počtech.

V rámci výzkumu byla dále analyzována korelace mezi růstem počtu německých a ruských studentů a růstem celkového i dílčího rozpočtu *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*.

Důležitou negativní změnu představoval pokles počtu ruských studentů zajímajících se o němčinu. Jestliže těsně před začátkem sledovaného období (roky 2011 a 2012) bylo možné v Rusku najít kolem 2.000.000 zájemců, v krizovém roce 2014 už to bylo o 500.000 méně. V období 2012/13 a 2013/14 taktéž došlo k poklesu zájmu o studium němčiny v samotném Německu. Šlo o ztrátu zhruba 1.000 studentů [301]. Tyto tendence lze vysvětlit všeobecně špatným obrazem SRN v očích některých Rusů, což je rozebíráno v další části hodnocení

[297] *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch,* ref. 111
[298] JAHRESBERICHT 2015, ref. 238, s. 41–42
[299] Viz příloha č.5.
[300] Viz příloha č. 5
[301] AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 10

německé politiky a potvrdil to i rozhovor s expertem na německou zahraniční politiku [302].

KVALITATIVNÍ ZMĚNY

- 1.B. Pokud došlo ke kvalitativním změnám ve výše zmíněné oblasti, v jakých rovinách se tyto změny projevily?

Kvalitativní změny byly analyzovány ve třech rovinách *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*. Jednalo se rovinu cílů, témat a programů.

Rovina cílů [303]

Vývoj a změna cílů této politiky vůči Rusku se datuje již od 60. let 20. století. Původní cíle, které se tehdy zaměřovaly primárně na export německé kultury (podpora vědy, vzdělávání, výměnné pobytů a podobně) se zhruba od 70. let do přelomu tisíciletí postupně přeorientovaly na široké vrstvy společnosti s důrazem na vzájemnou kulturní výměnu mezi státy.

Do začátku sledovaného období se obecné cíle ještě obohatily o prevenci konfliktu skrze dialog, evropský integrační proces, zprostředkování současného obrazu SRN a větší důraz byl kladen i na prosazování německých hodnot, německého jazyka a vzdělávání s cílem upevňovat vědu a výzkum [304].

Ve zkoumaném období se klíčové změny odehrály především po roce 2015, tedy v době, kdy již byly patrné koncepční změny v zahraniční politice SRN vůči Rusku v souvislosti s krizí na Ukrajině. Nově byl akcentován cíl více pracovat s občanskou společností a přímo se zaměřit na německé školy a Goethe-Instituty. V roce 2016 se navíc Německo přihlásilo k Agendě 2030 (OSN), což s sebou neslo i rozšíření stávajících cílů o oblast udržitelného vzdělávání. Roku 2017 se ještě přidaly cíle typu stabilní světový pořádek nebo ochrana kulturní identity. Byly též více zdůrazňovány mezinárodní výměnné projekty.

Tematická rovina

Jsou-li známy změny ve smyslu cílů, je možné se podívat také na změny hlavních témat na úrovni národních (spolkových) koncepcí *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* [305].

Při pohledu na tematické okruhy I. až V.[306] si lze všimnout několika klíčových změn. Podobně jako v případě změn cílů došlo i zde po roce 2015 k většímu důrazu na Rusko a občanskou společnost. V následujícím roce bylo ještě více zdůrazněno vzdělávání a evropská spolupráce. Rok 2017 pak ještě více zdůraznil důležitost vzdělávání v kontextu krize v mezinárodním prostředí, což se projevilo i v tematické rovině zkoumané politiky [307].

---

[302] Rozhovor s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku, Praha, 7.4.2021.
[303] Přehledově viz příloha č. 2.
[304] Přehledově viz příloha č. 2, která obsahuje i srovnání všech změn v období 2013 až 2017 včetně jejich rozdělení do skupiny I. až IV.
[305] Přehledově viz příloha č.3.
[306] Přehledově viz příloha č.3.
[307] Podrobně viz kapitola 1.3.3.

Programová rovina

Po ujasnění předchozích části je možné přistoupit k shrnutí programových změn, které reflektují právě změny v oblasti cílů a témat [308]. Pro kontext je pozornost věnována též některým změnám v rámci vybraných institucí a jejich dílčích programů.

Ve zkoumaném období bylo možné nalézt řadu kvalitativních změn v rámci nejrůznějších programů, projektů, výročí a konferencí, které utvářely obraz *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* SRN vůči Rusku. Podobně jako v případě cílů a témat i zde představovala zlom právě krize na Ukrajině a následné období.

Není proto náhodou, že změny přišly hned v roce 2014 v souvislosti s každoročně pořádaným projektem *Gedenkjahr* [309]. Ten příhodně reflektoval 100. výročí začátku první světové války, což zároveň umožnilo, aby sem bylo speciálně zahrnuto i Rusko. V témže roce vznikla i platforma „Meet Up!“, které zprvu sice zajišťovala výměnné pobyty jen v rámci SRN a Ukrajiny, ale už v roce 2016 sem bylo zařazeno i Rusko. Rok 2014 je spojen i s novou iniciativou *„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15“ (překlad vlastní)* [310], která zahrnovala řadu dílčích aktivit s dosahem přes 73.000 účastníků. Kromě toho se povedlo založit *„Německo-ruský institut pro inovativní technologie (GRINT)“ (překlad vlastní)* [311], který jako první poskytuje unikátní vzdělání za přispění obou zemí.

Programové změny přišly i v roce 2015. Nově se rozběhla *„Dětská univerzita“ (překlad vlastní)* [312], která se zaměřila na nejmladší cílovou skupinu. Další změnu představuje velká konference pod názvem *„Na cestě k zahraniční politice (občanských) společností“ (překlad vlastní)* [313], jež pomohla vytvořit podklad pro další partnerství v oblasti vědy a kultury mezi oběma zeměmi v roce 2016. Stejně tak byl rok 2015 klíčový pro *„Nadaci pro německo-ruskou výměny mládeže“ (překlad vlastní)* [314] existující již od roku 2006. Té se podařilo navázat nové vztahy s ruským partnerem a tím posílit spolupráci v oblasti politiky mládeže. K tomu ještě proběhla zahajovací konference k 70. výročí konce druhé světové války odkazující na větší porozumění mezi oběma zeměmi skrze mládežnické výměny.

Významné rozšíření německé politiky vůči Rusku představoval dále zejména *„Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017“ (překlad vlastní)* [315], který se zasadil o ještě větší podporu vzdělávacích projektů pro mladé lidi mezi oběma zeměmi.

V posledním sledovaném roce (2017) došlo k dílčí změnám například v rámci již zmíněné

[308] Přehledově viz příloha č. 2 a č.3.
[309] AUSWÄRTIGES AMT. 1, ref. 91, s. 64-67
[310] „…Jahr der deutschen Sprache und Literatur in Russland 2014/15…“
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147
[311] *„Germano-rossijskij institut novych technologij (GRINT)“*
GRIAT in Russian, ref. 218
[312] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 95, s. 22-23
[313] …*“Auf dem Weg zu einer Außenpolitik der Gesellschaften“*…
Ibid., s. 29
[314] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111

[315] *„Deutsch-Russischen Jahres des Jugendaustauschs 2016/2017“*
2016, ref. 247, s.20

„Dětské univerzity“ (překlad vlastní) [316]. Ta v roce 2017 nově nabízela nové programy a témata ohledně 3D tisku nebo němčiny jakožto jazyka vědy. *Zahraničně-kulturní a vzdělávací politika* SRN navíc poprvé reflektovala i téma náboženství ve vztahu k posilnění občanské společnosti různých zemí (včetně Ruska). Toto sbližování vyústilo ve velkou konferenci v Berlíně, jejímž jedním výstupem byl i požadavek více se zasazovat o vzdělávání náboženských představitelů formou výměnných pobytů. Symbolicky také působilo 100. výročí vzniku německého Institutu pro zahraniční vztahy (ifa).

- 1.C. Byla v některé oblasti této politiky vůči Rusku patrná i kontinuita? Pokud ano, které roviny to byly?

Ano, kontinuita byla analyzována v rámci cílů, témat, programů i smluv.

Rovina cílů

Mezi neměnné „jádro“ během celého zkoumaného období se vždy řadily cíle podporující vzdělávací politiku, německý jazyk a kulturu. Dále se jednalo o cíle zprostředkovat ruské společnosti aktuální obraz SRN [317], podpořit prevenci konfliktů skrze dialog, anebo prosazovat evropský integrační proces. Určitý prvek kontinuity a neměnnosti s sebou přinesl i rok 2015. Ten sice znamenal zásadní změny cílů, které se promítly i do následujících dvou let, ale konkrétně téma občanské společnosti zůstalo v období 2015 až 2017 prakticky beze změn [318].

Tematická rovina [319]

Jelikož popisované cíle reflektovaly tematické okruhy, byla i zde značně podobná situace jako v předchozí odpovědi. Od roku 2015 až do konce sledovaného období tak například zůstala stabilně témata týkající se práce s občanskou společností, nebo podpory vědy a kultury. Dále v letech 2015 a 2016 zůstala dílčí kontinuita v rámci témat kolem kultury a vzdělání v dobách krize. Podobně bylo vidět částečnou kontinuitu i v letech 2016 a 2017 v oblasti posilňování evropské spolupráce. Souhrnně lze říci, že kromě změn uvedených v předchozích odpovědích se napříč celým zkoumaným obdobím udrželo tematické „jádro“ opírající se o vzdělávání, spolupráci a kulturu.

Programová rovina

Jedná se o rovinu, ve které je kontinuita velice dobře patrná [320]. Již z přílohy č. 2 je zřejmé, že řada programů, projektů, iniciativ a konferencí nevznikala na zelené louce, nýbrž vycházela ze zkušeností a tradice předešlých let.

Pro pochopení kontinuity ve sledovaném období je třeba nejdříve zmínit *„Nadaci pro německo-ruskou výměnu mládeže“ (překlad vlastní)* [321] založenou v roce 2006. Ta rozšířila

[316] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 95, s. 22-23
[317] K vývoji cílů do r. 2013 viz kapitola 1.3.
[318] Podrobně viz tabulka č. 3 v příloze.
[319] Podrobný přehled zde rozebíraných kontinuit viz kapitola 1.3. a tabulka č. 4 v příloze.
[320] Podrobný přehled zde rozebíraných kontinuit viz kapitola 2.4.2.2.
[321] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111

svoji působnost v Rusku v roce 2015 a existuje tam odnes [322]. Dále byl důležitý *„Německo-ruský rok vzdělávání, vědy a inovací 2011/12“ (překlad vlastní)* [323] a kampaň *„Lern‘ Deutsch“* (2010-2012), které se uskutečnily i navzdory nepříznivé vnitropolitické situaci v Ruské federaci v roce 2011 a položily tak základ budoucí spolupráci v oblasti vědy a kultury. Důkazem toho byl *„Německý rok v Rusku 2012-2013“ (překlad vlastní)* [324], v rámci něhož se realizovalo velké množství akcí v řadě ruských měst.

Významnou programovou kontinuitu představovaly také: platforma „Meet Up!“ existující mezi lety 2014 až 2020, *„Německo-ruský institut pro inovativní technologie (GRINT)“ (překlad vlastní)* [325] v Kazani nabízející studijní programy od r. 2014 až dosud [326], program *„Studijní most“ (překlad vlastní)* [327] založený v r. 2014 s působností až do dnešních dnů [328] a *„Dětská univerzita“ (překlad vlastní)* [329], která zahájila činnost v roce 2015 a vzdělávací programy nabízí stále [330].

Při pohledu v širším kontextu je možné si všimnout, že de facto všechny programy, projekty, přednášky, konference a iniciativy analyzované v tomto výzkumu na sebe buďto navazovaly, nebo se překrývaly a doplňovaly. Tím společně vytvářely kompaktní celek *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku, který reprezentuje kontinuitu vztahů mezi oběma zeměmi v oblasti kultury a vzdělávání s přesahem nad rámec zkoumaného období. Jak je ukázáno níže, tento celek byl ale současně limitován dalšími dimenzemi zahraniční politiky.

Smluvní rovina

V neposlední řadě byla analyzována i kontinuita v rovině smluv a prohlášení mezi oběma zeměmi. Zmíněný výstup je třeba chápat v návaznosti na kontinuitu v předešlých rovinách zkoumané politiky.

V této kategorii je patrná dlouhá smluvní tradice mezi oběma zeměmi sahající až do konce 80. let [331]. Zde naznačený historický exkurs je důležitý pro pochopení toho, proč ve zkoumaném období docházelo k podepisování dodatečných prohlášení a rezolucí mezi oběma zeměmi za přítomnosti vysokých státních představitelů, ale i v rámci významných

[322] Tedy v době, kdy byla tato diplomová práce dokončována (jaro 2021).
[323] *"Deutsch-Russisches Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12"*
Bekanntmachung: des Bundesministeriums für Bildung und Forschung von Richtlinien zur Förderung von „Innovationsforen“ im Rahmen des "Deutsch-Russischen Jahres der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/2012" im Rahmen der Strategie der Bundesregierung zur Internationalisierung von Wissenschaft und Forschung, ref. 147.
[324] *„Deutschlandsjahr in Russland 2012/13“*
JAHRBUCH 2012/2013, ref. 178, s. 79
[325] *„Germano-rossijskij institut novych technologij (GRINT)“*
GRIAT in Russian, ref. 218
[326] Ibid.
[327] *„Studienbrücke“*
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 95, s. 13-14
[328] GRIAT in Russian, ref. 218
[329] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 95, s. 22-23
[330] GRIAT in Russian, ref. 218

[331] Viz příloha č.6

institucí a organizací. Byť v analyzovaném období let 2013 až 2017 nedocházelo k uzavírání významných smluv, stále byl patrný zájem dodatečně se zavazovat na již dříve řečené, anebo zpřesňovat vzájemná očekávání ohledně kulturně-vzdělávací politiky. Jelikož zde zmíněná prohlášení a rezoluce do značné míry vycházely z dříve uzavřených smluv, lze je považovat za další prvek kontinuity, byť spíše v symbolické rovině.

- 1.D Jaká byla výslednost německé *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku ve sledovaném období?

Na danou otázku neexistuje jednoznačná odpověď. Všeobecně lze říci, že výslednost zkoumané politiky SRN politiky se projevila na úrovni jednotlivých projektů a programů. Avšak zároveň je potřeba chápat výslednost *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* i z širší perspektivy. Jedná se zejména o to, do jaké míry byla propojena s dalšími dimenzemi zahraniční politiky, bez jejichž součinnosti nemohla být v daném období nikdy zcela plně využita. Z vnějších faktorů je nutné brát v potaz zejména očekávání na straně Němců, obraz Německa v očích Rusů, nástup nové generace, která již nenažila turbulentní roky 1989/1990 a neměla tak „vazby" z dřívějších dob, jelikož se narodila až do sjednoceného SRN. Významným faktorem byla i všudypřítomná symbolická a ceremoniální rovina podporovaná ruskou stranou, která byla typická pro mnohé akce zkoumané politiky.

VÝSLEDNOST – KVANTATIVNÍ ROVINA

Dílčí splnění cílů je patrné už při pohledu na výše popsané kvalitativní změny [332]. Pozitivní výslednost *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* nejlépe dokládá srovnání těchto trendů s předchozími roky. Počet německých studentů v Rusku byl v letech 2015 až 2017 zhruba o třetinu vyšší než v období 2009-2012 a počet ruských studentů v SRN byl v letech 2015 až 2017 na hodnotě necelých 15.000 v porovnání v roky 2009 až 2011, kdy hodnota nepřesáhla 13.000. Zároveň je však zřejmé, že tato čísla mohla být i vyšší.

Své cíle splnily i konkrétní projekty. *„Německý rok v Rusku 2012-2013" (překlad vlastní)* [333] zaštítil kolem 1.000 výstav, koncertů, divadelních přestavení, pouličních akcí a konferencí ve zhruba 50 ruských městech. Projekt *Gedenkjahr* [334] zase zajistil organizaci výstavy ve spolupráci s Ruskem, která trvala půl roku a denně přilákala kolem 1.000 návštěvníků. Pozadu nezůstal ani *„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15" (překlad vlastní)* [335], který zahrnoval kolem 510 setkání a soutěží pro více než 73.000 účastníků z 300 různých míst v Rusku.

V letech 2015 a 2016 zorganizovala *„Nadace německo-ruské výměny mládeže" (překlad vlastní)* [336] projekty pro více než 27.000 studentů z obou zemí. Kromě toho zásadním způsobem podpořila *„Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017" (překlad vlastní)* [337].

---

[332] Viz odpovědi na otázku 1.A.
[333] *„Deutschlandsjahr in Russland 2012/13"*
JAHRBUCH 2012/2013, ref. 178, s. 79
[334] AUSWÄRTIGES AMT. 1, ref. 91, s. 64-67
[335] „…Jahr der deutschen Sprache und Literatur in Russland 2014/15…"
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147
[336] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch"*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111
[337] *„Deutsch-Russischen Jahres des Jugendaustauschs 2016/2017"*
2016, ref. 247, s. 20

A ačkoliv zde byla rovina naplnění cílů více symbolická, i přesto jej lze považovat za úspěch, neboť po něm následovaly další úspěšné projekty typu platforma „Meet Up!“. Ta v období 2014 až 2020 (tedy s přesahem přes zkoumaný časový rámec) oslovila na 6.500 mladých lidí během 200 projektů.

Ke konci zkoumaného období prokázala svou výslednost i *„Dětská univerzita“ (překlad vlastní)* [338] zaměřující se na děti ve věku 8 až 12, skrze on-line výukové programy. O jejím úspěchu se mluvilo přímo ve vládních prohlášeních z roku 2016 a o rok později byla podpořena nová témata těchto vzdělávacích programů. V neposlední řadě uspěla i velká konference *„Zodpovědnost náboženství za mír“ (překlad vlastní)* [339] s účastí 100 náboženských zástupců z 53 zemí včetně Ruska. Závěrem měl dobré výsledky i *„Institut pro zahraniční vztahy (ifa)“* [340], který v roce 2017 oslavil 100. výročí svého vzniku, který již od roku 2005 pořádal výměnné pobyty pro zhruba 120 stipendistů ze 45 partnerských zemí včetně Ruska. Zde by však opět mohla být orientace na Rusko důraznější.

VÝSLEDNOST – KVALITATIVNÍ ROVINA

Jelikož většina analyzovaných projektů, programů, konferencí apod. měla relativně dobrou výslednost v kvantitativní rovině, došlo též k prosazení hlavních témat vycházejících z předem definovaných cílů *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku.

Analýza v kapitole 2.4. ukázala, že nejvíce byla prosazována témata spojená s německou kulturou, jazykem a vzděláváním. Dále pak to byla práce s občanskou společností, která se prolínala všemi projekty, programy a konferencemi, jenž svou povahou a náplní vycházely z koncepce *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*. V menší míře byla samozřejmě prosazována i témata ze zbylých tematických okruhů. Tato témata navíc přímo odrážela většinu cílů ve sledovaném období. Poněkud méně byla prosazována témata ohledně evropské integrace, vědy a stabilního světového pořádku. Není náhodou, že tato témata také patřila mezi ta s největší kontinuitou.

Zmíněnou výslednost uzavírají spíše v symbolické rovině čtyři společná prohlášení a rezoluce, o jejichž hmatatelném přínosu může být pochyb. Minimálně však poukazují na zaběhnutou kontinuitu vzájemných vztahů obou zemí v oblasti kultury a vzdělávací politiky, což posilňuje dlouhodobost a stálost kulturní politiky, která ze své podstaty dělá postupné kroky. Tento přístup je opět jedním z prvků konceptu *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*, který odkazuje na práci s občanskou společností.

Lze tedy říci, že v daném období byla výslednost *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* vůči Rusku dobrá, avšak ne vždy byl plně využit její potenciál, a některé výsledky mohly být i lepší, respektive s větším záběrem. Určitá omezení ve větším naplnění cílů představoval také někdy až příliš ceremoniální charakter konferencí, prohlášení a rezolucí. Svou roli jistě sehrály i určité předsudky o Rusku ze strany německých studentů, což dokazuje jejich mnohonásobně nižší počet v porovnání v ruskými studenty v Německu.

---

[338] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 22-23

[339] …*„Friedensverantwortung der Religionen“*
Kraft der Religionen für Frieden nutzen, ref. 281

[340] Organisation, ref. 112

Je také potřeba brát v potaz, že *zahraničně-kulturní a vzdělávací politika* nikdy nemůže působit zcela odděleně od dalších dimenzí zahraniční politiky. Pokud tedy nebylo možné rozvíjet vztahy v politické, bezpečnostní a hospodářské dimenzi, nelze očekávat, že kulturní rovina zcela změní vztahy mezi oběma zeměmi a tím pádem ani nelze očekávat excelentní výslednost v této oblasti. Zmíněné potvrdil i rozhovor s expertem na německou zahraniční politiku [341]. Vyvstává proto otázka, do jaké míry byl koncept *„Wir müssen kleine Brötchen backen"* vlastně úspěšný. I přes značné finanční, organizační, materiální a lidské úsilí vynaložené německou stranou narážela zkoumaná politika na řadu omezení a brzdících faktorů. Šlo především o právní, politická, ale částečně i kulturní omezení, která poukazovala spíše na omezenou ochotu a zájem Ruska o hlubší modernizaci a změnu v oblasti kulturní a vzdělávací politiky. I přes svou prokazatelnou výslednost narážela politika SRN na jakousi neviditelnou bariéru, která mohla být v konečném důsledku posunuta pouze ruskou stranou. V širším kontextu by mohla být tato jednostranná závislost uvažována i v dimenzi politické, bezpečnostní a částečně i hospodářské, což naznačuje, že německá zahraniční politika jako celek byla v pozici „rukojmí" ruské strany.

2. Proč došlo ke změně právě v rámci zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky?

Odpověď za tuto otázku lze do značné míry nalézt už v předchozích otázkách. Změnu umožnila jednak poměrně značná kontinuita ve smyslu cílů, témat, programů a smluv. To mělo za následek, že německá strana získala s daným formátem politiky zkušenost, což se osvědčilo jak při rozšiřování existujících projektů a programů, tak i při zakládání nových.
Jak ukázala výzkumná kapitola 2.4., zásadní roli ve změně a úspěšnosti této politiky (byť s omezeným potenciálem) sehrála také orientace na bottom-up přístup v podobě konceptu *„Wir müssen kleine Brötchen backen"*. Zde navíc výzkum jasně prokázal jeho návaznost na *soft-power*. Jedná se tedy o jakousi specifickou dimenzi / podkategorii *soft-power*, kde panuje shoda v orientaci na nestátní aktéry ve schopnosti pozitivně měnit preference skrze svoji přitažlivost v dlouhodobých cílech a v obtížné měřitelnosti. A i přesto, že se odlišuje svým specifickým zaměřením na práci s ruskou občanskou společností *„zespoda"* a orientací pouze na oblasti vědy a výzkumu (s důrazem na vzdělávací sektor), lze tvrdit, že koncept *„Wir müssen kleine Brötchen backen"* je přenositelný a uplatnitelný i v širším rámci *zahraničně-kulturních a vzdělávacích politik* dalších států. Tuto skutečnost umocňuje i prokázáná výslednost a přínosnost v rámci modernizace ruské společnosti zezdola.

Změnám a naplnění většiny cílů (byť v některých případech v omezené míře) dopomohla i určitá tolerance a podpora z ruské strany. Zde však zároveň narážela německá politika na četná omezení – zejména ve smyslu omezení činnosti neziskových organizací v Rusku.

3. V čem se tato změna odlišuje od dalších dimenzí zahraniční politiky a jak probíhalo formování instrumentů (Goethe-Institut, DAAD, Nadace německo-ruské výměny mládeže, EVZ a Institut pro zahraniční vztahy) zmíněné politiky?

Zaprvé prokázala značnou kontinuitu, stabilitu a určitý (byť ne plně využitelný) růst. Kromě hospodářské dimenze (která prokazovala opětovný růst v letech 2016 a 2017) se skutečně jednalo o jedinou oblast zahraniční politiky SRN vůči Rusku, jenž se takto odlišovala. Tuto skutečnost navíc nenarušila ani krize na Ukrajině. Důvodem byla zejména značná flexibilita této politiky, která se po roce 2014 výrazně přeorientovala na práci s občanskou společností v souladu s konceptem *„Wir müssen kleine Brötchen backen"*. Navíc je potřeba zdůraznit

[341] Rozhovor s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku, Praha, 7.4.2021.

orientaci na dlouhodobé cíle a ochotu vyčkat s jejich naplněním, což je v případě dalších dimenzí zahraniční politiky méně preferováno. Současně SRN vykazovala i chování v souladu se *soft power* mající prvky *civilní mocnosti.*

Německá *zahraničně-kulturní a vzdělávací politika* se také odlišovala svým apolitickým charakterem. Zároveň však nelze opominout skutečnost, že v mnoha vládních prohlášeních, ale i v rámci materiálů různých organizacích, se připouštělo, že tato politika reaguje na současnou politickou krizi. Obdobně je možno pohlížet na některé cíle a témata, které s sebou (ať už přímo či nepřímo) nesou i politickou rovinu. Jedná se zejména o cíle a tematické okruhy ve vztahu k vzájemné historii, bezpečnosti, evropské integraci, občanské společnosti a prosazování německého modelu vzdělávání.

Co se týče konkrétních instrumentů a jejich programů ve zkoumaném období, byla zde patrná jak značná kontinuita, tak i určitá flexibilita, což odráželo i celkový obraz německé *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*, který je popsán výše.

Goethe-Institut navázal na svoji dlouhodobou tradici a zkušenost v oblasti vzdělávací politiky. Důkazem byla kampaň *„Lern‘ Deutsch“* (2010-2012) [342], *„Německý rok v Rusku 2012-2013“ (překlad vlastní)* [343]. Z nových projektů poukazujících na flexibilitu v souvislosti se změnou situace kolem ukrajinské krize lze jmenovat projekty typu *„Studijní most“ (překlad vlastní)* [344] nebo *„Dětská univerzita“ (překlad vlastní)* [345]. Srovnatelnou tradici ve vztazích s Ruskem, ale zároveň i schopnost přizpůsobit se novým okolnostem vykazovala také DAAD, která ještě těsně před začátkem zkoumaného období navázala na dřívější projekty skrze *„Německo-ruský rok vzdělávání, vědy a inovací 2011/12“ (překlad vlastní)* [346]. Současně však podpořila i vznik nového projektu v dobách počínající krize na Ukrajině. Jednalo se o *„Německo-ruský institut pro inovativní technologie (GRIAT)“ (překlad vlastní)* [347]. Ve stejném duchu se nesly i projekty *„Nadace německo-ruské výměny mládeže“ (překlad vlastní)* [348]. Jejich činnost byla totiž zahájena už v roce 2006. Roku 2015 pak ještě rozšířila svoji spolupráci s ruským partnerem. Také další nástroj zkoumané politiky zastoupený nadací EVZ se formoval podobně. Mezi lety 2014 až 2020 byly zorganizovány stovky projektů, z nichž 200 spadalo pod platformu „Meet Up“! [349]. Výčet nástrojů zkoumané politiky uzavírá *„Institut pro zahraniční vztahy“ (překlad vlastní)* [350], který prokázal programovou tradici a kontinuitu, jenž započala již v roce 2005 a byla patrná i po skončení zkoumaného období.

---

[342] JAHRBUCH 2011/2011, ref. 173 s. 57-59

[343] *„Deutschlandsjahr in Russland 2012/13“*
JAHRBUCH 2012/2013, ref. 178, s.

[344] *„Studienbrücke“*
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 13-14

[345] DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 22-23

[346] *"Deutsch-Russisches Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12"* Bekanntmachung: des Bundesministeriums für Bildung und Forschung von Richtlinien zur Förderung von „Innovationsforen“ im Rahmen des "Deutsch-Russischen Jahres der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/2012" im Rahmen der Strategie der Bundesregierung zur Internationalisierung von Wissenschaft und Forschung, ref. 147.

[347] *„…German-Russian Institute of Advanced Technology…“*
GRIAT in Russian, ref. 218

[348] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111

[349] Meet Up!, ref. 273

[350] Organisation, ref. 112

3.1.1.1. Vyhodnocení tezí

První teze se potvrdila jako pravdivá. Výzkum prokázal, že v letech 2012 až 2014 opravdu došlo k zásadním změnám napříč všemi dimenzemi německé zahraniční politiky. Snaha o udržení vztahů alespoň v podobě crisis managementu byla patrná v politické a společenské dimenzi, avšak o partnerství a funkčním dialogu zde nemohlo být ani řeči. Současně se potvrdilo, že kontinuita a modernizace přetrvala v dimenzi vědy a kultury (zahraničně-kulturní dimenzi). Tyto snahy však narážely na některé vnější a vnitřní faktory na ruské i německé straně. Ačkoliv byla analyzována relativně dobrá výslednost, existovala zde četná omezení a brzdící tendence, vyplývající mj. i z toho, že ostatní dimenze německé zahraniční politiky nemohly podpořit oblast vědy a kultury. Také byla prokázána částečná kontinuita v hospodářské dimenzi. Šlo však o případ, který se projevil až v posledním roce zkoumaného období.

Druhá teze se potvrdila jen částečně. Sice se prokázalo, že největší nárůst, a tedy i největší výslednost v souladu s konceptem *„Wir müssen kleine Brötchen backen“* byla právě v dimenzi vědy a kultury (zahraničně-kulturní dimenzi), nicméně jak už naznačila první teze, existence řady překážek omezila její potenciál. Lze tedy říci, že efektivita modernizace *zespoda* se osvědčila jen částečně.

V návaznosti na výše řečené se naopak zcela potvrdila třetí teze. Celková nefunkčnost politické a společenské dimenze, zásadní obrat a odklon od partnerství směrem k hrozbě v bezpečnostní dimenzi a také paralýza hospodářské dimenze po většinu zkoumaného období vedly k tomu, že modernizace ruské společnosti *zespoda* skrze vědu a kultury sama o sobě nemohla dosáhnout oslnivých výsledků. Nejenom zkoumaná dimenze, ale i ostatní části německé zahraniční politiky tak narážely na jakýsi neviditelný strop sestávající z omezení a překážek od ruské strany. Vzhledem k tomu, že veškeré finanční, lidské, organizační a materiální snahy Německa se ukázaly jako neúčinné k prolomení této bariéry omezení, potvrdilo se, že německá zahraniční politika jako celek se nacházela (do značné míry) v roli „rukojmího“ ruské strany. Tato zjištění potvrdil i rozhovor s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku. K podobnému zjištění dospěl například i Handl [351].

[351] Rozhovor s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku, Praha, 7.4.2021.
HANDL, Vladimír. „Mráz přichází z Moskvy“: Paradigmatická změna v německé politice vůči Rusku, ref. 113, s. 74

4. Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku* SRN (s důrazem na vzdělávací sektor) ve vztahu k Rusku během třetí vlády Angely Merkelové a definovat její normativní, institucionální a koncepční základnu včetně klíčových změn.

Výzkum se nejprve zaměřil na objasnění vybraných analytických konceptů, které umožnily blíže popsat zkoumaný případ. Skrze koncept *soft-power* byla obecně vymezena *zahraničně-kulturní a vzdělávací politika* SRN. Poté došlo ke zpřesnění v kontextu Ruské federace skrze vlastní koncept *„Wir müssen kleine Brötchen backen“*, který uplatňuje modernizační politiku výhradně pomocí *bottom-up* přístupu. Také bylo využito konceptu *civilní mocnost*, který popsal chování Německa v politické a bezpečnostní dimenzi, což bylo důležité pro pozdější vyhodnocení zkoumané politiky. Okrajově byl zmíněn i koncept *geo-ekonomická mocnost*, který objasnil chování SRN v energeticko-hospodářské dimenzi.

Dále byla definována *zahraničně-kulturní politika* v německém prostředí, která se postupně transformovala v *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku*. Byl rozebrán celkový vývoj a jeho proměny ve 20. století ve vztahu k SSSR. V tomto ohledu byly naznačeny hlavní rozdíly, výslednost ale i prvky kontinuity, které přetrvaly v této politice a uplatnily se i ve vztazích s Ruskou federací. Tato kapitola tedy poskytla koncepční základ pro výzkumnou část, která se zabývá zde popisovanou politikou v pozdějším časovém období.

Stěžejní výzkumná část nejprve uvedla hlavní trendy v ostatních dimenzích německé zahraniční politiky. Jednalo se o politickou a společenskou, hospodářskou a bezpečnostní dimenzi. Ve zkoumaném období došlo v každé z nich k značnému narušení kontinuity. Stalo se tak v souvislosti s ukrajinskou krizí, která představovala hlavní zlomový během okamžik let 2013 až 2017. Výjimkou byla jen hospodářská dimenze po roce 2016, kdy došlo k její částečné obnově.

Následně empirická část práce, která podrobně popsala vzdělávací sektor *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky*. Důraz byl kladen na cíle, klíčové tematické okruhy, jednotlivá témata, programové a koncepční změny a částečně i finanční rovinu a další kvantitativní ukazatele. Analýza se zaměřila na zkoumané období let 2013 až 2017, ale pro pochopení některých trendů byly okrajově zmíněny i roky 2011, 2012 a také 2018. Hlavní výzkumná kapitola se v rámci jednotlivých let zaměřovala na vybrané projekty, programy, platformy, konference a další akce, které byly zmíněny ve vládních koncepcích zkoumané politiky. Důraz byl kladen na sektor vzdělávání.

Podrobné vyhodnocení výzkumné kapitoly přineslo odpovědi na tři výzkumné otázky, včetně jejich podotázek.

V rámci první výzkumné otázky byla analyzována řada změn. První podotázka, která zjišťovala valitativní a kvantitativní změny zkoumané politiky tato zjištění zpřesnila. V kvantitativní rovině šlo o finanční rovinu, kde došlo takřka k trojnásobnému růstu celkových výdajů na *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku* a také vznikla samostatná podkategorie pro země Východního partnerství a Rusko. Též byly analyzovány některé

finanční ukazatele projektu *„Studijní most“ (překlad vlastní)* [352], což se projevilo negativně, avšak v případě *„Nadace německo-ruské výměny mládeže“* (překlad vlastní) [353] došlo naopak k nárůstu. Dále byly identifikovány změny v počtu studentů, respektive účastníků různých projektů. Počet německých studentů mírně vrostl o 160 a držel se nad hodnotou 300, což bylo zhruba o jednu třetinu více než v několika posledních letech před začátkem zkoumaného období. V případě ruských studentů došlo k navýšení o 740 na hodnotu kolem 15.000, což bylo řádově o 2.000 až 3.000 více než v letech předcházejících zkoumanému období. Tyto pozitivní ukazatele korelovaly s růstem rozpočtu na zkoumanou politiku, nicméně jejich počty mohly být i vyšší. Počátkem zkoumaného období byly definovány ještě negativní faktory v souvislosti s poklesem zájemců o studium němčiny. Tento trend potvrdil i rozhovor s expertem na německou zahraniční politiku [354].

V kvalitativní rovině byly analyzovány změny v cílech, které se ve zkoumaném období měnily především po roce 2015, kdy se více orientovaly na občanskou společnost, Agendu 2030, stabilní světový pořádek a další oblasti. Také došlo ke změnám cílů *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky.* Zde šlo opět o důraz na občanskou společnost po roce 2015. Následuje popis změn u jednotlivých programů, platforem a konferencí.

Současně se prokázala i dílčí kontinuita v řadě programů, projektů a smluv. Tím byla zodpovězena podotázka ohledně kontinuity. Poté byla vyhodnocena výslednost v kvantitativní i kvalitativní rovině. V prvním případě se celkově jednalo o pozitivní výsledky *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky,* avšak s určitými omezeními a nevyužitým potenciálem. Převažovaly projekty, které svou výslednost naplnily, avšak kombinace různých faktorů (omezené dotace, novost projektů, celkově malý dosah, omezený zájem a podpora z ruské strany) vedly k tomu, že mohlo být dosaženo i lepších čísel.

Předchozí výslednost umožnila, aby se změny projevily i v kvalitativní rovině. V tomto případě lze říci, že všeobecně došlo k prosazení klíčových témat s německou kulturou, jazykem, vzděláváním, bčanskou společností, evropskou integrací a podobně. Této výslednosti dosáhla SRN zejména díky tomu, že se chovala v souladu s koncepty *„Wir müssen kleine Brötchen backen“, soft-power* a v obecné rovině také jako *civilní mocnost*. Přístup v podobě *bottom-up* modernizace se tedy osvědčil jako vhodná cesta k dosažení cílů mající navíc prokazatelnou výslednost. Zároveň se prokázala i návaznost konceptu *„Wir müssen kleine Brötchen backen“* na *soft-power*, což poukazuje na jeho širší uplatnění. Zde popsaná výslednost, přínosnost a přenositelnost konceptu *„Wir müssen kleine Brötchen backen*“ pomohla odpovědět i na druhou výzkumnou otázku ohledně změny zkoumané politiky oproti dalším dimenzím zahraniční politiky SRN.

V popisované výslednosti nicméně existovala i řada dalších brzdících faktorů. Z ruské strany se jednalo o důraz na ceremoniální charakter před reálnou výsledností, což se projevilo řadou memorand a prohlášení, která však neměla zásadní vliv na zkoumanou politiku. Negativně působily i předsudky o Rusku, což se mohlo projevit na straně německých studentů v Ruské federaci.

---

[352] *„Studienbrücke“*
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 181, s. 147
[353] *„Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch“*
Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, ref. 111
[354] Rozhovor s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku, Praha, 7.4.2021

Druhá výzkumná otázka pomohlo najít odpověď na to, proč se ve zkoumaném období odehrálo tolik změn právě v *zahraničně-kulturní a vzdělávací politice*. Na základě výzkumu lze říci, že to bylo dáno značnou kontinuitou, která nebyla patrná v jiných oblast německé zahraniční politiky. Dále šlo o orientaci na občanskou společnost a další témata v souladu s konceptem *„Wir müssen kleine Brötchen backen"*, kde byl důležitý i jeho apriori apolitický charakter. Ke změnám v popisované politice jistě přispěla také určitá tolerance z ruské strany, která s sebou však přinášela i jistá omezení v oblasti práva, politiky a kultury.

Následovala poslední výzkumná otázka, jejímž cílem bylo zjistit, v čem se změny zkoumané politiky odlišovaly oproti dalším dimenzím německé zahraniční politiky a také, jak se formovaly instrumenty zkoumané politiky. Kromě již zmíněného výše se analyzovaná politika odlišovala svou stabilitou, kterou podpořila i dlouhodobá zkušenost na německé straně s jejím prosazováním. Současně byla klíčová také značná flexibilita, která umožnila reagovat i na tak zásadní změny jako krize na Ukrajině. Tento přístup posílila též orientace na dlouhodobé cíle a oficiálně apolitický charakter všech programů, projektů, konferencí a tak dále. Zde však výzkum naznačil i možnou politickou tendenci zkoumané politiky, což otevírá prostor pro další bádání.

Výše popsané důvody odlišnosti zkoumané politiky kopírovalo formování jejích jednotlivých instrumentů. Ať už šlo o Goethe-Institut, DAAD, Nadaci pro německo-ruskou výměnu mládeže, EVZ, anebo Institut pro zahraniční vztahy, ve všech případech byla patrná značná programová kontinuita vycházející z tradice a zkušenosti těchto institucí. Současně pro ně nebyl problém přizpůsobit se podmínkám po roce 2014 a přijít s novými projekty a tématy.

Výzkumné otázky také umožnily potvrzení třech výzkumných tezí, které na sebe navazovaly. První teze, která vycházela z předpokladu, že došlo k zásadním změnám ve všech dimenzích zahraniční politiky se prokázala v plném rozsahu. Také se potvrdila kontinuita v rámci zkoumané politiky (byť s omezeními). Druhá teze, která předpokládala efektivitu *bottom-up* modernizace *zespoda* se prokázala jen částečně. Tuto skutečnost reflektovala zjištění první teze. Následovala třetí teze, která pracovala s předpokladem, že prakticky všechny dimenze německé zahraniční politiky byly ve zkoumaném období alespoň částečně nefunkční. Díky tomu se předpokládala značná omezení i pro oblast vědy a kultury. Poslední teze tuto domněnku potvrdila, což naznačilo, že Německo se nacházelo v roli „rukojmí" ruské politiky.

Souhrnně lze říci, že tato diplomová práce poskytla ucelený pohled na vzdělávací sektor *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* Německa vůči Rusku v letech 2013 až 2017. Ačkoliv se tato část zahraniční politiky zásadně změnila po roce 2014, uchovala si relativně dobrou výslednost jak na úrovni hlavních koncepcí, tak i v rámci jednotlivých projektů. Umožnila jí to především její specifická podoba vycházející z konceptu „*Wir müssen kleine Brötchen backen"*, který je podkategorií širšího konceptu *soft-power* a uvažuje výhradně *bottom-up* modernizaci. V návaznosti na to byly nicméně analyzovány i některé vnitřní a vnější faktory, které neumožnily plně využít potenciálu této politiky, což do určité míry zpochybnilo i plnohodnotnou funkčnost zavedeného konceptu „*Wir müssen kleine Brötchen backen"*. Ten sice potvrdil konkrétní výslednost a změny ve zkoumané oblasti, nicméně v souvislosti s nefunkčností dalších dimenzí zahraniční politiky nebylo možné, aby se oblast vědy a kultury plně rozvinula. I přes značné materiální, programové, lidské a finanční

prostředky se tak nepodařilo dosáhnout skutečně přelomových výsledků. Důvodem byla především existence „bariér“ na ruské straně, které snižovaly výslednost německé politiky. S odkazem na značně omezenou výslednost v dalších dimenzích je tak možné mluvit i o určité nefunkčnosti německé zahraniční politiky jako celku.

Zde předložená diplomová práce naznačila i řadu směrů, kudy by se výzkum mohl dále ubírat. V prvé řadě by mohla být pozornost věnována přímo analýze jednotlivých institucí *zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky* a jejich proměně v čase. V tomto případě by se nemuselo jednat pouze o univerzální instituce typu Goethe-Institut, ale naopak by se pozornost mohla upřít na některé více specializované typu Německý historický ústav v Moskvě, nadace Maxe Webra a podobně.

V rámci užšího vymezení připadá v úvahu i vzdělávací sektor v hospodářské dimenzi (profesní vzdělávání), nebo například meziměstská partnerství. Vzhledem k značné decentralizaci německého vzdělávacího systému by se budoucí výzkum též mohl zaměřit na úroveň jednotlivých zemí. Ve vztahu k analyzovaným omezením zkoumané politiky by nebyl od věci ani rozbor pohledu ruské strany (na úrovni vlády a ministerstev, nebo jednotlivých organizací). Otevírá se i prostor pro hlubší výzkum politických tendencí v této politice. Zde by bylo žádoucí zaměřit se na klíčové představitele jednotlivých institucí a státního sektoru SRN.

5. **Summary**

The aim of the diploma thesis was to analyze the foreign-cultural and educational policy of Germany (with emphasis on the education sector) in relation to Russia during the third government of Angela Merkel and to define its normative, institutional and conceptual basis, including key changes.

The research first focused on clarifying selected analytical concepts, which allowed to describe the case in more detail. Through the concept of soft-power, the foreign-cultural and educational policy of Germany was generally defined. It was then clarified in the context of the Russian Federation through its own concept of "Wir müssen kleine Brötchen backen", which applies a modernization policy exclusively through a bottom-up approach. The concept of civilian power was also used, which described Germany's behavior in the political and security dimension, which was important for the later evaluation of the examined policy. The concept of geo-economic power was also mentioned in passing, which clarified the behavior of Germany in the energy-economic dimension. Furthermore, foreign cultural policy in the German environment was defined, which was gradually transformed into foreign cultural and educational policy. The overall development and its changes in the 20th century in relation to the USSR were discussed. In this respect, the main differences, results, but also elements of continuity were indicated, which persisted in this policy and were also applied in relations with the Russian Federation. This chapter therefore provided a conceptual basis for the research part, which deals with the policy described here at a later time.

The main research part first presented the main trends in other dimensions of German foreign policy. It was a political and social, economic and security dimension. During the period under review, there was a significant disruption of continuity in each of them. This happened in connection with the Ukrainian crisis, which represented a major turning point during the years 2013 to 2017. The only exception was the economic dimension after 2016, when it was partially restored.

Subsequently, the empirical part of the work, which described in detail the educational sector of foreign cultural and educational policy. Emphasis was placed on objectives, key thematic areas, individual topics, program and conceptual changes, and partly also the financial level and other quantitative indicators. The analysis focused on the research period from 2013 to 2017, but to understand some trends, the years 2011, 2012 and 2018 were also mentioned. The main research chapter focused on selected projects, programs, platforms, conferences and other events within individual years, which were mentioned in the government's policy concepts. Emphasis was placed on the education sector.

A detailed evaluation of the research chapter provided answers to three research questions, including their sub-questions.

Within the first research question, a number of changes were analyzed. The first sub-question, which identified valitative and quantitative changes in the policy under examination, refined these findings. At the quantitative level, it was the financial level, where there was an almost threefold increase in total expenditure on foreign cultural and educational policy, and a separate subcategory was also created for the Eastern Partnership countries and Russia. Some financial indicators of the project "Study Bridge" (own translation) were also analyzed, which had a negative effect, but in the case of the "German-Russian Youth Exchange Foundation" (own translation) there was an increase. Furthermore,

changes in the number of students and participants in various projects were identified. The number of German students increased slightly by 160 and remained above 300, which was about one third more than in the last few years before the start of the study period. In the case of Russian students, there was an increase of 740 to a value of around 15,000, which was in the order of 2,000 to 3,000 more than in the years preceding the study period. These positive indicators correlated with the growth of the budget for the examined policy, however, their numbers could have been even higher. At the beginning of the research period, negative factors were defined in connection with the decline in those interested in studying German. This trend was also confirmed by an interview with an expert on German foreign policy.

At the qualitative level, changes in the goals were analyzed, which changed in the period under review, especially after 2015, when they focused more on civil society, Agenda 2030, a stable world order and other areas. The goals of foreign cultural and educational policy have also changed. This was again an emphasis on civil society after 2015. The following is a description of changes in individual programs, platforms and conferences.

At the same time, partial continuity was demonstrated in a number of programs, projects and contracts. This answered the question of continuity. Then the results were evaluated in quantitative and qualitative level. In the first case, the overall results were positive for foreign cultural and educational policy, but with some limitations and untapped potential. Projects that fulfilled their results prevailed, but the combination of various factors (limited subsidies, novelty of projects, overall small reach, limited interest and support from the Russian side) led to the fact that even better numbers could be achieved.

The previous result allowed the changes to be reflected in the qualitative level. In this case, it can be said that, in general, key themes with German culture, language, education, civil society, European integration and the like have been promoted. Germany achieved this result mainly due to the fact that it acted in accordance with the concepts of "Wir müssen kleine Brötchen backen", soft power and, in general, also as a civilian power. The bottom-up modernization approach has therefore proved to be a suitable way of achieving objectives which, moreover, has demonstrable results. At the same time, the link between the "Wir müssen kleine Brötchen backen" concept and soft power has been proven, which points to its wider application. The results, benefits and transferability of the concept "Wir müssen kleine Brötchen backen" described here helped to answer the second research question regarding the change of the examined policy compared to other dimensions of German foreign policy.

However, there were a number of other braking factors in the described result. On the Russian side, it was an emphasis on the ceremonial character before the real result, which was reflected in a number of memoranda and statements, which, however, did not have a major impact on the policy under study. Prejudices about Russia also had a negative effect, which could be reflected on the part of German students in the Russian Federation. The second research question helped to find an answer to why so many changes took place in foreign and cultural and educational policy during the period under study. Based on the research, it can be said that this was due to considerable continuity, which was not evident in other areas of German foreign policy. It also focused on civil society and other topics in accordance with the concept of "Wir müssen kleine Brötchen backen", where its a priori apolitical character was also important. Certain tolerance from the Russian side certainly

contributed to the changes in the described policy, but it also brought with it certain restrictions in the field of law, politics and culture.

This was followed by the last research question, the aim of which was to find out how the changes in the researched policy differed from other dimensions of German foreign policy and also how the instruments of the researched policy were formed. In addition to the above-mentioned policy, the analyzed policy differed in its stability, which was supported by long-term experience on the German side with its enforcement. At the same time, considerable flexibility was also key, which made it possible to respond to such fundamental changes as the crisis in Ukraine. This approach was also strengthened by the orientation towards long-term goals and the officially apolitical nature of all programs, projects, conferences and so on. Here, however, the research also indicated a possible political tendency of the researched policy, which opens up space for further research.

In summary, this thesis provided a comprehensive view of the educational sector of Germany's foreign cultural and educational policy towards Russia in 2013-2017. Although this part of foreign policy changed fundamentally after 2014, it retained relatively good results both at the level of major concepts as well as within individual projects. This was made possible mainly by its specific form based on the concept of "Wir müssen kleine Brötchen backen", which is a subcategory of the broader soft-power concept and considers exclusively bottom-up modernization. However, some internal and external factors were also analyzed, which did not allow the full potential of this policy, which to some extent called into question the full functionality of the established concept of "Wir müssen kleine Brötchen backen". Although it confirmed the specific results and changes in the examined area, in connection with the non-functioning of other dimensions of foreign policy, it was not possible for the field of science and culture to fully develop. Despite considerable material, program, human and financial resources, it was not possible to achieve truly groundbreaking results. The main reason was the existence of "barriers" on the Russian side, which reduced the effectiveness of German policy. With reference to the considerably limited result in other dimensions, it is thus possible to speak of a certain dysfunction of German foreign policy as a whole.¨

The diploma thesis presented here also indicated a number of directions in which research could go further. First of all, attention could be paid directly to the analysis of individual institutions of foreign cultural and educational policy and their transformation over time. In this case, it would not necessarily be just universal institutions such as the Goethe-Institut, but on the contrary, attention could be focused on some more specialized types such as the German Historical Institute in Moscow, the Max Webr Foundation and the like.

Within the narrower definition, the education sector in the economic dimension (vocational training) or, for example, long-distance partnerships are also considered. Given the significant decentralization of the German education system, future research could also focus on the country level. In relation to the analyzed limitations of the examined policy, it would not be out of place to analyze the perspective of the Russian side (at the level of government and ministries, or individual organizations). There is also room for in-depth research into political trends in this policy. Here it would be desirable to focus on key representatives of individual institutions and the state sector of Germany

6. **Použité prameny a literatura**

Koncepční dokumenty, rezoluce, vyhlášky, oficiální zprávy

AUSWÄRTIGES AMT. 18. Bericht der Bundesregierung: Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik 2013/2014. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/216924/553b2349c8702df6534d0a3b5e24ba73/akbp-bericht-2013-2014-data.pdf

AUSWÄRTIGES AMT. Berliner Treffen | 21. – 23. Mai 2017: FRIEDENSVERANTWORTUNG DER RELIGIONEN. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 2017, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/216918/41bbdace8f7ff2ae95afaeb24713ba2d/friedensverantwortungreligionen-data.pdf

AUSWÄRTIGES AMT. Religion und Außenpolitik. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, August 2019, [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2239074/b97244399c2026e963d1336d0aba1abf/religion-und-aussenpolitik-data.pdf

BUNDESMINISTERIUMS DER VERTEIDIGUNG. Weissbuch 2016: ZUR SICHERHEITSPOLITIK UND ZUR ZUKUNFT DER BUNDESWEHR. In: *Bundesministerium der Verteidigung* [online]. Berlin: Bundesministerium der Verteidigung, Juli 2016, [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. Antrag der Bundesregierung: Fortsetzung der Beteiligung bewaffneter deutscher Streitkräfte an der Multidimensionalen Integrierten Stabilisierungsmission der Vereinten Nationen in Mali (MINUSMA). In: *BUNDESWEHR* [online]. 6.5.2020, [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: https://www.bundeswehr.de/resource/blob/54222/f31d215954376bf67c803d6c292d359a/antrag-der-bundesregierung-minusma-data.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. André Hahn, Sigrid Hupach, Andrej Hunko, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE. In: *Deutscher Bundestag: Dokumentations- und Informationssystem DIP* [online]. 09.09.2015, [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: https://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/059/1805975.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 09.01.2013, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/17/120/1712052.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik. In: *Deutscher Bundestag: Dokumentations- und Informationssystem DIP* [online]. 11.03.2016, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/078/1807888.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 16.03.2017, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/115/1811550.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 21.01.2019, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/072/1907225.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 23. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2019. In: *DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat* [online]. 09.10.2020, [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/238/1923800.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland. In: *Deutscher Bundestag* [online]. Deutscher Bundestag, © 2006, [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: https://www.bundestag.de/resource/blob/414912/0568e39c4b0e2c59ab740dd792f7b8a7/WD-10-043-06-pdf-data.pdf

DIE BUNDESREGIERUNG. WAS WIR TUN: 22. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2018. In: *Die Bundesregierung* [online]. Berlin: Auswärtiges Amt, 10. Juli, 2019, [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/publikationen/22-bericht-der-bundesregierung-zur-auswaertigen-kultur-und-bildungspolitik-fuer-das-jahr-2018-1647014

Deutsch-Russischer Jahr der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/12: Partnerschaft der Ideen. In: *Kooperation international: eine initiative von Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Berlin: (BMBF) in Kooperation mit dem Ministerium für Bildung und Wissenschaft der Russischen Föderation, 2011, [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: https://www.kooperation-international.de/uploads/media/2011_07_25_DRWJ_Brochuere.pdf

Federal'nyj zakon ot 20 ijulja 2012 g. I 121-F3 „O vnesenii izmenenii v otdel'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii v časti regulirovanija dejatel'nosti nekommerčeskich organizacij, vypolnjajuščich funkcii inostrannogo agenta". In: *Rossijskaja Gazeta RG.RU* [online]. FGBU, 23 ijulja 2012 g., [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://rg.ru/2012/07/23/nko-dok.html

UNITED NATIONS. TRANSFORMING OUR WORLD: THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. In: *United Nations: Department of Economic and Social Affairs - Sustainable Development* [online]. [2021-04-24]. Dostupné z: https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf

Oficiální projevy, proslovy a stanoviska

Regierungserklärung zur Ukraine: Appell an die politische Vernunft Russlands. In: *Die Bundesregierung* [online]. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, © 2021, [cit. 2020-12-18]. Dostupné z: https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/appell-an-die-politische-vernunft-russlands-443046

Slowakei will ehrlicher Mittler sein. In: *Die Bundeskanzlerin* [online]. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Donnerstag, 16. Juni 2016, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/slowakei-will-ehrlicher-mittler-sein-424326

Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. In: *President of Russia* [online]. Munich: February 10, 2007, 01:38, [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034

„Auf dem Weg zu einer Außenpolitik der Gesellschaften" – Strategischer Dialog zwischen Auswärtigem Amt und Stiftungen. Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 30.11.2015, [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/151130-bm-stiftungskonferenz/276810

1914 - vom Versagen und vom Nutzen der Diplomatie: Beitrag von Außenminister Frank-Walter Steinmeier zum Gedenken des Ausbruchs des Ersten Weltkriegs vor 100 Jahren. Erschienen in der F.A.Z vom 25.01.2014. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 27.01.2014, [cit. 2020-12-18]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140125-bm-faz/259382

Statistiky

AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2014: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2014, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2014/soll/epl05.pdf

AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2015: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2015, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2015/soll/epl05.pdf

AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2016: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2016, [cit. 2021-05-02].

Dostupné z:
https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2016/soll/epl05.pdf

AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2017: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2017, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z:
https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2017/soll/epl05.pdf

AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2018: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2018, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z:
https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2018/soll/epl05.pdf

BUNDESMINISTERIUM DER FINANZEN. Bundeshaushalt 2019. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2019, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z:
https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2019/soll/Haushaltsgesetz_2019_Bundeshaushaltsplan_Gesamt.pdf

DAAD. *Internationalität an deutschen Hochschulen: Zweite Erhebung von Profildaten 2011*. Bonn, © DAAD, April, 2012. ISBN 978-3-87192-896-7. Dostupné z:
https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/internationalitaet_an_deutschen_hochschulen_erhebung_von_profildaten_2011.pdf

DAAD. *Internationalität an deutschen Hochschulen: Dritte Erhebung von Profildaten 2012*. Bonn, © DAAD, Oktober, 2012. ISBN 978-3-87192-898-7. Dostupné z:
https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/internationalitaet_an_deutschen_hochschulen_erhebung_von_profildaten_2012.pdf

DAAD. *Internationalität an deutschen Hochschulen: Sechste Erhebung von Profildaten 2015*. Bonn, © DAAD. ISBN 978-3-87192-917-5. Dostupné z:
https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/internationalisierungsindikatoren_internationalitaet_ab_dt_hochschulen.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Außenwirtschaft – Exportquote. *Destatis: Statistisches Bundesamt* [online]. Statistisches Bundesamt, 2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.destatis.de/DE/Themen/Wirtschaft/Globalisierungsindikatoren/aussenwirtschaft.html

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2008/2009. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2009, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00006844/2110410097004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2009/2010. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2010, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00053152/2110410107004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2010/2011. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2011, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00006845/2110410117004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2011/2012. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2012, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00010187/2110410127004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2012/2013. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2013, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00012162/2110410137004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2013/2014. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 3. September 2014, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00013713/2110410147004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2014/2015. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 4. September 2015, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00016700/2110410157004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2015/2016. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2. September 2016, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00027054/2110410167004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2016/2017. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 24.10.2017, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00033166/2110410177004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2017/2018. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 07.09.2018, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00041035/2110410187004_Korr14092018.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2018/2019. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 18.10.2019, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00051772/2110410197004_korr01112019.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Deutsche Studierende im Ausland: Statistischer Überblick 2004 – 2014. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden, Statistisches Bundesamt, 26. Januar 2017, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00042478/5217101167004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Deutsche Studierende im Ausland: Ergebnisse des Berichtsjahres 2016. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden, Statistisches Bundesamt, 31. Januar 2019, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00042479/5217101187004.pdf

Russland in Zahlen: Frühjahr 2021 In: *Deutsch-Russische Auslandshandelskammer - Delegation der Deutschen Wirtschaft in Russland* [online]. März 2021, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://russland.ahk.de/infothek/wirtschaftsdaten

Výroční zprávy

JAHRBUCH 2011/2012. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2012, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf19/jahrbuch_2012.pdf

JAHRBUCH 2012/2013. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2013, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf26/Jahrbuch_2012_13neu1_Deckblatt_einzeln.pdf

JAHRBUCH 2014/2015. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, ©

2015, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf87/GI_Jahrbuch-2014-15.pdf

JAHRBUCH 2015/2016. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2016, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf85/Jahrbuch_2015-2016_PW_high1.pdf

JAHRBUCH 2017/2018. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. München: Goethe-Institut, © 2017, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf180/gi_jahrbuch_17_18_web_doppelseiten1.pdf

JAHRESBERICHT 2015. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, 2015, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/97dadd2fef8c4d945698a7538b3c9e4bfc24d7ca/2015_Jahresbericht_Final.pdf

2016. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, 2016, [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/eb5367b0a109fef5750218a0aee2140c4e990428/Jahrersbericht_2016_pdf.pdf

Russland – Modernisierung durch Innovation und Forschung. In: *Kooperation international: eine initiative von Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bonn, Internationales Büro des BMBF, 5. Schwerpunktausgabe 01/12 24. Januar, [cit. 2020-12-02]. Dostupné z: https://www.kooperation-international.de/fileadmin/public/downloads/itb/info_12_01_24_SAG.pdf

Smluvní dokumenty, vzájemná prohlášení, rezoluce

Abkommen zwichen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Russischer Föderation über jugendpolitische Zusammenarbeit. In*: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Schleswig: 21. Dezember 2004, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/bfa006a984d9f56cbb4a8e35387f2be43cc405f5/Reg.%20Abkommen%202004-deutsch%20(mit%20unterschriften).pdf

Gemeinsame Erklärung des Ministers für Auswärtige Angelegenheiten der Russischen Föderation, Sergej. W. Lawrow, und des Bundesministers des Auswärtigen der Bundesrepublik Deutschland, Frank-Walter Steinmeier, über die Durchführung eines deutsch-russischen Jahrs des Jugendaustausches 2016/2017. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/0d731009f6ec0688e3e63acf59790034b7995174/Gemeinsame_%20Erkl%C3%A4rung_deutsch.pdf

Gemeinsame Erklärung über die Durchführung eines deutsch-russischen Jahrs des Jugendaustausches 2016/2017. In: *Deutsche Vertretung in Russland* [online]. Auswärtiges

Amt, © 1995–2021, [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://germania.diplo.de/ru-de/themen/politik/vereinbarung-drjj-2016/1606756

Gemeinsame Erklärung über die strategische Partnerschaft auf dem Gebiet der Bildung, Forschung und Innovation zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Russischen Föderation. In: *Predstavitel'stva Germanii v Rossii* [online]. Hannover, den 11. April 2005, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://germania.diplo.de/blob/1249508/eb9b8fd1892bf7fa42f126371d45d927/2009-abkommen-wtz-data.pdf

Bekanntmachung: des Bundesministeriums für Bildung und Forschung von Richtlinien zur Förderung von „Innovationsforen" im Rahmen des "Deutsch-Russischen Jahres der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/2012" im Rahmen der Strategie der Bundesregierung zur Internationalisierung von Wissenschaft und Forschung In: *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, den 13. Juli 2011, [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/foerderungen/bekanntmachung-664.html

Bekanntmachung des deutsch-russischen Abkommens über das Erlernen der deutschen Sprache in der Russischen Föderation und der russischen Sprache in der Bundesrepublik Deutschland: vom 25. Juli 2007. In: *BUNDESGESETZBLATT ONLINE: BÜRGERZUGANG* [online]. Bonn: Bundesanzeiger, 6. September 2007, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//*%5B@attr_id=%27bgbl207s1364.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl207s1364.pdf%27%5D__1619988968343. Vyšlo v rámci Bundesgesetzblatt Jahrgang 2007 Teil II Nr. 26.

Bekanntmachung: Richtlinie zur Förderung von Zuwendungen für die Wissenschaftlich-Technische Zusammenarbeit mit der Russischen Föderation, Bundesanzeiger vom 27.09.2019. In: *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, vom 12. September 2019, [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/foerderungen/bekanntmachung-2639.html

Bundesgesetzblatt – Teil II, Nr. 25. In: *BUNDESGESETZBLATT ONLINE: BÜRGERZUGANG* [online]. Bonn: Bundesanzeiger, 12. September 2013, [cit. 2020-12-13]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//*%5B@attr_id=%27bgbl213025.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl213025.pdf%27%5D__1619989924118

Deutsch-russische Erklärung zum Deutschlandjahr in Russland und Russlandjahr in Deutschland. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 21.07.2011, [cit. 2020-12-14]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/110721-deutsch-russische-erklaerung/244630

Resolution. In: *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Moskau, 07.06.15, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/_Resources/Persistent/2f9cfa263cb656364bdabe47d4229f0b2442d640/Resolution_VIS_de.pdf. Rezoluce účastníků konference „70. výročí konce druhé světové války:

mládežnická výměna – porozumění – společná budoucnost“

UNITED NATIONS. Resolution 1453 (2002) In: *United Nations* [online]. 24 December 2002, [cit. 2020-08-24]. Dostupné z: https://undocs.org/S/RES/1453(2002)

Rozhovory

Rozhovor s expertem na německou zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku, Praha, 7.4.2021.

Ostatní (internetové články, dokumenty z webu, Twitter, e-mailová komunikace, YouTube videa)

7. **Archiv: 1914-1918. Der erste Weltkrieg. *Berlin.de* [online]. Berlin.de, [cit. 2020-12-15]. Dostupné z: https://www.berlin.de/ausstellungen/archiv/3490252-3238788-19141918-der-erste-weltkrieg.html**

AG Wirtschaft. *Petersburger DIALOG* [online]. Petersburger Dialog, ©, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://petersburger-dialog.de/arbeitsgruppen/wirtschaft/

BIERNÁTOVÁ, Olga a Jan SKŮPA. Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011. In: *Citace.com* [online]. Brno: 2. září 2011, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf

CCP Fellowships. *Ifa: Institut für Auslandsbeziehungen* [online]. INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN, © 2021, [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://www.ifa.de/foerderungen/ccp-fellowships/#section2

CrossCulture Programm. *Ifa: Institut für Auslandsbeziehungen* [online]. INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN, © 2021, [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://www.ifa.de/foerderungen/crossculture-programm/#section5

DETSKIJ ONLAJN-UNIVERSITET. *GOETHE INSTITUT RUSSLAND* [online]. Gete-Institut, © 2021, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/eng/kin/kin.html

Deutschlandjahr in Russland: Veranstaltungsorte. In: *Deutschland und Russland: gemeinsam die Zukunft gestalten* [online]. Deutschland und Russland: gemeinsam die Zukunft gestalten, [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: http://germanyinrussia.ru/?lang=de

Jahr des Jugendaustauschs ist eröffnet. In: *ROSSIJSKO-GERMANSKIJ GOD MOLODEŽNYCH OBMENOV* [online]. Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/de/microsites/Jugendaustauschjahr/Seite-2/eroffnung.html

NATO-Russland-Rat: Dialog für mehr Transparenz. In: *Bundesministerium der Verteidigung* [online]. Bundesministerium der Verteidigung, © 2021, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bmvg.de/de/themen/dossiers/die-nato-staerke-und-dialog/nato-russland-rat

BUNDESWEHR. DER EINSATZ AFGHANISTAN. In: *BUNDESWEHR* [online]. Schwielowsee OT Geltow: Einsatzführungskommando der Bundeswehr, September 2020, [cit. 2020-09-28]. Dostupné z: https://www.bundeswehr.de/resource/blob/33082/d91d44784ea0685c87aa4c357a76601d/download-broschuere-afghanistan-data.pdf

Cyrilice - základní tabulka. In: *Národní knihovna české republiky* [online]. Červenec 2018, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/transliterace-nelatinkovych-pisem/cyrilice

Die Ausstellung – DATEN UND FAKTEN. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/die-ausstellung/daten-und-fakten/

Die Ausstellung – Orientierung. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/die-ausstellung/orientierung/

Eröffnung Bundeskanzlerin. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/aktuelles/eroeffnung-bundeskanzlerin/

FES v Rossiji. *FRIDRICH EBERT STIFTUNG* [online]. Friedrich-Ebert-Stiftung, ©, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://www.fes-russia.org/o-nas/fond-v-possii/

Gemeinsame Pressemitteilung mit dem Goethe-Institut und der Universitätsallianz Ruhr. In: *DAAD* [online]. DAAD, Bonn, 11. März 2019, [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www2.daad.de/presse/pressemitteilungen/de/69665-internationale-studierende-und-kuenftige-fachkraefte-fuer-deutschland-gewinnen-goethe-institut-universitaetsallianz-ruhr-und-daad-bauen-studienbruecke-weiter-aus

Geschichte der Hanns-Seidel-Stiftung. *Hanns Seidel Stiftung* [online]. Hanns-Seidel-Stiftung, © 2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.hss.de/ueber-uns/geschichte/
Geschichte. *KONRAD ADENAUER STIFTUNG* [online]. Konrad-Adenauer-Stiftung, © 2021, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.kas.de/de/geschichte

GRIAT. *TECHNISCHE UNIVERSITÄT ILMENAU* [online]. TU Ilmenau, © 2004-2021, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://wwwalt.tu-ilmenau.de/tuiis/griat/
GRIAT in Russian. *Kazan National Research Technical University named after A. N. Tupolev – KAI: Official site* [online]. Kazan: KNRTU-KAI, [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://griat.kai.ru/russian

INTERNATIONALE STUDIERENDE UND FACHKRÄFTE GEWINNEN: Goethe-Institut, Universitätsallianz Ruhr und DAAD bauen „Studienbrücke“ weiter aus. In: *tu technische universität dortmund* [online]. Dortmund: Technische Universität Dortmund, 14.03.2019, [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.tu-dortmund.de/universitaet/aktuelles/detail/goethe-institut-universitaetsallianz-ruhr-und-daad-bauen-studienbruecke-weiter-aus-1378/

Internationale Wissenschaftsjahre. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, ©, [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/de/internationale-wisseInternationale%20Wissenschaftsjahre

Julikrise 1914. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/aktuelles/julikrise-1914/

KATHER, Timo. NATO-Einsatz endet im September. In: *Bundesministerium der Verteidigung* [online]. Bundesministerium der Verteidigung, 15.04.2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.bmvg.de/de/aktuelles/afghanistan-einsatz-endet-september-5054934

Koordinacionnoe bjuro v Moskve. *Liaison Office Moscow: UA RUHR* [online]. UNIVERSITÄTSALLIANZ RUHR, © 2021, [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: https://www.ru.uaruhr.de/moskau/index.html.ru

Kraft der Religionen für Frieden nutzen. In: *Auswärtiges Amt* [online]. Auswärtiges Amt, 22.05.2017, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/170522-friedensverantwortung/290128

Meet Up! *EVZ: STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT* [online]. Stiftung "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft", © 2012, [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.stiftung-evz.de/handlungsfelder/handeln-fuer-menschenrechte/meet-up.html

Meet Up! Projekte. *EVZ: STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT* [online]. Stiftung "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft", © 2012, [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.stiftung-evz.de/handlungsfelder/handeln-fuer-menschenrechte/meet-up/meet-up-projekte.html

Mission, Goals and Objectives. *Kazan National Research Technical University named after A. N. Tupolev – KAI: Official site [online]*. Kazan, KNRTU-KAI, [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://griat.kai.ru/mission

MOST V NEMECKIJ UNIVERSITET OČNYJ. *GOETHE INSTITUT RUSSLAND* [online].

Gete-Institut, © 2021, [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/eng/bru/bwb/prae.html

Most v nemeckij universitet (Studienbrücke): Často zadavaemye voprosy po obučeniju v Germanii. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf196/2019_studienbruecke_faq_studium_ru_studienbrcke_bezahlprogramm_14.04.20201.pdf

STUDIEN BRÜCKE: Stand Januar 2019. In: *GOETHE INSTITUT* [online]. [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.goethe.de/resources/files/pdf183/fcher_partnerhochschulen_studienbrcke-dt.pdf

Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/

Švabach. In: *Národní knihovna české republiky* [online]. [2020], [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/transliterace-nelatinkovych-pisem/svabach

Organisation. *Ifa: Institut für Auslandsbeziehungen* [online]. INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN, © 2021, [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.ifa.de/organisation/

Perekrestnyj god jazyka i literatury v Rossii i Germanii. *Posol'stvo Rossii v Federativnoj Respublike Germanija* [online]. *Posol'stvo Rossii v Germanii,* © 2021, [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://russische-botschaft.ru/ru/2014/09/13/perekrestnyjj-god-yazyka-i-literatury-v/

PODAČA ZAJAVOK DLJA 9 KLASSA. *GOETHE INSTITUT RUSSLAND* [online]. Gete-Institut, © 2021, [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/eng/bru/bwb.html

Projektfinder. *EVZ: STIFTUNG ERINNERUNG VERANTWORTUNG ZUKUNFT* [online]. Stiftung "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft", © 2012, [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: https://www.stiftung-evz.de/projekte/projektfinder.html

Unser Auftrag. *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/de/stiftung/was-wir-tun/auftrag.html

Was wir tun. *Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch* [online]. Hamburg: Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021, [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/de/stiftung/was-wir-tun.html

Über uns. *Das Portal des deutsch-russischen Jugendaustausches* [online]. Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch: Hamburg, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://projektwelt.drja.de/cms/ueber-uns/

„Gazprom“, E.ON. Shell n OMW dogovorilis‘ razvivat‘ gazotransportnye moščnosti po dostavke rossijskogo gaza v Evropu. *Gazprom* [online]. PAO «Gazprom», 18 ijulja 2015, 14:20, [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://www.gazprom.ru/press/news/2015/june/article229540/

44.444 Gäste in der Ausstellung. *DEUTSCHES HISTORISCHES MUSEUM* [online]. Deutsches Historisches Museum, © 2021, [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.dhm.de/ausstellungen/2014/der-erste-weltkrieg/aktuelles/44444-gaeste-in-der-ausstellung/

Literatura

Monografie

BAŠTOVÁ, Petra. *Třetí pilíř zahraniční politiky? Západoněmecká zahraniční kulturní politika v 60. a 70. letech 20. století* [online]. Praha, 2016, [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/20.500.11956/77954. Disertační práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí dizertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

BENEŠ, Vít a Petr DRULÁK. *METODOLOGIE VÝZKUMU POLITIKY*. Praha: SLON, 2019. Ediční řada *Studijní texty*, sv. 71. ISBN 978-80-7419-283-8.

BENDER, Peter. *Religionen als Partner für Frieden in der Welt: Potenziale für die Außenpolitik.* Stuttgart: ifa, 2017. ISBN 978-3-921970-33-1. Dostupné z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/55547/ssoar-2017-bender-Religionen_als_Partner_fur_Frieden.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2017-bender-Religionen_als_Partner_fur_Frieden.pdf

CARR, E. H. *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations.* Basingstoke: PALGRAVE, 2001. ISBN 0-333-96377-6.

EBERLE, Jakub. Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky Spolkové republiky Německo. In: HANDL, Vladimír. *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, [cit. 2020-05-03]. ISBN 978-80-87558-03-4. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Handl_Nemecko_vcele_Evropy.pdf

EISENHART, Wolfgang. *Der nächste Krieg mit Russland und seine politischen Folgen. Halle Verlag, 1888. Zweite vermehrte und verbesserte Auflage*. Dostupné také z: https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hnrcjg&view=1up&seq=5&q1=freund

EMGE, R. M. *Auswärtige Kulturpolitik. Eine soziologische Analyse ihrer Funktionen, Bedingungen und Formen.* Berlin: Duncker & Humblot; 1967. ISBN-13: 978-3428003600.

FALK, Svenja et al. *Handbuch Politikberatung.* 2. Auflage. Wiesbaden: Springer VS, 2019. ISBN 978-3-658-03482-5.

HAMPEL, Anika. *Fair Cooperation: Partnerschaftliche Zusammenarbeit in der Auswärtigen Kulturpolitik.* Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2015. ISBN 978-3-658-07592-7.

HANDL, Vladimír. „Mráz přichází z Moskvy": Paradigmatická změna v německé politice vůči Rusku. In: EBERLE, Jakub a Vladimír HANDL. *Rozpolcená mocnost: Krize a rozpory německé zahraniční politiky.* Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4568-1.

HANDL, Vladimír. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In: HANDL, Vladimír. *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-80-87558-03-4. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Handl_Nemecko_vcele_Evropy.pdf

KAITINNIS, Anna. *Botschafter der Demokratie: Das Goethe-Institut während der Demokratisierungsprozesse in Argentinien und Chile.* Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2018. ISBN 978-3-658-21576-7.

KALININ, Ilja. *Gesinnung oder Verantwortung in der Russlandpolitik?* Deutsche Außenpolitik angesichts der politsichen Kultur Russlands. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2016. ISBN 978-3-658-11267-7.

KUNDNANI, Hans. *The Paradox of German Power.* London: C. Hurst, 2014. ISBN 987-1-84904-415-8.

KUNŠTÁT, Miroslav. Současná německá zahraniční vědecká a kulturní politika – pojmy, instituce, vztahy. In: PEŠEK, Jiří et al. *VĚDA A POLITIKA: Německé společenskovědní ústavy v zahraničí (1880-2010).* Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2175-3.

KŘÍŽ, Zdeněk a Jana URBANOVSKÁ. *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik nach der Vereinigung: Zivilmacht, Handelsstaat oder Mittelmacht?* Brno: Masarykova Univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7061-5.

KUČERA, Jaroslav. *Mírové uspořádání s Německem: OD PROTIHITLEROVSKÉ KOALICE K ČESKO-NĚMECKÉ DEKLARACI.* Praha: Dokořán, 2018. 978-80-7363-912-9.

LAQUER, Walter. *Putin a putinismus: Rusko a perspektivy jeho soužití se Západem.* Praha: PROSTOR, 2016. ISBN 978-80-7260-329-9.

LIPPERT, Barbara. *Auswärtige Kulturpolitik im Zeichen der Ostpolitik: Verhandlungen mit Moskau 1969–1990.* Bonn: LIT, 1996. ISBN 3-8258-3148-5.

LIZCOVÁ, Zuzana. *Kulturní vztahy mezi ČSSR a SRN v 60. letech 20. století* [online]. Praha, 2011, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/20.500.11956/47316. Dizertační práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí dizertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

MELISSEN, Jan. The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. In: MELISSEN, Jan et al. *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations.* Basingstoke: PALGRAVE MACMILLAN, 2005. ISBN 978-0-230-53554-1.

MÜLLER, Helmut et al. *DĚJINY NĚMECKA.* Druhé doplněné vydání. Praha: NLN, 1999. ISBN 80-7106-188-3.

NYE, Joseph, S. *The Future of Power.* New York: Public Affairs, 2011, 1. Power (Social sciences) I. Title. ISBN 978-1-58648-891-8.
RISSE, Thomas. Deutsche Identität und Außenpolitik. In: SCHMIDT, S., G. HELMANN a R. WOLF. *Handbuch zur deutschen Außenpolitik.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. ISBN 978-3-531-13652-6.

SATTER, David. *Čím méně víte, tím lépe spíte.* V českém jazyce vydání druhé. Praha: PROSTOR, 2018. ISBN 978-80-7260-380-0.

SENGHAAS, Dieter. *Wohin driftet die Welt?: Über die Zukunft friedlicher Koexistenz.* Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994. ISBN 978-3518119167.

SCHMIDT, Siegmar et al. *Handbuch zur deutshen Außenpolitik*. Wiebaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, Januar 2007. ISBN 978-3-531-13652-6.

SZABO, S. F. *Germany, Russia, and the Rise of Geoconomics.* London (UK): Bloomsbury, 2015. ISBN: 978-1-4725-9635-1.

SZABO, S.F. *Parting Ways: The crisis in german-american relations*. Washington D.C.: The Brookings Institution Press, 2004. ISBN 0-8157-8244-6.

TEWES, Henning. *Germany, Civilian Power and the New Europe: Enlarging NATO and the European Union.* New York: Palgrave Macmillan UK, 2002. ISBN 978-0-333-96508-5.

VEBER, Václav. *KOMUNISTICKÝ EXPERIMENT V RUSKU 1917-1991 aneb malé dějiny SSSR.* Praha: nakladatelství Roman Míšek, 2001. ISBN 80-86277-14-3.

WOLFRUM, Edgar. *Zdařilá demokracie.* Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátku až po dnešek. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-87029-43-5.

ZUBOV, Andrej. *DĚJINY RUSKA 20. STOLETÍ – díl I.* Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-0921-4.

Kapitoly ve sbornících

RICHTEROVÁ, Pavlína. Der lange Weg zum Dialog. Ein Jahrhundert deutsche Auswärtige Kulturpolitik (1912–2001). In: RICHTEROVÁ, Pavlína et al. *Studia Territorialia VI – 2004*. Sborník prací katedry německých a rakouských studií IMS FSV UK. Praha: nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0990-8.

Články v odborných periodicích

ADICK, Christel. German Foreign Cultural and Educational Policy as a Means of Soft Power. *HERJ Hungarian Educational Research Journal* [online]. Debrecen University Press, 2016, **6**(3). [cit. 2021-05-02]. DOI: 10.14413/herj.2016.03.02. Dostupné z: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/247528/adick.pdf?sequence=10&isAllowed=y

ADOMEIT, Hannes. Integrationskonkurrenz EU–Russland: Belarus und Ukraine als Konfliktfelder. *Osteuropa* [online]. Berliner Wissenschafts-Verlag, JUNI-AUGUST 2012, **62**(6/8), [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/44935740

BENEŠ, Vít. Teorie rolí: Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky. *Mezinárodní vztahy* [online]. Ústav mezinárodních vztahů, 2010, **45**(4), [cit. 2020-04-26]. ISSN 2570-9429. Dostupné z: https://mv.iir.cz/article/view/388

FAN, Ying. Soft power: the power of attraction or confusion? *Place Branding and Public Diplomacy* [online]. Palgrave Macmillan, 2008, **4**(2), [cit. 2020-10-16]. ISSN 1751-8059. Dostupné z: doi:http://dx.doi.org/10.1057/pb.2008.4

GELLMAN, Peter. Hans J. Morgenthau and the Legacy of Political Realism. *Review of International Studies* [online]. Cambridge University Press, 1988, **14**(4), [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20097151

HARNISCH, Sebastian. Change and Continuity in Post-Unification German Foreign Policy. *German Politics* [online]. Routledge, 04 Jun 2001, **10**(1), [cit. 2020-08-10]. ISSN 1743-8993. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/09644000412331307384

HEIDENREICH, Felix. Zur Theorie der Kulturpolitik: Drei Dimensionen kulturpolitischen Handelns. *Zeitschrift für Politik* [online]. Nomos, Dezember 2015, **62**(4), [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43775895

HANDL, Vladimír. Entfremdung und Kooperation: Paradigmenwechsel in der deutschen Russlandpolitik? *Osteuropa* [online]. *2019*, **69**(1-2), [cit. 2020-11-07]. Dostupné z: https://www.zeitschrift-osteuropa.de/hefte/2019/1-2/entfremdung-und-kooperation/

HELLMANN, Gunther. Wider die machtpolitische Resozialisierung der deutschen Außenpolitik: Ein Plädoyer für offensiven Idealismus. *WeltTrends* [online]. 2004, **42**(12), [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.fb03.uni-frankfurt.de/44941648/Welttrends_2004_www.pdf

HUDSON, Valerie. M. Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis* [online]. Oxford University Press, 2005, **1**(1), [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2005.00001.x

KNUT, Kirste a Hanns W. MAULL. Zivilmacht und Rollentheorie. *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* [online]. Nomos Verlagsgesellschaft, Dezember 1996, **3**(2), [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/40844107

KUNDNANI, Hans. Die Ostpolitik-Illusion. *Internationale Politik* [online]. Januar/Februar 2014, [cit. 2020-09-27]. Dostupné z: https://internationalepolitik.de/system/files/article_pdfs/ip_01_2014_kundnani.pdf

KUNDNANI, Hans. Germany as a Geo-economic Power. *The Washington Quarterly* [online]. 21 Jun 2011, **34**(3), s. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/0163660X.2011.587950

KŘÍŽ, Zdeněk. Teoretický koncept civilní mocnosti a použití vojenské síly. *Mezinárodní vztahy* [online]. Ústav mezinárodních vztahů, 2007, **42**(2), [cit. 2020-05-02]. ISSN 2570-9429. Dostupné z: https://mv.iir.cz/article/view/259

MAULL, Hanns W. Deutsche Außenpolitik: Orientierungslos. *ZPol Zeitschrift für Politikwissenschaft* [online]. Nomos, 2011, **21**(1), [cit. 2020-05-03]. ISSN 1430-6387. Dostupné z: https://doi.org/10.5771/1430-6387-2011-1-95

MAULL, Hanns. W. Germany and Japan: The New Civilian Powers. *Foreign Affairs* [online]. Council on Foreign Relations, 1990, **69**(5), [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/20044603

MAULL, Hanns W. Reflective, Hegemonic, Geo-economic, Civilian … ? The Puzzle of German Power. *German politics* [online]. 17 May 2018, **27**(4), [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1446520

NYE, Joseph, S. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs* [online]. Council on Foreign Relations, July/August 2009, **88**(4), [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20699631

NYE, Joseph, S. The Changing Nature of World Power. *Political Science Quarterly* [online]. The Academy of Political Science, 1990, **105**(2), [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/2151022

Běžná periodika

BOLZ, Rüdiger. Positive Bilanz: Das Jahr der deutschen Sprache und Literatur. In: *vitamin de* [online]. Vitamin de, Ausgabe 66, © 2016–2021, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.vitaminde.de/deutsch-lernen-in/russland/115-jahr-der-deutschen-sprache-und-literatur.html.

Ausgabe 66. DAAD: Transnationale Bildung made in Germany. In: *DUZ Special* [online]. Bonn, DAAD - Bereich Transnationale Bildung und Kooperationsprogramme, 20. Oktober 2017, [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: https://www.duz-special.de/media/baf43cd48414beeb49d9c0f10c201bffdc160028/835b6472f0f427acb338cb2fb00ce74709067722.pdf

Deutschlandjahr in Russland eröffnet. In: ONLINE FOCUS [online]. FOCUS Online, aktualisiert am Mittwoch, 09.09.2015, 16:27, [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: https://www.focus.de/kultur/diverses/international-deutschlandjahr-in-russland-eroeffnet_aid_770218.html

DRECHSEL, Alexander. Bundeswehr bereits seit Jahren in Mali. In: *DW Made for minds*. [online]. Deutsche Welle, 27. 02. 2013, [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: https://p.dw.com/p/17muq

HOOPER, John. German leader says no to Iraq war. In: *The Guardian* [online]. Hanover: Guardian News & Media, Tue 6 Aug 2002 03.08 BST, [cit. 2020-08-24]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/world/2002/aug/06/iraq.johnhooper

JABS, Thorsten. Deutsch-russische Beziehungen: Vertrauen zurückgewinnen. In: *Deutschlandfunk* [online]. Deutschlandradio, 15.09.2014, [cit. 2020-09-28]. Dostupné z: https://www.deutschlandfunk.de/deutsch-russische-beziehungen-vertrauen-zurueckgewinnen.1773.de.html?dram:article_id=297502

Gabriel betont Friedenspotenzial. In: *Jüdische Allgemeine* [online]. Jüdische Allgemeine, 22.05.2017 12:14 Uhr, [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: https://www.juedische-allgemeine.de/politik/gabriel-betont-friedenspotenzial/

Mitingi za čestnye vybory sobrali desjatki tysjač rossijan. In: *BBC NEWS – russkaja služba* [online]. BBC, 24 dekabrja 2011, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bbc.com/russian/russia/2011/12/111224_livetext_russia_moscow_protests

Nemeckij v kube. In: *Federal'noe gosudarstvennoe bjudžetnoe obrazovatel'noe učreždenie vycšego obrazovanija: GŽEL'CKIJ GOSUDARSTVENNYJ UNIVERSITET* [online]. GGU, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: http://www.art-gzhel.ru/?param=infa&sub=news&news_id=862

Letter 02/16: TRANSNATIONALE BILDUNG – ERFOLGSREICHE PROJEKTE. In: *DA International DAAD Akademie* [online]. Bonn: Deutscher Akademischer Austauschdienst, 2016, [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: https://www.daad-akademie.de/medien/der-daad/medien-publikationen/daad-letter-02-2016.pdf

V sadu „Èrmitaž" prošel festival' „Nemeckij v kube". In: Moskva24 [online]. Moskva24, 15 sentjabrja 2014, 17:05, [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.m24.ru/galleries/sad-Ehrmitazh/15092014/2587

ZÁVĚREČNÉ TEZE MAGISTERSKÉ PRÁCE NMTS

Závěrečné teze student odevzdává ke konci Diplomního semináře III jako součást magisterské práce a tyto teze jsou spolu s odevzdáním magisterské práce do SIS předpokladem udělení zápočtu za tento seminář.

Jméno:
Dalibor Jiříček

E-mail:
68918880@fsv.cuni.cz

Specializace (uveďte zkratkou)*:
NRS

Semestr a školní rok zahájení práce:
LS 2019/2020

Semestr a školní rok ukončení práce:
LS 2020/2021

Vedoucí diplomového semináře:
PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

Vedoucí práce:
JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Název práce:
„Wir müssen kleine Brötchen backen“: Německá zahraničně-kulturní a vzdělávací politika vůči Rusku v kontextu třetí vlády Angely Merkelové.

Charakteristika tématu práce (max 10 řádek):
Předložená diplomová práce se zabývá zahraničně-kulturní a vzdělávací politikou SRN vůči Ruské federaci v letech 2013-2017. Zkoumaná politika tvoří pevnou součást německé zahraniční politiky s dlouho tradicí sahající až do období Německé říše. Současně je i dostatečně ukotvena v literatuře a vládních koncepcích SRN. Zároveň je však známo, že se doposud prakticky nikdo dostatečně nevěnoval vědecko-kulturní dimenzi německé zahraniční politiky vůči Rusku během třetí vlády Merkelové. V tomto ohledu nebyl dostatečný prostor věnován ani vzdělávacímu sektoru vůči Rusku. Diplomová práce tedy analyzuje sektor vzdělávání zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN a charakterizuje jeho normativní, institucionální a koncepční základnu včetně klíčových změn.

Vývoj tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):
Od počátku Diplomového semináře III až doposud byly ujasněny některé drobné připomínky ohledně tezí, došlo k většímu provázání teorie a empirické části s analýzou a závěrem. Téma se nezměnilo, pouze došlo ke zpřesnění názvu některých kapitol a také byl zpřesněn samotný název práce.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod
- **Cíl diplomové práce**
- **Teze diplomové práce**
- **Výzkumné otázky diplomové práce**
- **Metodologie**
- **Kritický rozbor pramenů a literatury**

1. Teoretická část
- **1.1. Soft-power**
- **1.2. Civilní mocnost**
- **1.3. Zahraničně-kulturní politika**

2. Empirická část
- **2.1. Politická a společenská dimenze**
- **2.2. Hospodářská dimenze**
- **2.3. Bezpečnostní dimenze**
- **2.4. Dimenze vědy a kultury (zahraničně-kulturní dimenze)**
  - **2.4.1. Národní koncepce zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky se zaměřením na sektor vzdělávání a její změny ve vztahu k Rusku v letech 2013-2017**

3. Analýza zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky SRN se zaměřením na sektor vzdělávání ve vztahu k Rusku v letech 2013-2017
4. Závěr
5. Summary
6. Použité prameny a literatura
7. Seznam příloh

Hlavní výsledky práce (max. 10 řádek):

Výzkum prokázal, že mezi lety 2013-2017 došlo v německé zahraniční politice ke značnému narušení kontinuity. Stalo se tak v souvislosti s ukrajinskou krizí. Výjimku představovala jen dimenze vědy a kultury a částečně i hospodářská dimenze.

Ve zkoumané dimenzi byla prokázána řada kvalitativních (programy, cíle, témata) a kvantitativních změn (rozpočet, počet studentů). Také se prokázala značená kontinuita a flexibilita zkoumané politiky, které ji odlišovaly od dalších dimenzí. Dále byla analyzována i relativně dobrá výslednost, která však narážela na některé vnější a vnitřní faktory, což zpochybnilo plně využitý potenciál zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky vycházející z konceptu "Wir müssen kleine Brötchen backen". Důvodem byla zejména paralýza ostatních dimenzí německé zahraniční politiky, která byla celkově závislá na omezeních z ruské strany.

Prameny a literatura (výběr nejpodstatnějších):

Prameny:

Koncepční dokumenty spolkové vlády:

DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik. In: Deutscher Bundestag: Dokumentations- und Informationssystem DIP [online]. 11.03.2016 [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/078/1807888.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik. In: DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat [online]. 16.03.2017, s. 4. [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/115/1811550.pdf

DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017. In: DIP: Gemeinsames Dokumentations- und Informationssystem von Bundestag und Bundesrat [online]. 21.01.2019, s. 4–5 [cit. 2020-11-05]. ISSN 0722-8333. Dostupné z: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/072/1907225.pdf

Literatura:

Monografie:

BAŠTOVÁ, Petra. Třetí pilíř zahraniční politiky? Západoněmecká zahraniční kulturní politika v 60. a 70. letech 20. století [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/20.500.11956/77954. Disertační práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí dizertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

LIPPERT, Barbara. Auswärtige Kulturpolitik im Zeichen der Ostpolitik: Verhandlungen mit Moskau 1969–1990. Bonn: LIT, 1996. ISBN 3-8258-3148-5.

LIZCOVÁ, Zuzana. Kulturní vztahy mezi ČSSR a SRN v 60. letech 20. století [online]. Praha, 2011 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/20.500.11956/47316. Dizertační práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí dizertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

Kapitoly ve sbornících:

HANDL, Vladimír. Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa. In: HANDL, Vladimír. Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011 [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-80-87558-03-4. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Handl_Nemecko_vcele_Evropy.pdf

RICHTEROVÁ, Pavlína. Der lange Weg zum Dialog. Ein Jahrhundert deutsche Auswärtige Kulturpolitik (1912–2001). In: RICHTEROVÁ, Pavlína et al. Studia Territorialia VI – 2004. Sborník prací katedry německých a rakouských studií IMS FSV UK. Praha: nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0990-8.

Články v odborných periodicích:

FAN, Ying. Soft power: the power of attraction or confusion? Place Branding and Public Diplomacy [online]. Palgrave Macmillan, 2008, 4(2) [cit. 2020-10-16]. ISSN 1751-8059. Dostupné z: doi:http://dx.doi.org/10.1057/pb.2008.4

NYE, Joseph, S. The Changing Nature of World Power. Political Science Quarterly [online]. The Academy of Political Science, 1990, 105(2) [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/2151022

MAULL, Hanns. W. Germany and Japan: The New Civilian Powers. Foreign Affairs [online]. Council on Foreign Relations, 1990, 69(5) [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://doi.org/10.2307/20044603

Etika výzkumu:**
Bezpečný výzkum - účastníci některých rozhovorů jsou citováni výhradně anonymně (uvedeny jsou pouze obecné údajů typu "expert na danou oblast").

Jazyk práce:
čeština

Podpis studenta a datum

Schváleno	**Datum**	**Podpis**
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		
Vedoucí specializace		
Garant programu		

8. Seznam příloh

Příloha č. 1: Změny a vývoj klíčových projektů, programů a platforem německé zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky: 2013-2017 (tabulka)

Příloha č. 2: Vývoj cílů zahraniční kulturní a vzdělávací politiky SRN: 2013-2017

(tabulka)

Příloha č. 3: Tematické změny zahraniční kulturní a vzdělávací politiky vůči Rusku během třetí vlády Angely Merkelové: 2013-2017 (tabulka)

Příloha č. 4: Spolkový rozpočet na zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku: 2013-2017 (tabulka)

Příloha č. 5: Vývoj počtu Německých studentů v RF a ruských studentů v SRN: 2013-2017 (tabulka)

Příloha č. 6: Vývoj vybraných smluv, memorand a společných prohlášení ve vztahu k SRN a Ruské federaci: 1989-2019 (tabulka)

Příloha č. 7: Oficiální logo projektu „Německý rok v Rusku 2012-2013“ (obrázek)

Příloha č. 8: Puzzle o rozměru 300 m2 s autoportrétem Albrechta Dürera v Moskvě (obrázek)

Příloha č. 9: Plánek festivalu „Deutsch Hoch Drei“ v parku „Sad Èrmitaž„ , který se nachází v centrální části Moskvy (obrázek)

Příloha č. 10: Hlavní podium festivalu „Deutsch Hoch Drei“, který záhajil projekt „Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15“ (obrázek)

Příloha č. 11: Komplex budov v Kazani, kde sídlí Německo-ruský institut pro inovativní technologie – GRINT (obrázek)

Příloha č. 12: Oficiální logo projektu "Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017" (obrázek)

Příloha č. 1: Změny a vývoj klíčových projektů, programů a platforem německé zahraničně-kulturní a vzdělávací politiky: 2013-2017 [355]

<table>
<tr><th>2011</th><th colspan="2">2012</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th><th>2017</th><th>2018</th></tr>
<tr><td colspan="3">Německo-ruský rok vzdělávání, vědy a inovací 2011/12</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">kampaň "Lern‘ Deutsch"</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td colspan="3">„Německý rok v Rusku 2012-2013“</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td>Gedenkjahr 2014</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="6">Komplexní platforma "Meet Up!"</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">„Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15“</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="6">Binacionální vysoká škola "German-Russian Institute of Advanced Technology" (GRINT)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="5">Studijní most</td></tr>
<tr><td colspan="9">Projekty "Nadace německo-ruské výměny mládeže"</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">Zahajovací konference „Na cestě k zahraniční politice (občanských) společností“</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="5">Dětská univerzita</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="3">„Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017“</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Konference "Náboženství a jejich zodpovědnost za mír"</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>100. výročí "Institutu pro</td><td></td></tr>
</table>

[355] Vlastní zpracování, zdroje:
Bekanntmachung: des Bundesministeriums für Bildung und Forschung von Richtlinien zur Förderung von „Innovationsforen“ im Rahmen des "Deutsch-Russischen Jahres der Bildung, Wissenschaft und Innovation 2011/2012" im Rahmen der Strategie der Bundesregierung zur Internationalisierung von Wissenschaft und Forschung, ref. 147.
JAHRBUCH 2011/2012, ref. 173, s. 59
JAHRBUCH 2012/2013, ref. 178, s. 79
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 64–67
Meet Up!, ref. 273
JAHRBUCH 2014/2015, ref. 173, s. 147
Mission, Goals and Objectives. *Kazan National Research Technical University named after A. N. Tupolev – KAI: Official site [online]*. Kazan, KNRTU-KAI [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: https://griat.kai.ru/mission
Most v nemeckij universitet (Studienbrücke): Často zadavaemye voprosy po obučeniju v Germanii, ref. 224
Was wir tun, ref. 235
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 29

						zahraniční vztahy"	

Příloha č. 2: Vývoj cílů zahraniční kulturní a vzdělávací politiky SRN: 2013-2017 [356]

Skupina cílů:	2006	2011/2012	2013/2014	2015	2016	2017
I.	Podpora kulturních zájmů a vzdělávací politiky	Kulturní výměna a zprostředkování německé kultury a umění, důraz na podporu němčiny	Koprodukce vědy a kultury, podpora němčiny v Evropě a ve světě	Navíc: podpora německých škol a Goethe Institutů	Navíc: zvýšit dostupnost vzdělávání a prac. příležitostí (viz "Agenda 2030")	Navíc: zdůrazněn zájem o svobodu názorů, vědy a umění; ochrana kultury a důraz na mezinárodní výměnné projekty
II.	Zprostředkování současného obrazu SRN	Navíc: snaha získat sympatie pro SRN v zahraničí	Navíc: prezentovat SRN jako místo pro vzdělávání, vědu, výzkum a práci	Navíc: rozšířit spolupráci s občanskou společností	Navíc: přihlášení se k cílům "Agendy 2030"	Beze změn
III.	Celosvětová prevence konfliktu skrze hodnotový dialog	Navíc: zdůrazněna mírová politika a mezikulturní dialog	Beze změn	Navíc: rozšířit spolupráci s občanskou společností	Navíc: přihlášení se k cílům "Agendy 2030"	Navíc: zdůrazněn zájem o stabilní světový pořádek

[356] Vlastní zpracování, zdroje:
DEUTSCHER BUNDESTAG. Das Goethe-Institut: Institutionelle Strukturen und Einbindung in das System der Auswärtigen Kulturpolitik der Bundesrepublik Deutschland, ref. 91, s. 14
DEUTSCHER BUNDESTAG, 16. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik 2011/2012, ref. 102, s. 5
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 15
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 5
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 6

IV.	Prosazování evropského integračního procesu	Beze změn	Beze změn	Navíc: rozšířit spolupráci s občanskou společností	Navíc: přihlášení se k cílům "Agendy 2030"	Navíc: ochrana kulturní identity
Shrnutí hlavních změn cílů (oproti předchozímu období):	/	**Důraz na podporu němčiny, mírová politika již není přímo svázána s blízkým Východem a islámem**	**Důraz na prosazování německého vzdělávání, vědy a kultury skrze dialog mezi lidmi**	**Zvýšený zájem budovat a rozšiřovat spolupráci s občanskou spoečností**	**Přihlášení se k cílům "Agendy 2030"**	**Zahraniční kulturní a vzdělávací politika přímo označena jako důležitá, poprvé nazvána "třetím pilířem“ zahr. pol.**

Příloha č. 3: Tematické změny zahraniční kulturní a vzdělávací politiky vůči Rusku během třetí vlády Angely Merkelové: 2013-2017 [357]

Tematické okruhy:	2013/2014	2015	2016	2017
I.	Kultur und Sport	Kultur und Bildung in Krisenzeiten und -regionen	Kultur und Bildung in Krisenzeiten und -regionen	Vorpolitische Freiräume eröffnen durch Kultur und Bildung in außenpolitisch komplexen Zusammenhängen, Krisenzeiten und -regionen
II.	Bildung	Koproduktion von Wissen und Kultur	Koproduktion von Wissen und Kultur	Koproduktion von Wissen und Kultur

[357] Vlastní zpracování, zdroje:
AUSWÄRTIGES AMT, ref. 91, s. 38–160
DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 8–26
DEUTSCHER BUNDESTAG. 20. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 10–32
DEUTSCHER BUNDESTAG. 21. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik für das Jahr 2017, ref. 103, s. 9–35

III.	Kooperation und Dialog	Zusammenarbeit mit der Zivilgesellschaft.	Zusammenarbeit mit der Zivilgesellschaft	Zusammenarbeit mit der Zivilgesellschaft
IV.	Deutschlandbild im Ausland	Das Deutschlandbild im Ausland	Bildungsbiografien	Bildungsbiografien
V.	Regionale Schwerpunkte	X	Stärkung der europäischen Zusammenarbeit	Stärkung der europäischen Zusammenarbeit
Shrnutí hlavních změn:		**masivní důraz na Rusko, východ a vzdělávání**	**větší důraz na vzdělávání po slabším roce 2015, velký důraz na Rusko**	**podobné jako v r. 2016**

Příloha č. 4: Spolkový rozpočet na zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku: 2013-2017 [358]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rozpočet na spolupráci s občanskou spol. zemí Východního partnerství a Ruska (tis. EUR)	/	- €	4 753,00 €	13 533,00 €	13 765,00 €	13 758,00 €

[358] Vlastní zpracování, zdroje:
AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2014: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2014, s. 39 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2014/soll/epl05.pdf
AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2015: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2015, s. 34, 38 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2015/soll/epl05.pdf
AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2016: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2016, s. 33, 37 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2016/soll/epl05.pdf
AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2017: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2017, s. 35, 39 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2017/soll/epl05.pdf
AUSWÄRTIGES AMT. Bundeshaushaltplan 2018: Einzelplan 05. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2018, s. 35, 39 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2018/soll/epl05.pdf
BUNDESMINISTERIUM DER FINANZEN. Bundeshaushalt 2019. In: *Bundesministerium der Finanzen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, 2019, s. 35, 40 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2019/soll/Haushaltsgesetz_2019_Bundeshaushaltsplan_Gesamt.pdf

Celkový rozpočet na zahraničně-kulturní a vzdělávací politiku (tis. EUR)	745 745,00 €	738 796,00 €	761 909,00 €	789 838,00 €	836 002,00 €	921 409,00 €

Příloha č. 5: Vývoj počtu Německých studentů v RF a ruských studentů v SRN: 2013-2017

Vývoj počtu Německých studentů v RF a ruských studentů v SRN 2013-2017											
	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Podíl studentů Ruské federace za vysokých školách v SRN	5,4%	5,2%	5,2%	5,1%	5,0%	4,8%	4,7%	4,4%	4,2%	3,8%	3,5%
Němečtí studenti na vysokých školách v RF	191	189	173	175	178	254	376	354	338	-	-
Ruští studenti na vysokých školách v SRN	12 378	12 652	13 132	13 630	14 199	14 525	14 964	14 909	14 939	14 322	13 968

Vzhledem k velkému množství citací jsou zdroje k příloze č. 5. napsány v následujícím přehledu a nikoliv v poznámce pod čarou.

Zdroje – příloha č. 5:

DAAD. *Internationalität an deutschen Hochschulen: Zweite Erhebung von Profildaten 2011.* Bonn, © DAAD, April, 2012, s. 20. ISBN 978-3-87192-896-7. Dostupné z: https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/internationalitaet_an_deutschen_hochschulen_erhebung_von_profildaten_2011.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2008/2009. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2009, s. 18 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00006844/2110410097004.pdf

DAAD. *Internationalität an deutschen Hochschulen: Dritte Erhebung von Profildaten 2012.* Bonn, © DAAD, Oktober, 2012, s. 20. ISBN 978-3-87192-898-7. Dostupné z: https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/internationalitaet_an_deutschen_hochschulen_erhebung_von_profildaten_2012.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2009/2010. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2010, s. 55 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00053152/2110410107004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2010/2011. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2011, s. 25, 55 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00006845/2110410117004.pdf

STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2011/2012. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches

Bundesamt, © 2012, s. 57 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00010187/2110410127004.pdf
DAAD. *Internationalität an deutschen Hochschulen: Sechste Erhebung von Profildaten 2015.* Bonn, © DAAD, s. 20. ISBN 978-3-87192-917-5. Dostupné z: https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/internationalisierungsindikatoren_internationalitaet_ab_dt_hochschulen.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2012/2013. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2013, s. 55 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00012162/2110410137004.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2013/2014. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 3. September 2014, s. 55 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00013713/2110410147004.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2014/2015. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 4. September 2015, s. 55 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00016700/2110410157004.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2015/2016. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2. September 2016, s. 57 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00027054/2110410167004.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2016/2017. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 24.10.2017, s. 56 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00033166/2110410177004.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2017/2018. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 07.09.2018, s. 55 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00041035/2110410187004_Korr14092018.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Bildung und Kultur - Studierende an Hochschulen: Wintersemester 2018/2019. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 18.10.2019, s. 51 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00051772/2110410197004_korr01112019.pdf
STATISTISCHES BUNDESAMT. Deutsche Studierende im Ausland: Statistischer Überblick 2004 – 2014. In: *STATISTISCHE ÄMTER DES BUNDES UND LÄNDER* [online]. Wiesbaden, Statistisches Bundesamt, 26. Januar 2017, s. 31 51 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://www.statistischebibliothek.de/mir/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00042478/5217101167004.pdf

Příloha č. 6: Vývoj vybraných smluv, memorand a společných prohlášení ve vztahu k SRN a Ruské federaci: 1989-
2019

Rok podpisu	1989	1992	2003	2004	**2014**	**2015**	**2016**	2019
	Smlouva mezi vládou SRN a vládou SSSR o výměně mládeže.	Smlouva mezi vládou SRN a Ruské federace o kulturní výměně	Smlouva mezi vládou SRN a Ruské federace o výuce německého jazyka v Rusku a ruského jazyka v Německu.	Smlouva mezi vládou SRN a Ruské federace o spolupráci v oblasti politiky mládeže	Společné prohlášení Německa a Ruska o podpoře a rozvoji vzájemné spolupráce v oblasti vzdělání a kultury	Společné prohlášení Goethe-Institutu, Univerzitní aliance v Porúří a organizace DAAD s cílem kvalifikovat studenty Ruska, Ukrajiny, Kazachstánu a Gruzie studium ke studiu na vysokých školách v SRN.	Společné prohlášení ministrů zahraničí SRN a Ruské federace o uskutečnění *"Německo-ruského roku výměny mládeže 2016/2017"*	Společné memorandum Goethe-Institutu, organizace DAAD, Univerzitní aliance v Porúří, Bochumské univerzity, Technické univerzity v Dortmundu a Duisbursko-Esenské univerzity o rozšíření projektu "Studijní most"
						Společná rezoluce účastníků konference při příležitosti zahájení konference *"70. výročí konce druhé světové války: mládežnická výměna – porozumění – společná budoucnost"*		

Vzhledem k velkému množství citací jsou zdroje k příloze č. 6. napsány v následujícím přehledu a nikoliv v poznámce pod čarou.

Zdroje – příloha č. 6:

Bekanntmachung des deutsch-russischen Abkommens über das Erlernen der deutschen Sprache in der Russischen Föderation und der russischen Sprache in der Bundesrepublik Deutschland: vom 25. Juli 2007, ref. 167, s. 1365

Bundesgesetzblatt – Teil II, Nr. 25, ref. 166, s. 1244

Abkommen zwichen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Russischer Föderation über jugendpolitische Zusammenarbeit, ref. 237

DEUTSCHER BUNDESTAG. 19. Bericht der Bundesregierung Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, ref. 103, s. 13–14

Resolution, ref. 240

Gemeinsame Erklärung über die Durchführung eines deutsch-russischen Jahrs des Jugendaustausches 2016/2017, ref. 261

INTERNATIONALE STUDIERENDE UND FACHKRÄFTE GEWINNEN: Goethe-Institut, Universitäts-allianz Ruhr und DAAD bauen „Studienbrücke“ weiter aus, ref. 224

Příloha č. 7: Oficiální logo projektu „Německý rok v Rusku 2012-2013“

Zdroj: Deutschlandjahr in Russland: Veranstaltungsorte. In: *Deutschland und Russland: gemeinsam die Zukunft gestalten* [online]. Deutschland und Russland: gemeinsam die Zukunft gestalten [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: http://germanyinrussia.ru/?lang=de

Příloha č. 8: Puzzle o rozměru 300 m^2 s autoportrétem Albrechta Dürera v Moskvě

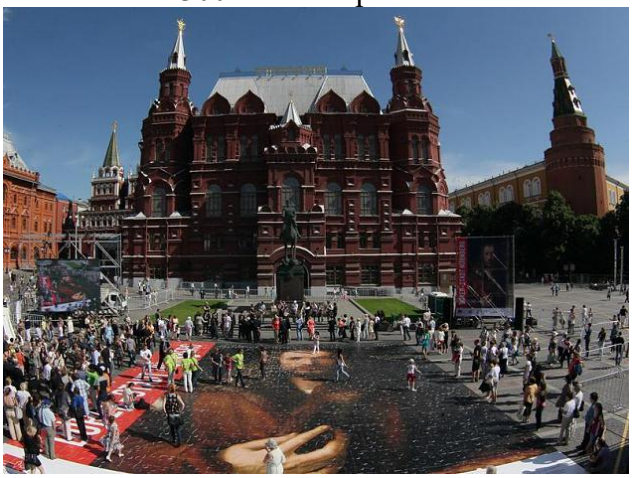

Zdroj: Deutschlandjahr in Russland eröffnet. In: ONLINE FOCUS [online]. FOCUS Online, aktualisiert am Mittwoch, 09.09.2015, 16:27 [cit. 2020-08-10]. Dostupné z: https://www.focus.de/kultur/diverses/international-deutschlandjahr-in-russland-eroeffnet_aid_770218.html

Příloha č. 9: Plánek festivalu „Deutsch Hoch Drei“ v parku „Sad Èrmitaž„ , který se

nachází v centrální části Moskvy

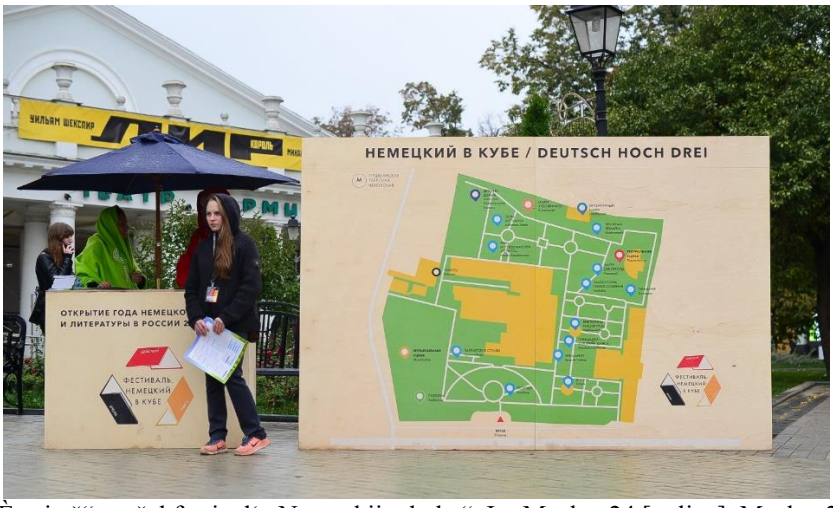

Zdroj: V sadu „Ėrmitaž“ prošel festival‘ „Nemeckij v kube“. In: Moskva24 [online]. Moskva24, 15 sentjabrja 2014, 17:05 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.m24.ru/galleries/sad-Ehrmitazh/15092014/2587

Příloha č. 10: Hlavní podium festivalu „Deutsch Hoch Drei“, který záhajil projekt „Rok německého jazyka a literatury v Rusku 2014/15“

Zdroj: Nemeckij v kube. In: *Federal’noe gosudarstvennoe bjudžetnoe obrazovatel’noe učreždenie vycšego obrazovanija: GŽEL’CKIJ GOSUDARSTVENNYJ UNIVERSITET* [online]. GGU [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: http://www.art-gzhel.ru/?param=infa&sub=news&news_id=862

Příloha č. 11: Komplex budov v Kazani, kde sídlí Německo-ruský institut pro inovativní

technologie - GRIAT

Zdroj: GRIAT in Russian, ref. 210

Příloha č. 12: Oficiální logo projektu "Německo-ruský rok výměny mládeže 2016/2017"

Zdroj: Jahr des Jugendaustauschs ist eröffnet. In: *ROSSIJSKO-GERMANSKIJ GOD MOLODEŽNYCH OBMENOV* [online]. Stiftung Deutsch-Russischer Jugendaustausch, © 2021 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: https://www.stiftung-drja.de/de/microsites/Jugendaustauschjahr/Seite-2/eroffnung.html